

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΡΙΘΜ. ΦΥΛΛΟΥ 107 ■ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1989 ■ ΕΛΟΥΛ - ΤΙΣΡΙ 5750

בנו בתים ושבנו... ודרשו את-שלום העיר

Οικοδομήσατε οίκους και κατοικήσατε... και επιζητή-
σατε την ειρήνη της πόλεως.

(Ιερεμίας 29: 5 - 7)

“Αισθάνομαι όχι απλώς φίλος αλλά κάτι περισσότερο, οιονεί ως αδελφός εν τη πίστει περί του ενός Θεού μετά του ισραηλιτικού λαού”.

Του Καθηγητή κ. ΚΩΝ. ΜΠΟΝΗ, Ακαδημαϊκού

Ένας από τους κορυφαίους Έλληνες πνευματικούς ανθρώπους που δεν έχουν ανάγκη παρουσιάσεως και προβολής είναι ασφαλώς ο πρ. Πρόεδρος της Ακαδημίας Αθηνών Καθηγητής κ. Κων. Μπόνης. Το βαθυστόχαστο πολύτομο έργο του, προϊόν μελέτης και ερευνής μιας ολόκληρης ζωής, αποτελεί πολυτιμότερο τεκμήριο της ελληνικής γραμματείας πάνω σε θέματα της Βίβλου. Επί πλέον ο Καθηγητής κ. Μπόνης διαθέτει ένα άλλο μεγάλο προσόν: τις πρωτοποριακές επιστημονικές του απόψεις, επειδή ακριβώς είναι τεκμηριωμένες, δεν διαστάζει να τις παραθέτει χωρίς να λογαριάζει σκοπιμότητες. Εργάζεται με βάση την Αλήθεια και μόνον.

Ο κ. Μπόνης σ' όλες τις εργασίες του κηρύσσει τις αδιαμφισβήτητες πνευματικές σχέσεις μεταξύ Εβραϊσμού και Χριστιανισμού.

Προ μηνών ο Καθηγητής Μπόνης έλαβε από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως κ. Δημήτριο τον τίτλο του Εντιμολογιωτάτου Έρχοντος Διδασκάλου του Ευαγγελίου.

Κατά την επίδοση του τίτλου, παρουσία του Μητροπολίτου Φιλαδελφείας ως εκπροσώπου του Οικουμενικού Πατριάρχου, ο Καθηγητής Μπόνης είπε μεταξύ άλλων:

Σεβασμιώτατε,

“Στρέφω προς εμαυτόν, κρίνων άμα εμαυτόν. Ανεδέχθην την θεραπείαν ενός επί μέρους κλάδου της Θεολογίας, κατά συγκατάβασιν θείαν. Μάλιστα μετά διετείς σπουδάς εν τη Νομική Σχολή του Παν/μι-

ου Αθηνών. Πολλοί παράγοντες έξωθεν με παρώθησαν να αναδεχθώ το έργον. Εν αρχή μετά ζήλου, αλλ' ου κατ' επίγνωσιν. Βαθμηδόν ηνοιχθησαν οι οφθαλμοί μου και ανετλήθην την αδυναμίαν μου, αλλά και την έλλειψιν όλων των απαραίτητων προσόντων δια την ανάληψιν του τόσον υψηλού, αλλά και τόσον υπευθύνου έργου έναντι του Θεού και των συνανθρώπων μου. Εν ταπεινώσει εδεήθην εις τον Κύριον να με συγχωρήση και να αναπληρώση δια της Θείας Του Χάριτος τας ελλείψεις και τας αδυναμίας μου. Και ήρχισα τότε να οικοδομώ τον οικίσκον του Πατερικού κλάδου της Θεολογίας, μάλιστα μετά τετραετείς σπουδάς μετεκπαιδύσεως ως υπότροφος του κράτους εν Γερμανία. Ήρχισα να οικοδομώ δια των συγγραφέων μου, αλλά πάντοτε εν φόβω Θεού! Τώρα βλέπω εφαρμοζομένους και εις εμέ τους λόγους του θεοπνεύστου αποστόλου Παύλου: “Η γνώσις φυσιοί, η δε αγάπη οικοδομεί” (Α' Κορ. 8,1). Βλέπω ότι κινδυνεύω να διολισθήσω δια της ορθολογικότητος εις εποκλειστικήν μονομέρειαν ερμηνείας των διδασκαλιών των Αγίων Γραφών, ουχί βεβαίως απομακρυνόμενος της ορθοδόξου πίστεώς μου, αλλά μη αναγνωρίζων, ως θα έπρεπε και ως θα ώφειλον, τας Αληθείας, τας ενυπαρχούσας εις όλας τας θρησκείας και εντελώς ιδιαιτέρως εις την Ιουδαϊκήν. Βαθμηδόν ο Κύριος μου ήνοιξε τους οφθαλμούς και ήρχισα να αναγνωρίζω ότι, σχεδόν τα πάντα τα του Ευαγγελίου στηρίζονται και εκπηγάζουν εκ της θρησκείας των Ιουδαίων, εκ του ιερού και θεοπνεύστου βιβλίου της Π.Δ. Διό και ιδιαιτέρως ήρχισα να προσεγγίζω το πνεύμα και τα διδάγματα του ισραηλιτικού λαού

Συνέχεια στη σελ. 39

ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Άποψη της Εβραϊκής Συνοικίας της Κέρκυρας

Θεσσαλονίκη: 10 Απριλίου 1940

Αναμνήσεις από το 1940

Του κ. ΙΣΑΑΚ ΡΟΥΣΣΟ

Η 28η του Οκτώβρη του 1940 με βρήκε κληρωτό στο 10ο λόχο του 19ου Συν/τος πεζικού στις Σέρρες όπου γεννήθηκα.

Αρχικά το Σύνταγμα πέρασε την Άνω Βροντού στα βουλγαρικά σύνορα και αρχές του Γενάρη 1941 όλη η VI Μεραρχία Σερρών περάσαμε στην Αλβανία. Η πρώτη επαφή με τους Ιταλούς ήταν το Πόγραδετς, όπου ουσιαστικά οι πολεμικές επιχειρήσεις είχαν μικρή εξέλιξη. Αφού πήραμε τη γέυση του μαρτυρίου τραβήξαμε για το κεντρικό μέτωπο. Εκεί οι μάχες ήταν σφοδρές, συνάδερφοι πέσανε, πολλοί τραυματίες και κρυοπαγήματα, ώσπου το Σύνταγμα πήρε διαταγή να περάσει στη δεύτερη γραμμή παραδίδοντας τα πρόχειρα χαρακώματα σε άλλη μονάδα.

Μέσα στο βαθύ σκοτάδι της Αλβανίας έγινε η ανταλλαγή, εμείς στα όπισθεν και οι άλλοι μπροστά.

Ήαφνα άκουσα το λοχαγό της καινούργιας μονάδας να διατάζει: "Εμπρός, Σύνταγμα Κοέν". Η λέξη Κοέν με γέμισε περιέργεια και ήθελα να διαπιστώσω γιατί ο λοχαγός έδωσε τέτοια διαταγή.

Έπιασα τον πρώτο στρατιώτη που βρέθηκε μπροστά μου πηγαίνοντας στην αντίθετη κατεύθυνση και τον ρώτησα γιατί ο λοχαγός διέταξε Σύν/μα Κοέν.

Με μεγάλη έκπληξη κι όλως τυχαία ο στρατιώτης ήταν ένας παλιός μου φίλος ο **Δαβίδ Ζαρά**, από τη Θεσσαλονίκη. Εννοείται ότι στα πεταχτά αγκαλιαστήκαμε και μούπε σύντομα "οι περισσότεροι στρατιώτες στο Σύνταγμα είναι Ισραηλίτες της Θεσ/νίκης και οι πιο πολλοί έχουν το επίθετο Κοέν". Ο Δαβίκος, όπως συνήθιζα να τον φωνάζω όταν συναντιόμαστε τότε στις Σέρρες και τότε στη Θεσ/νίκη ακολούθησε τρέχοντας το λόχο του για την πρώτη γραμμή και εγώ με το λόχο μου στα όπισθεν.

Ξημερωθήκαμε σ' ένα δάσος μακριά από τις μάχες, ήταν η 14 Μαρτίου 1941. Οι Ιταλοί με επικεφαλής τον Μουσσολίνι άρχισαν μια τρομερή αντεπίθεση με σκοπό να καταλάβουν τα νηώματα από τα ελληνικά χέρια, αλλά δεν τα κατάφεραν. Ασφαλώς πολλά γράφτηκαν για την άκαρπη προσπάθεια του Μπενίτο Μουσσολίνι: το γεγονός είναι ότι το "Σύνταγμα Κοέν" αποδεκατίστηκε.

Τον Απρίλη του '41 άρχισαν οι Γερμανοί να μπαίνουν στην Ελλάδα. Ο ελληνικός στρατός αποχώρησε από την Αλβανία και οι στρατιώτες σκορπισμένοι πήραμε το δρόμο για τα σπίτια μας. Κάτω από το Μέτσοβο και κοντά στην Καλαμπάκα σ' ένα σημείο που λέγεται Κερρασιά, μπροστά από ένα ρηχό και φαρδύ ποτάμι πιάσανε οι Γερμανοί μια γέφυρα και μας κράτησαν σ' ένα κοντινό ποτάμι για να μην εμποδίσουμε την προέλασή τους εντός της Ελλάδος.

Εκεί μαζεuthήκαμε χιλιάδες στρατιώτες και μια μέρα γνώρισα κάποιον από το "Σύνταγμα Κοέν". Έμαθα απ' αυτόν ότι ο φίλος μου Δαβίδ Ζαρά έπεσε στη μάχη όπως και πολλοί άλλοι.

Σήμερα βρίσκομαι στο Ισραήλ όπου εγκαταστάθηκα το 1946.

47 χρόνια μετά από τον πόλεμο τα γράφω όλ' αυτά και σε περίληψη στη μνήμη του αγαπητού μου φίλου Δαβίκου, στη μνήμη των συναδέσφων του από το "Σύνταγμα Κοέν" και στη μνήμη όλων των Ελλήνων Ηρώων που έγραψαν με το αίμα τους το έπος της Αλβανίας.

Ελληνες Εβραίοι εθελοντάι στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο

Του κ. ΒΑΣ. Ι. ΛΕΥΚΑΔΙΤΗ, Αντιστρατήγου έ.α.

“Εμείς οι Έλληνες, εκ πεποιθήσεως και παραδόσεως, αλλά και εξ ιστορικής αποστολής του γένους, όταν την 0445 ώραν της 1ης Σεπτεμβρίου του 1939 ερρίπτοντο οι πρώτοι πυροβολισμοί στα γερμανοπολωνικά σύνορα δεν εδιστάσαμε. Και όταν το ένα μετά το άλλο τα κράτη της Ευρώπης συνετρίβοντο και οι λαοί των γονάτιζαν χτυπημένοι ή και για να “προσκυνήσουν”, εμείς δεν εκάμψαμε καν τον αυχένα και όταν την αυγή της 28ης Οκτωβρίου χτυπούσε την πόρτα μας ένας αυθάδης ληστής, απόγονος του Αιμιλίου Παύλου, δεν ορροδήσαμε προ των 8.000.000 λογγών και πάλι την αυγή της 6ης Απριλίου του 1941, όταν ο οργισμένος αρχηγός των Ναζι - Ούνων απέβαλε κάθε αίσθημα και αυτή την εντροπή και χτυπούσε τον ήρωα πισωπλάτα, **πάλι είπαμε όχι.**

Έτσι από τον Φεβρουάριο του 1940, στο Γ' Σύνταγμα βαρέως πυροβολικού, στον Παύλου Μελά στη Θεσ/νίκη, αρχίσαμε να μαζευόμαστε κάπου τριάντα δεκαοχτάχρονα παιδιά, εθελονταί για το πυροβολικό μας για να εκπαιδευτούμε και ετοιμασθούμε για τη θυσία. Ανάμεσά μας δύο Εβραιόπουλα από τη Θεσ/νίκη, ο **Ηλίας Κοέν και ο Μορδώχ.**

Μικρός είχα ακούσα στα τραγούδια της Μεγάλης Εβδομάδας πως οι Εβραίοι είχαν αμαρτήσει γιατί ζήτησαν από τον Πόντιο Πιλάτο να σταυρώσει το Χριστό, αλλά ο πατέρας μου, που έκανε το μεσίτη στα καπνά κάποιων **Μεγίρ** από τη Θεσ/νίκη που είχε πει πως είναι καλοί άνθρωποι και “σπαθί - τίμιοι” στις συμφωνίες τους. Κάνουν παζάρια, αλλά οτιδήποτε συμφωνήσουν είναι συμβόλαιο και γίνονται καλοί φίλοι.

Με τ' ανάμεικτα αυτά συναισθήματα ενός άπειρου για την εποχή παιδιού, στις 7 Φεβρουαρίου 1940 κατατάχτηκα στον ούλαμο εθελοντών του Γ'Σ' Βαρέως Πυροβολικού. Με στόλιζαν ένα δίκχοχο μισό μέτρο ψηλό, ένα όπλο πιο μακρύ από το μπόϊ μου, αλλά και ένα χαμόγελο αισιοδοξίας, όπως και του Μορδώχ (**1 και 3 στη φωτογραφία**). Κάπως φοβισμένος ο Κοέν (**No2**), έπιανε με τα δύο χεράκια

του το όπλο σφιχτά και έλεγε: “Μ' αυτό θα σας εκδικηθώ παλιό ναζί”. Σε λίγους μήνες ο Κεγκυραίος υπολοχαγός **Σπύρος Μικρούλης** (ο αείμνηστος αυτός θαυμάσιος δάσκαλός μας) μας μεταμόρφωσε σε σωστούς άντρες και ξεφτέρια στα όπλα και τα γαλλικά κανόνια, που είχε το πυροβολικό μας. Στις ασκήσεις με τα κανόνια λύθηκε το χειρόφρενο από ένα τεράστιο πυροβόλο 155 χιλιοστών και, όπως ερχόταν πίσω μου ο τροχός, θα με έλυωνε ή θα με άφηνε ανάπηρο για όλη μου τη ζωή. Ένα χέρι με άρπαξε και με τράβηξε έξω από τον κίνδυνο. Ήταν ο Μορδώχ, που αγανακτημένος με την απροσεξία μου μου φώναζε, με τη χαρακτηριστική εβραϊκή προφορά του: “Θα σκοτωθείς μωρέ παιδί μου... ανόητος δεν είσαι;”

Το πειραχτήρι ο Κοέν με έλουσε και με μερικά ακόμη ελιθέτα, αλλά και με λεπτότητα με κάλεσε στο σπίτι του την Κυριακή. Γνώρισα μια θαυμάσια οικογένεια έπαιζαν σχεδόν όλοι πιάνο και τραγουδούσαν.

Αρχές Οκτωβρίου χωρίσαμε. Εγώ με το Α' Σύνταγμα Βαρέως Πυροβολικού (Αθηνών) στον παραλιακό τομέα και

εκείνοι στον κεντρικό και ανατολικότερα: Το τέλος αυτής της αναμετρήσεως γνωστό και ταιριασμένο με την επιταγή της ελληνικής ελευθέρας ψυχής. Στα χρόνια της κατοχής γράφτηκα στη Νομική Σχολή και ταυτόχρονα κατατάχτηκα στη χωροφυλακή ως υπενομοσχολής. Υπηρετούσα στο σταθμό Τιθορέας και από το σιδηροδρομικό σταθμό Γραβιάς (Μπράλου σήμερα) ανέβηκα στο τρένο για να πάω στην υπηρεσία μου. Δυο μεγάλα χαρακτηριστικά μάτια με κάρφωσαν κυριολεκτικά από το βάθος του βαγονιού. Με το δάχτυλο όρθιο στα χείλη του, κάνοντας πως ξύνει το μουστάκι του, ο Μορδώχ με ειδοποιούσε να μην τους μιλήσω. Πίσω μου ερχόταν ο έλεγχος των Γερμανών. Το “έπιασα”, όπως λέμε, και αδιάφορος κάθησα πλάϊ τους. Στον Έλληνα αστυνομικό που συνόδευε το Γερμανό (με τον τενεκέ στο στήθος) έδειξα την ταυτότητά μου και είπα ότι συνόδευα τους δυο κυρίους. “Γκουτ - γκουτ” είπε εκείνος, που με ήξερε, γιατί σχεδόν ανεβοκατέβαινα κάθε ημέρα και εμείς συνεχίσαμε να συζητάμε... για τον καιρό και τα λουλούδια του κάμπου... Δεν τους ξανάδα από τότε.

Μαρδοχάιος Φριζής

Από το βιβλίο του κ. ΙΑΚ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

Ο άλλοτε πρόεδρος της Βουλής κ. Ιακ. Διαμαντόπουλος, στο βιβλίο του **“Ω, Ευρήνη”** (έκδοση του 1974), στις σελίδες 7 και 79 σημειώνει:

“Τρίτη ανάμνησις από το Νεστόρι είναι η συνάντησίς μου με τον πρώτο Ελληνοεβραίο τραυματία, έξω από το Νεστόρι, προς την Αλεβίτσα, στο σταθμό παραλαβής τραυματιών της Μεραρχίας. Μέχρι τότε, όλοι πιστεύαμε ότι οι Εβραίοι δεν είναι μεταξύ των γενναιοτέρων μαχητών του κόσμου. Ποιος της ιδικής μου γενεάς δεν ήκουσεν ως νεαρός τη φράση που λουδορρούσε τους διαμαρτυρούμενους δι' άδικον κατ' αυτών επίθεσιν: “Μωρέ φωνάζεις σαν Εβραίους;”

Μεταξύ όμως των πρώτων τραυματιών που συνήντησα την πρώτη βραδιά της μάχης, ήταν ένας Θεσσαλονικεύς με τραύμα στον βραχιόνα, ο οποίος δεν ήθελε να μεταφερθεί στα μετόπισθεν. Ήτο Εβραίος. Με την χαρακτηριστική προφορά των ομοθρήσκων του εκραύγαζε: “Δεν θέλω να γυρίσω πίσω. Φτιάξε μου το τραύμα να ξαναπάω μπροστά να πολεμήσω”.

Ήτο ένας γενναίος άνθρωπος που διέψευδε τας συνήθειες περί λαού θρυλλομένουνας κακοθείας. Αργότερα μαθαίνουμε ότι υπήρξαν και μόνιμοι αξιωματικοί του Ελληνικού Στρατού, Εβραϊκής καταγωγής, που πολέμησαν καλά, μεταξύ των οποίων αυτή τη στιγμή μου έρχεται στην μνήμη το όνομα του θρυλικού συνταγματάρχου Φριζή, αν ενθυμούμαι καλώς...”.

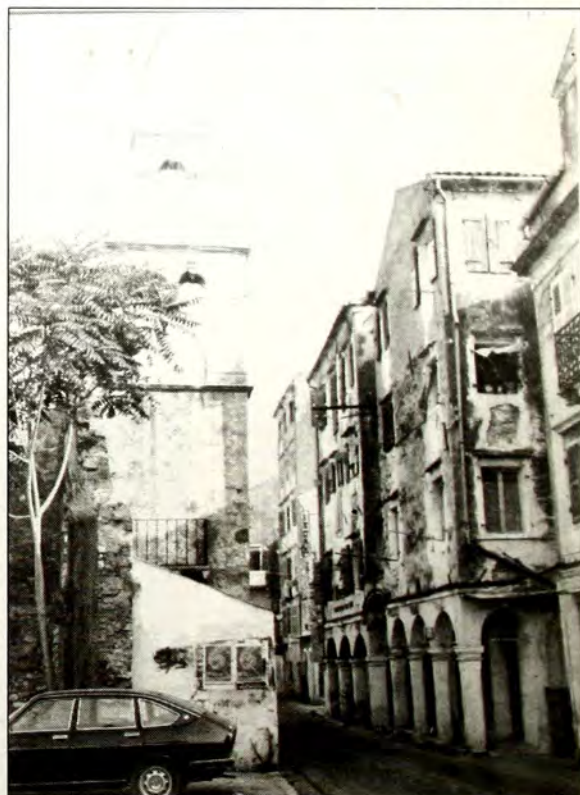

Άποψη της Εβραϊκής συνοικίας σήμερα από την πλευρά του Νέου Φρουρίου

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ

ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Του κ. ΓΙΩΡΓΟΥ ΖΟΥΜΠΟΥ
Μαθηματικού

Άποψη της οδού Αγίας Σοφίας

Ο πληθυσμός της Ισραηλιτικής Κοινότητας της Κέρκυρας γνώρισε μια τεράστια αύξηση τα τέλη του 19ου αιώνα, φθάνοντας από 2652 στα 1879 σχεδόν τις 6000 ψυχές στα 1891. Μετά τα εκτεταμένα αντισιμιτικά επεισόδια της χρονιάς εκείνης και επιπλέον λόγω της οικονομικής κατάστασης, μεγάλο μέρος της Κοινότητας αναγκάστηκε να μεταναστεύσει. Το μεγαλύτερο μέρος των μεταναστών κατευθύνθηκε προς την Αίγυπτο. Έτσι, στα 1902 η Κοινότητα μέτραγε 3500 ψυχές.

Όλοι οι Εβραίοι ζούσαν στην Εβραϊκή συνοικία και μόνο μερικοί απασχολούνταν ευκαιριακά στα χωριά, όταν κόντευε η συγκομιδή του ελαιοκάβρου.

Οι κύριοι άξονες της Εβραϊκής ήταν (και είναι) οι δρόμοι Παλαιολόγου και Βελισσαρίου. Οι δρόμοι αυτοί κατά τη Βενετοκρατία είχαν αντίστοιχα τα ονόματα: Sinagoga Vecchie και Comioti E Sinagoga Nuova, από τις αντίστοιχες Συναγωγές.

Μέχρι τον τελευταίο πόλεμο υπήρχαν δύο ισραηλινά νεκροταφεία: Των Γραίκων που βρισκόταν στο λόφο του Αβραμού και δωρήθηκε στην Κοινότητα από το στρατόρχη Σούλεμπουργκ προς ικανοποίηση της ανδραγαθίας που έδειξαν οι τότε Ισραηλίτες κατά την πολιορκία του 1716.

Το δεύτερο, των Απουλιανών, βρισκόταν στο προάστιο Σαρόκκο (δίπλα στο προηγούμενο) και εκεί ενταφιάζονταν τα μέλη της "Χεβρά Πουλιέζα". Το οικοπέδο δόθηκε στην Κοινότητα από τους Βενετοίανους σε αντάλλαγμα ακινήτων κτημάτων της κατά το 1502.

Τον Νοέμβριο του 1878 ιδρύθηκε ο Σύλλογος "Ομόνοια" με γραφεία επί της Παλαιολόγου. Πρόεδρος του στα 1902 ήταν ο Η. Φέρορος. Για το σύλλογο αυτό δεν έχουμε υπόψιν μας περισσότερα στοιχεία.

Κατά τη διάρκεια της Βενετοκρατίας είχε δημιουργηθεί ενεχυροδανειστήριο, του οποίου όμως η λειτουργία σιγά - σιγά ατόνισε. Ανασυστάθηκε με διάταγμα του Γενικού προνοητή Αντρέα Δονά με τη βοήθεια Κερκυραίων μεταξύ των οποίων αναφέρεται και η Κοινότητα.

Κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, Ραββίνοι διατέλεσαν οι: Ισαάκ Ρ. Τεδέσκης (1863 - 1873), Ιωσήφ Ε. Λέβης (1875 - 1886), Αλέξανδρος Δα. Φάνος (1888 - 1891) και Ναθάν Λέβης (1898 -:).

Στα 1902, οι Κερκυραίοι Ισραηλίτες επαγγελματίες και βιοτέχνες ήταν:

Ομπρέλες: Βιτέρμπος Α. ιδιοκτήτης, Φέρορος Ηλ., διευθυντής. Εργοστάσιο επί της Ευγενίου όπου εργάζονταν είκοσι κορίτσια.

2) Λέβης Βενιαμίν επί παρόδου της Πα-

Η Συναγωγή της Κέρκυρας

Αποψη της οδού Αγίας Σοφίας

Ερείπια της Εβραϊκής συνοικίας μετά τον πόλεμο

ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Η ανατολική πλαγιά του υψώματος Αβραήμ όπως είναι σήμερα. Εδώ βρίσκονταν μέχρι τον πόλεμο τα δύο Ισραηλικά νεκροταφεία

Άποψη της Εβραϊκής συνοικίας σήμερα

Σύγχρονη άποψη της Εβραϊκής συνοικίας

2) Λέβης Βενιαμίν επί παρόδου της Παλαιολόγου όπου εργάζονταν δέκα κορίτσια.

Σκελετοί ομπρελών: Νεγρίν Η. στον Άγιο Ρόκκο. Ατμοκίνητο όπου εργάζονταν τέσσερις άντρες.

Τεχνητά λουλούδια: 1) Λέβης Σ., με εργοστάσιο επί της Παλαιολόγου όπου εργάζονταν είκοσι οκτώ άτομα.

2) Μπελαβίλα Πάτσε επί της Παλαιολόγου όπου εργάζονταν τέσσερα κορίτσια.

Έμποροι: Κοέν Αβραάμ (έλαια) επί της Βελισσαρίου.

Εφαπλωματοποιεία: Ματαθίας Σ. επί της Παλαιολόγου.

Εριούχα: Δέντες Α., Λεοντοίνης Σ. Ναξών Σ. επί της Παλαιολόγου ολοι.

Καθεκτοποιεία: Κουριέλ Β. επί της Παλαιολόγου και Μιζάν Β. επί της Παλαιολόγου πάλι όπου εργάζονταν δέκα άτομα.

Κουρεία: Ταλέβης Α. επί της Καποδιστρία.

Κουτιά: Λέβης Ι.Σ. επί της Παλαιολόγου όπου εργάζονταν είκοσι πέντε άντρες και τρία κορίτσια.

Μαίαι: Σαρδα Μ. επί της Παλαιολόγου.

Νεωτερισμοί: Λέων Μόρδος - Ζαφειρός επί της Ευγενίου και Σάμυς Α. επί της Ευγενίου.

Νήματα: Ισαάκ Ρ. (βαμβάκερά) και Νεγρίνης Μ. (μεταξωτά) επί της Παλαιολόγου και οι δύο.

Πυλοποιεία (ψιαθίνων): Λέβης Σ.Μ. στον Άγιο Ρόκκο. Εργάζονταν είκοσι άντρες και τριάντα κορίτσια.

Σαπωνοποιεία: Κοέν Α.Μ. επί της οδού Σούλεμποργκ όπου εργάζονταν δεκαπέντε άντρες.

Συμβολαιογράφοι: Φέρος Η. επί της Ευγενίου.

Τραπεζίτες: Βιτέρμπους και Σία επί της Παλαιολόγου.

Τυπογραφεία: Ι. Ναχαμιούλης επί της Ευγενίου.

Υποδηματοποιεία: Μάτσα Μ. επί της Ευγενίου.

Υφάσματα: Αρδελιάς Ι.Α., Δέντες Γ., Ζακιά Ι.Ε. και Σα, Ιωαννάς Ι.Δ., Ισαάκ Ρ.Ι. και Σα, Μπέσσος Γ., Μπέσσος Δ.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το εμπόριο ιρασιμάτων ήταν σχεδόν όλο στα χέρια Ισραηλιτών (εφτά στους οκτώ εμπόρους). Ταυτόχρονα, συναντάμε επαγγέλματα στα οποία δεν συγκαταλέγεται κανένας Ισραηλίτης (αγγειοπλάστης, αραχτέκτονες, πρακτορεία, βιβλιοπωλεία, δικηγόροι, γιατροί κ.ά.).

Βιβλιογραφική Σημείωση:

Οι πληροφορίες του άρθρου αυτού βασίζονται σκορπισμένες στο βιβλίο του ανθρωπολόγου Κ.Χ.Μ. Κυριακή "Οδός της νήσου Κέρκυρας". Μετά προσθήκης ιστοριών και άλλων ποιήσεων. Εν Αθήναις 1902.

Ευχαριστώ και από τις γραμμές αυτές τον πρόεδρο της Κοινότητας Κερκίρας κ.ο Αρμάνδο Ααρόν για τη βοήθειά του.

Κέρκυρα, Σεπτέμβριος 1987

Σημείωση: Το φωτογραφικό υλικό προέρχεται από το αρχείο

Αναζητώντας τις ρίζες του μίσους

Eli Weisel
1991

Ο Ελί Βιζέλ
για τον κόσμο μας

Στο τελευταίο του βιβλίο, "Twilight", ο διάσημος συγγραφέας και Νομπελίστας Ειρήνης το 1986, Ελί Βιζέλ, τοποθετεί τον κεντρικό ήρωά του να αναζητεί την εσωτερική του ισορροπία και ένα χαμένο φίλο μέσα σε ένα τρελοκομείο, όπου όλοι οι εσώκλειστοι ταυτίζονται με χαρακτήρες της Βίβλου, αλλά όχι όπως τους γνωρίζουμε. Εκεί ο Κάιν ονειρεύεται έναν κόσμο, όπου τα αδέρφια θα φροντίζουν το ένα το άλλο και ο Αδάμ λέει στον Θεό ότι ο άνθρωπος είναι η πιο αποτυχημένη δημιουργία του. Ανάμεσά τους, ο ήρωάς του συναντάει έναν εσώκλειστο, που νομίζει ότι είναι ο Θεός και αρχίζει να μιλάει μαζί του να καυγαδίζει, ξεχνώντας ότι απευθύνεται σε ένα σχιζοφρενή. "Είναι, λοιπόν, ο Θεός τρελλός;", μοιάζει να είναι το ερώτημά του, που έμμεσα αντανακλά τη φιλοσοφία με την οποία προσεγγίζει τον κόσμο ο Ελί Βιζέλ που, αν και παραδέχεται την ανθρώπινη αντίφαση, επιμένει πεισματικά να την αλλάξει. "Δέχομαι απόλυτα την αντίφαση της ανθρώπινης φύσης, αλλά αυτό δεν με εμποδίζει να θέλω να αλλάξω τη δομή της, έστω και για μία μόνο ώρα, για ένα μόνο λεπτό", μας είπε ο κ. Βιζέλ σε συνέντευξη που παραχώρησε στην "Καθημερινή" από τη Νέα Υόρκη, όπου ζει πλέον μόνιμα.

Η ανάγκη επέμβασης στην ανθρώπινη αντίφαση ώθησε τον Ελί Βιζέλ να αναλάβει πρόσφατα μια νέα πρωτοβουλία, που φιλοδοξεί να αναλύσει τις ρίζες του μίσους στον κόσμο μας, αναζητώντας τις κατάλληλες διεξόδους. Η πρωτοβουλία με την ονομασία "Πέρα από το μίσος", μέσω μιας σειράς σεμιναρίων με τη συμμετοχή διεθνώς αναγνωρισμένων προσωπικοτήτων, επιδιώκει να επηρεάσει τη διεθνή πολιτική ηγεσία, να υιοθετήσει μέτρα που θα επιτρέψουν στην ανθρωπότητα να σπάσει την απομόνωση του μίσους και να ενισχύσει τον σεβασμό προς την πολυφωνία. Εβραϊκής καταγωγής, ο Ελί Βιζέλ γνώρισε στα

στρατόπεδα συγκέντρωσης το μαζικό μίσος κατά της εβραϊκής κοινότητας από το ναζιστικό καθεστώς και σήμερα είναι από τις πλέον ηγετικές αλλά και μετριοπαθείς προσωπικότητες στη μάχη κατά του αντισημιτισμού καθώς και κάθε μορφής ρατσισμού.

- Σε πρόσφατη συνέντευξή σας, είπατε ότι η παγκόσμια ειρήνη απειλείται τώρα, όπως ποτέ πριν, από μία έκρηξη μίσους. Γιατί πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό τώρα;

- Γιατί η ιστορία έχει αποκτήσει έναν επιταχυνόμενο ρυθμό. Τα πάντα συμβαίνουν πολύ γρήγορα. Κάτι που άλλοτε θα έπαιρνε χρόνια, τώρα συμ-

Πέτρινη Μενορά που βρέθηκε στην Τιβεριάδα.

βαίνει μέσα σε λίγες ημέρες. Και αυτό ισχύει και για το μίσος. Το μίσος είναι μια μελανιά, που μεγαλώνει σιγά, μυστικά και έπειτα εκρήγνυται. Τώρα εκρήγνυται πιο γρήγορα. Και σε πιο πολλά μέρη.

- Η πρωτοβουλία σας "Πέρα από το μίσος" προσπαθεί να αναλύσει τις ρίζες του μίσους, αλλά, ωστόσο, η ανθρώπινη ιστορία είναι γεμάτη από μίσος, αλληλοσπαραγμούς, θανάτους. Είναι πιθανόν, λοιπόν, το μίσος να αποτελεί μέρος της ανθρώπινης φύσης;

- Πολύ φοβάμαι ότι το μίσος έχει γί-

- Πολύ φοβάμαι ότι το μίσος έχει γίνει κατ' ουσίαν δεύτερη φύση μας. Και αυτό προσπαθώ να αλλάξω. Πρέπει να προσπαθήσουμε να αλλάξουμε την ανθρωπινή φύση.

- Πως μπορεί να το κατορθώσει αυτό κανείς;

- Με την παιδεία. Με όλες τις μορφές που μπορεί να πάρει η παιδεία. Ξεκινώντας από την παιδική ηλικία. Γνωρίζουμε, από έρευνες που έχουν γίνει, ότι τα παιδιά, όταν είναι 2 ετών, δεν αισθάνονται μίσος. Είναι θυμωμένα, νιώθουν απόγνωση, αλλά όχι μίσος. Το μίσος είναι κάτι επίκτητο. Αλλά, εάν είναι έτσι τα πράγματα, μπορούμε να φροντίσουμε να μην το αποκτήσουν. Παιδεία, επίσης, σημαίνει να εκπαιδεύσουμε τους ηγέτες μας.

- Είναι η αγάπη, όπως το μίσος, κάτι που μαθαίνεται;

- Όχι. Η αγάπη είναι μέσα μας, αλλά πρέπει να της δώσουμε την ευκαιρία να υπάρξει. Πρέπει να την ενισχύσουμε.

- Στο τελευταίο βιβλίο σας "Twilight" είναι διάχυτος ο υπαινιγμός ότι ο κόσμος είναι τρελός. Και όμως, ψάχνετε για λογικούς τρόπους για να τον αλλάξετε. Είναι δυνατόν να βρεθεί λογική σε έναν τρελό κόσμο;

- Η τρέλα έχει τη δική της λογική, δυστυχώς. Πρέπει να την αναλύσουμε, πρώτα απ' όλα. Είναι σαν να έχεις ένα ρολόι, που το διαλύεις στα συνθετικά του κομμάτια, αλλά μόλις τα ξαναβά-

λεις όλα μαζί, δεν είναι πια το ίδιο ρολόι. Το ίδιο συμβαίνει και με το μίσος. Θέλω να το αναλύσω, να το κομματιάσω, και μόλις γίνει αυτό, δεν νομίζω ότι μπορεί πια να ξαναλειτουργήσει.

- Θέλετε να διαλύσετε την τρέλα, δηλαδή;

- Θα το ήθελα, τουλάχιστον να τη μειώσω.

- Είναι δυνατόν να βρει κανείς εσωτερική ηρεμία, όταν η καθημερινότητα μας υπενθυμίζει τις αδυναμίες μας, τους φόβους μας και τις αντιφάσεις μας;

- Δεν είναι εύκολο, αλλά πρέπει να προσπαθήσουμε να το πετύχουμε, ούτως ή άλλως. Τουλάχιστον για μία ημέρα, μία ώρα. Δέχομαι την αντίφαση, αλλά πρέπει να βρούμε τρόπους να την ξεπεράσουμε. Πρέπει να ξαναρχίσουμε από την αρχή, από εκεί όπου ξεκίνησαν όλα.

- Γιατί διαλέξατε σαν πρώτο θέμα για ανάλυση τη σχέση του μίσους με τη θρησκεία;

- Το διάλεξα γιατί η θρησκεία υποτίθεται ότι εμπνέεται από την αγάπη και έχει παράγει τόσο πολύ μίσος. Στις περισσότερες θρησκείες βρίσκει κανείς αυτό το παράδοξο. Στο όνομα του Θεού, σκοτώθηκαν άνθρωποι, στο όνομα της αγάπης άνθρωποι μισήθηκαν. Θέλω να εξετάσω αυτό το παράδοξο, αυτό το φονικό, αιματηρό παράδοξο.

(Συνέντευξη στην **Αλεξάνδρα Σπυριδάκη**.

Δημοσιεύτηκε στην "Καθημερινή".

Λαϊκισμός κι Αντισημιτισμός

Στο σεμινάριο για τον Εκσυγχρονισμό της Ελληνικής Κοινωνίας, που οργανώθηκε από την Πάντειο, τον Φεβρουάριο του 1989, ο κ. **Θ. Λίποβατς**, στην εισήγησή του με θέμα: "Ο λαϊκισμός. Μια ανάλυση από τη σκοπιά της πολιτικής ψυχολογίας", ανέφερε ότι:

"... οι προκαταλήψεις και οι συκοφαντίες, η προβολή και μετάθεση των ιδίων (κακών) προθέσεων στον "κακό" άλλον, η κακοπιστία, ο **αντισημιτισμός**, η πρακτορολογία κ.τλ. συνιστούν στοιχεία του λαϊκιστικού λόγου, μέσω του οποίου συγκροτείται τόσο η ιδεολογία όσο και η οργάνωση του λαού".

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΙΒ' ΤΟΜΟΥ "ΧΡΟΝΙΚΩΝ"

(1988 - 1989, τεύχη 102 - 106)

1. ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Ααζών Σ., 105/19	δος, 102/3	Μαύσης Εοδρ., 102/14
Αθανάσιος (Μητροπολίτης Κερκύρας), 104/19	Καψάλης Κ., 104/17	Πετρός Τ., 104/11
Αϊνστάϊν Αλβ., 105/14	Κοπιδάκης Μιχ., 104/21	Προφέτα Σ., 106/5
Αλεξίου Θ., 104/13	Κοφινιώτης Ευ., 105/4	
Αναγνωστόπουλος Δ., 106/4	Κυριάτας Δ., 104/21	Ρενάν Ερν., 105/17
	Λιάππης Γ., 102/20	Σακελλαρόπουλος Σ., 105/17
Βαϊτσέκερ Ρ., 106/2	Μαλεβίτσης Χρ., 104/2	Σαλαπασίδης Ιω., 104/20
Βιτάλ Ν., 105/23	Μαντούβαλου Μ., 102/3	Σιακκής Ιωσ., 105/5
	Μάρτης Ν., 105/3	Σιδηρόπουλος Νικ., 105/15
Γιαννόπουλος Ν., 105/8, 106/18	Μελετόπουλος Μ., 104/7	Σμιτ Χ., 103/17
Δημητρίου Δημ., 104/3	Μενάρδος Σ., 104/14	Τζόκας Λ., 106/13
Δούδος Γ., 106/14	Μιζάν Ηλ., 105/18	Τολστόϊ Α., 102/19
	Μπατής Ι., 104/23	Τσερχέζης Β., 106/17
Ιωακείμ, Μητροπολίτης Δημητριά-	Μπεντς Β., 103/3	Χριστινίδης Α., 106/9

2. ΠΙΝΑΚΑΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

Αντισιμιτισμός, 106/9, 106/14	106/4	Καΐρης Θ., 102/3
Ήλνσβιτς, 106/5	Ισραηλιτικές Κοινότητες στην	Κύπρος, 104/14
Βαλντγάιμ Κ., 104/13	Ηπειρωτική Ελλάδα, 104/17,	Μόλχο (βιβλιοπωλείο Θεσσαλονί-
Γόλγοι, 104/14	105/8, 106/18.	κης) 102/20
Διεθνής Ερυθρός Σταυρός, 105/13	Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονί-	Νεολαία, 104/7
Εβραίοι 105/14	κης, 104/20, 106/5	Νεοφασισμός, 104/7
Εθνική Αντίσταση 104/3	Ισραηλιτική Κοινότητα Ιωαννίνων,	"Νύχτα των Κρυστάλλων",
Έλληνες και Εβραίοι, 105/3,	106/20	103/αφιέρωμα.
105/5, 105/17	Ισραηλιτική Κοινότητα Κερκύρας,	Ολοκαύτωμα, 102/23, 104/9, 106/2,
Ελληνισμός, 104/21	104/19	106/13
Θέατρο, 104/11	Ισραηλιτική Κοινότητα Κρήτης,	Οράτιος, 105/17
Ιουδαϊσμός, 104/2, 104/21	102/23	Παλαιστίνη, 105/4
Ισραήλ, 104/11	Ισραηλιτική Κοινότητα Λαρίσης,	Πρόσκοποι (13η ομάδα "Μακκα-
Ισραηλιτική Κοινότητα Άρτας,	102/14	βαίων" Αθηνών), 105/21
105/18	Ισραηλιτική Κοινότητα Ρόδου,	Πέσας Σμ. - Ααζών, 102/10
Ισραηλιτική Κοινότητα Βεροίας,	106/8	Σπυρίδαν, Αρχιεπίσκοπος Αθη-
105/15	Ισραηλιτική Κοινότητα Υπάτης,	νών και Πάσης Ελλάδος, 102/13
Ισραηλιτική Κοινότητα Διδυμοτεί-	104/17	Χριστιανισμός, 104/10
χου, 106/17	Ισραηλιτική Κοινότητα Φλώρινας,	
Ισραηλιτική Κοινότητα Δράμας,	104/22	

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΒΡΑΪΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

(Αυτοτελείς εκδόσεις 1716 - 1989)

Β' Έκδοσις επηυξημένη

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
ΣΩΣ. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΘΗΝΑ 1989

ΕΚΔΟΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Δυο λόγια

Το έτος 1985 κυκλοφόρησε ένα 40σελίδο τεύχος, ένθετο στο περιοδικό "Χρονικά" - του μηνός Σεπτεμβρίου - όπου είχαν καταχωρηθεί 254 τίτλοι αιτωλεσών έργων εβραϊκού περιεχομένου. Και με την έκδοσή εκείνη δόθηκε μια πρώτη "γεύση" των εν προκειμένω συγγραφικών δραστηριοτήτων. Το περί ου ο λόγος τεύχος, καθώς ήταν γραμμένο στην ελληνική γλώσσα, προσφερόταν στο αναγνωστικό κοινό της χώρας μας για τη σχετική πληροφόρηση και οπωσδήποτε υπηρξε για μας το "ερέθισμα" να κάνουμε συμπληρωματικές έρευνες, δοθέντος ότι είχαμε συγκεντρώσει - πολύ πριν κυκλοφορήσει - αρκετούς άλλους τίτλους βιβλίων πραγματοποιμένων εβραϊκά θέματα - τίτλους που είχαν καταγραφεί όταν ερευνούσαμε για τον εντοπισμό άλλων, διαφορετικών περιεχόμενων, έργων προκειμένου να συντάξουμε μερικώς βιβλιογραφικές εργασίες, ορισμένες από τις οποίες έχουν ήδη κυκλοφορήσει.

Ἔτσι ἐγίνε το ξεκίνημα γιὰ τὴ σύνθεση ἀπὸ μέρους μας τῆς "Ἑλληνικῆς Εβραϊκῆς Βιβλιογραφίας" (412 τίτλοι, τῆς περιόδου 1716 - 1985) ποὺ κυκλοφόρησε ἀρχῆς τοῦ ἔτους 1987 μετὰ τὴ φροντίδα τοῦ "Κεντρικοῦ Ἰσραηλικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑλλάδος".

Η αρχική (1985) πρωτοβουλία από μέρους του εβραϊκού στοιχείου και η μετέπειτα (1987) ιδίαιη προσπάθεια συνετέλεσαν για μια πληροφόρηση επιστημόνων και λογίων του τόπου μας (από βιβλιογραφικής, πάντοτε, πλευράς) για τα εβραϊκού περιορχόμενου αυτοτελή έργα - που πρέπει να σημειωθεί ότι λίγοι γνωρίζουν την ύπαρξή τους.

Βεβαίως όταν συντάχθηκε η βιβλιογραφία του 1987 υπήρχε μια κάποια βεβαιότητα ότι λόγω θέματος τα κενά θα ήταν ελάχιστα. Νεώτερες όμως έρευνες μας απέδειξαν ότι υπήρχε **πρόσθετο** υλικό, ικανό σε αριθμό, ώστε να περιληφθεί σε νέα έκδοση. Και μάλιστα για τον κυριότερο λόγο, ότι δηλαδή η κυκλοφορήσασα είχε ευμενής απήχηση και κολεκτευτικά ήταν τα σχολία που έγιναν. Έτσι στους αρχικούς 412 τίτλους προσθέτονται τώρα άλλοι 110 και ευνόητο ότι αποκατάται ένα περισσότερο χρήσιμο βοήθημα - ειδικότερα για όσους έχουν ενδιαφέροντα για βραζιλικού περιεχόμενου θέματα. Υπάρχει δε στην περίπτωσή αυτή και η ευκαιρία να γνωρίσουν και τα αντισημειωτικού χαρακτήρα έργα, που για λόγους αμεροληψίας περιλαμβάνονται και αυτά.

Τελειώνουμε ευχαριστώντας και από τη θέση αυτή τους διοικούστας το "Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο της Ελλάδος" που για μια ακόμη φορά, και με προθυμία πολλή, ανέλαβαν να δημοσιεύσουν και τη νέα αυτή, αναθεωρημένη και επληρωμένη, έκδοση της "Ελληνικής Εβραϊκής Βιβλιογραφίας".

Δύο λόγια

(Α' εκδόσεως)

Σε κατά καιρούς έρευνές μας για τη σύνταξη διαφορετικού περιεχομένου βιβλιογραφικών εργασιών, είχαμε κρατήσει σημειώσεις και για συγγράμματα που αναφέρονται στους Εβραίους κι έχουν εκδοθεί στην ελληνική γλώσσα, πολλά δε από αυτά - παλαιά τα περισσότερα - είναι σχεδόν άγνωστα σήμερα. Τις σημειώσεις λοιπόν αυτές, ταξινομήσαμε και καταγράψαμε, σκοπεύοντας με πρώτη ευκαιρία να τις περιλάβουμε σ' ένα τεύχος για μια ενημέρωση των ενδιαφερομένων - και όχι μόνο του Ελληνικού Εβραϊσμού. Ειλικρινά χαίρομαστε που τώρα μας δίνεται αυτή η ευκαιρία, χάρις στο ενδιαφέρον που έδειξε το **Κεντρικό**

Ισραηλιτικό Συμβούλιο της Ελλάδος για την εκτύπωση της εργασίας αυτής, παρέχοντας μάλιστα και αρκετά στοιχεία που εμπλουτίσανε οπωσδήποτε το δικό μας υλικό, ώστε η σύνθεση του βιβλιογραφικού τούτου σχεδιασματος να είναι όσο γίνεται πληρέστερη (δεν λέμε τέλεια, αφού είναι γνωστό ότι καμιά βιβλιογραφία δεν θεωρείται ποτέ ολοκληρωμένη).

Κι απ' ότι ξέρουμε τέτοιον περιεχομένου βιβλιογραφία στον τόπο μας δεν έχει παρουσιασθεί και είναι η πρώτη φορά που καταγράφονται με συστηματική ταξινόμηση και κατατοπιστικά ευρετήρια του εβραϊκού περιεχομένου **αυτοτελή έργα** που εκδόθηκαν μέχρι σήμερα στον ελληνικό χώρο, αλλά και ορισμένα σε πόλεις του εξωτερικού, πάντοτε στη γλώσσα μας, ή ξενόγλωσσα μεταφρασμένα στην ελληνική. Και επειδή πιστεύουμε ότι εκτός από τα δημοσιευόμενα θα υπάρχουν και άλλα που δεν έτυχε να εξακριβώσουμε, στοχεύουμε να συνεχίσουμε τις εν προκειμένω έρευνές μας, αισιοδοξώντας ότι η Νεοελληνική Γραμματεία θα εμπλουτισθεί, στον βιβλιογραφικό τομέα, μ' ένα έργο που θα βοηθήσει σε μια ευρύτερη ενημέρωση των ανθρώπων των γραμμάτων του τόπου μας για τα ποικίλα θέματα (ιδιαίτερα ιστορικά και θρησκευτικά) που πραγματευτούν οι συγγραφείς των ακολουθουσών μελετημάτων.

Σ.Θ.

Πρόλογος

(Α' εκδόσεως)

Η ανάγκη συγκεντρώσεως της βιβλιογραφίας σε ελληνική γλώσσα για τους Εβραίους και τα εβραϊκά θέματα, έχει επισημανθεί από μελετητές εδώ και χρόνια. Πέρα όμως από τους μελετητές, η καθημερινή πραγματικότητα αναζητά στοιχεία για την εβραϊκή παρουσία στην ελληνική ζωή και κοινωνία. Ακόμη λόγω της τραγωδίας του Ολοκαυτώματος, όπου κατεστράφησαν τα αρχεία και πολύτιμα ιστορικά στοιχεία, η καταγραφή όσων (λιγοστών δυστυχώς) πηγών έχουν απομείνει, αποτελεί καθήκον απέναντι στην ιστορική κληρονομιά και μνήμη.

Με βάση αυτές τις σκέψεις το Συμβούλιο μας κυκλοφόρησε τον Σεπτέμβριο του 1985 ένα πρώτο κατάλογο Βιβλιογραφίας για εβραϊκά θέματα.

Σήμερα είμαστε πραγματικά ευτυχείς παρουσιάζοντας **την Ελληνική Εβραϊκή Βιβλιογραφία**, που ευγενώς εκπόνησε ένας από τους πιο ειδικούς στα βιβλιογραφικά θέματα Έλληνες, ο κ. Σωζώνης Θωμόπουλος. Ο κ. Θωμόπουλος έχει, μεταξύ άλλων, εκδώσει:

α) Τη Βιβλιογραφία περί Τύπου και Δημοσιογραφίας (1831 - 1967), β) τη Στρατιωτική Βιβλιογραφία (1554 - 1973), γ) την Ελληνική Βιβλιογραφία περί Επανάστασης του 1821 (1797 - 1973), δ) τα περί Αθηνών συγγραφέντα έργα (1675 - 1974) κ.ά.π. δεδομένου ότι τα γενικώς περιεχομένοι δημοσιεύματα του φθάνουν περίπου τα 600 και οι βιβλιογραφικοί τίτλοι ξεπερνούν τους 10.000.

Μεταξύ των εκδόσεων που αναφέρονται στην Ελληνική Εβραϊκή Βιβλιογραφία υπάρχουν και μερικά αντισιμωτικά δημοσιεύματα, τα οποία περιλαμβάνονται για λόγους αντικειμενικότητας της βιβλιογραφίας και υνό.

Με την εργασία που ακολουθεί, η Ελληνική Εβραϊκή Βιβλιογραφία ευτύχησε στα χέρια του κ. Σ. Θωμόπουλου, τον οποίο ευχαριστούμε για τον όγκο και την

ενσυνειδησία της επιστημονικής προσπάθειας που με αγαθή προαίρεση επέτελεσε, ώστε να συνταχθεί με κάθε δυνατή πληρότητα.

Το Κεντρικό Ισραηλτικό
Συμβούλιο της Ελλάδος

Επεξηγήσεις

- α. Τα έργα που ακολουθούν έχουν καταχωρισθεί **κατά χρονολογική σειρά εκδόσεως** και αλφαβητική. Σε περιπτώσεις που υπάρχουν για κάθε έργο περισσότερες της μιας εκδόσεις, προηγείται στη χρονολογική σειρά η παλαιότερη (ενώ μνημονεύεται και η νεότερη).
- β. Η ένδειξη αριθμού σελίδων σημειώνεται για όσα βιβλία γνωρίζουμε "εξ αυτοψίας" ή συναντήσαμε σε διάφορους βιβλιογραφικούς καταλόγους ή αναγραφές εφημερίδων και περιοδικών.
- γ. Λόγω της ιδιομορφίας που παρουσιάζει ειδικά το ερευνώμενο θέμα αυτής της βιβλιογραφίας αναγράφεται, όπου βέβαια χρειάζεται, ένα μικρό πληροφοριακό κείμενο επί του περιεχομένου του έργου, για πληρέστερη ενημέρωση του αναγνώστη.
- δ. Για όσες εκδόσεις έχουν πραγματοποιηθεί από κατά τόπους Ισραηλιτικές Κοινότητες, το στοιχείο αυτό σημειώνεται στο τέλος του κάθε λήμματος.
- ε. Όλων των συγγραφέων και μεταφραστών τα ονοματεπώνυμα περιλαμβάνονται στον "Αλφαβητικό Κατάλογο" που υπάρχει στο τέλος, μαζί μ' ένα θεματικό καθώς και ειδικό ευρετήριο - λεξιλόγιο που βοηθά στον γρήγορο εντοπισμό ονομάτων, προσώπων και τόπων. Βιβλία χωρίς ένδειξη έτους εκδόσεως, δεν περιλαμβάνονται.
- στ. Ο αναγνώστης στη βιβλιογραφία αυτή θα συναντήσει και αντισημιτικού περιεχομένου έργα και τούτο γιατί η αμεροληψία το επιβάλλει, δεδομένου ότι η αμεροληψία αποτελεί πρώτιστο γνώρισμα της οποιοδήποτε περιεχομένου βιβλιογραφίας.
- ζ. Σε αρκετά λήμματα αναγράφονται και τίτλοι βιβλίων **που μόνον Κεφάλαιά τους** - κατά κανόνα πολυσέλιδα - πραγματεύονται εβραϊκά θέματα.
- η. Ο τίτλος κάθε λήμματος έχει καταγραφεί ακριβώς όπως υπάρχει στο εξώφυλλο του κάθε βιβλίου, χωρίς καμία από μέρους μας ορθογραφική ή συντακτική διόρθωση.
- θ. Σε όποιο έργο δεν αναγράφεται συγγραφέας σημειώνουμε προ του τίτλου με παύλα (-) αντί για την ένδειξη: **Ανωνύμου**. Επίσης τα βιβλία που έχουν τυπωθεί σε πόλεις του εξωτερικού, είναι γραμμένα στην ελληνική γλώσσα (τα περισσότερα μεταφρασμένα).

Ι. Έργα της περιόδου 1716 - 1896

1. **Μαυροκορδάτου Αλεξ.** Ιστορία ιερά ήτοι τα Ιουδαϊκά. Εν Βουκουρεστίω 1716 (νεωτέρα εκδόσεις 1816).
2. **Kalmar G.** Εισαγωγή εις το εβραϊκόν ιδίωμα, κατά τους Εβραίους αρχαίους... Εν Λαυσάνη απλδ (1734), σελ.55.
3. **Μεδικ Παύλου.** Θρησκεία και ήθη των Εβραίων. Ενετίησι 1755, σελ. 432.
4. **Ραββί Σαμουήλ** του Ιουδαίου. Πόνημα χρυσούν ελέγχον την των Ιουδαίων πλάνην. Εν Λειψία 1769, σελ. 182.
5. **Ιωάννου** του εκ Λίνδου. Το ιερόν Άσμα των Ασμάτων του σοφού Σολομώντος. Ενετίησι 1785,

σελ. 335.

6. **Αυγουστίνου** - Επισκόπου Ιπλώνος. Το Ψαλτήριον του Δαβίδ. Εν Λειψία 1804, σελ. 13.
7. - Ψαλτήριον Δαβίδ του προφήτου και βασιλέως, μετά των Ωδών. Ενετίησι 1808, σελ. 160. Νεώτερες εκδόσεις: 1823, σελ. 146 - 1829, σελ. 184 - 1860, σελ. 200.
8. **Fleury Sabr** (Μετ. Μεξικού Ευαγγ.). Ήθη Ισραηλιτών. Venezia 1814, σελ. 207.
9. **Αναστασίου Ιωσήφ.** Ιουδαϊσμός και ορθόδοξος πίστις. Εν Παρισίσις 1817, σελ. 32.
10. **Νεοφύτου** του Κανσοκαλιβίτου (Μετ. Γεωργίου Ι.). Ανατροπή της θρησκείας των Εβραίων και των εθίμων αυτών, μετ' αποδείξεων εκ της ιεράς και Θείας Γραφής, παλαιάς τε και νέας. Εν Ιασώ 1818, σελ. 188.
11. **Ζιγαβήνου Ευθ.** Ερμηνεία εις τους εκατόν πενήκοντα ψαλμούς του προφητάνακτος και θεοπάτορος Δαβίδ. Τόμοι 2. Εν Αθήναις 1819, σελ. 744 (συνεχής αρίθμηση και των 2 τόμων).
12. - Ομιλία προς τους υιούς του Ισραήλ. Εν Μελίτη 1824, σελ. 34.
13. **Ορνέ Θωμά.** Γνησιότης της Παλαιάς και Καινής Διαθήκης. Εν Μελίτη 1828, σελ. 96.
14. **Ασνάρ Λεοντίου.** (Μετ. Διακόνου Σ.). Ο Ιουδαϊσμός. Ανάπτυξις και διάδοσις. Επικρίσεις και αλήθειαι. Εν Λειψία 1830, σελ. 64.
15. - Βίος του νομοθέτου Μωϋσή. Εν Μελίτη 1831, σελ. 36.
16. **Σοαβίου Φραγκ.** (Μετ. Βαρδαλάχου Κων.). Ιστορία του εβραϊκού λαού, κατ' επιτομήν. Εν Οδησώ 1831, σελ. 439.
17. - Πεντάτευχος (0) του Μωϋσέως και το βιβλίον του Ιησού του 'Ναυή. Εκ του εβραϊκού αρχετύπου εις κοινήν ελληνικήν διάλεκτον μεταφρασθέντα. Εν Λόνδρα 1833, σελ. 270.
18. **Πλάτωνος** τού Σοφού. Θεολόγου - Μητροπολίτου Μόσχας. Πραγματεία περί του Μελχισεδέκ. Εν Κωνσταντινουπόλει 1835, σελ. 11.
19. - Ανατροπή της θρησκείας των Εβραίων και των εθίμων αυτών μετ' αποδείξεων εκ της ιεράς και Θείας Γραφής, παλαιάς τε και νέας. Προσετέθη δε αυτή ως επίμετρον και το "Πόνημα χρυσούν" Σαμουήλ Ραββί - του Ιουδαίου, ελέγχον την των Ιουδαίων πλάνην. Εν Ναυπλίου 1835, σελ. 226+90.
20. - Βίος του νομοθέτου Μωϋσέως, εκδιδομένου υπό **Δανιήλ Τέμπλου**. Εν Σμύρνη 1836, σελ. 44.
21. - Ιστορία του βασιλέως Δαβίδ, εκδιδομένη υπό **Δανιήλ Τέμπλου**. Εν Σμύρνη 1836, σελ. 64.
22. - Ιστορία του προφήτου Σαμουήλ, εκδιδομένη υπό **Δανιήλ Τέμπλου**. Εν Σμύρνη 1836, σελ. 24.
23. **Γαλλσουδέτου Θ.** Ιστορία του Ιωσία, βασιλέως των Ιουδαίων. Εν Αθήναις 1840, σελ. 106.
24. - Η προς τους Εβραίους πιστούς επιστολή του αποστολικού πατρός ημών Βαρνάβα... Εν Σμύρνη 1834, σελ. ιδ' + 68.
25. **Κοντογόνου Κων.** Εγχειρίδιον εβραϊκής αρχαιολογίας. Εν Αθήναις 1844.
26. - Ψαλτήριον του Δαβίδ του προφητάνακτος μετά των εννέα ωδών, διορθωθέν νυν ακριβέστατα υπό **Πολυχρονίου Φιλιππίδου**. Εν Βενετία 1847, σελ. 168.
27. - Της Παλαιάς Διαθήκης άπαντα, εκ του εβραϊκού αρχετύπου εις κοινήν ελληνικήν διάλεκτον μεταφρασθέντα. **Cambridge** 1849.
28. Η Παλαιά Διαθήκη, μεταφρασθείσα εκ του εβραϊκού αρχετύπου. **Oxford** 1850.

- 29. Κλέοπα Διον.** Ερμηνεία εις τους PN' ψαλμούς προφητανακτος Δαβίδ, συντεθείσα υπό του αιοδίου Πατριάρχου των Ιεροσολύμων **Ανθίου**. Τόμος Α'. Εν Ιεροσολύμοις 1855, σελ. ριζ' + 291.
- 30.** - Ο Σιωνίτης υμνωδός. Εν Ιεροσολύμοις 1855, σελ. 120.
- 31.** - Σημίται και Χαμίται. Ιστορικά αναδρομαί. Βενετία 1856, σελ. 48.
- 32.** - Ιστορία Εβραιοπούλας της Μαρκάδας. Βενετία 1860, σελ. 32.
- 33. Σατωβριάνδου.** Οδοιπορικόν από Παρισίων εις Ιεροσόλυμα και από Ιεροσολύμων εις Παρισίους. Εν Αθήναις 1860. Νεώτερη δέτομη έκδοσε σε μετάφραση **Εμμ. Ροΐδου**, Αθήνα 1979, σελ. 272 + 266.
- 34. Ραββί Σαμουήλ.** Τα Ιουδαϊκά. Ζάκυνθος 1861, σελ. 288.
- 35. Ζερβού Ηλία Ιακωβάτου.** Τα γενέθλια και η νομοθεσία των Εβραίων. Κεφαλληνία 1862, σελ. 242.
- 36.** - Ονοματολογία μετά σχολίων Παλαιάς και Καινής Διαθήκης, μεταφρασθείσα εκ των Εβραϊκών αρχετύπων. **Campidg** 1862.
- 37. Παλαμά Γρηγορίου.** Ιεροσολυμιάς ήτοι επίτομος ιστορία της αγίας πόλεως Ιερουσαλήμ από της θεμελιώσεως αυτής έως των νεωτέρων χρόνων. **Jerusalem** 1862.
- 38.** - Τα κατά την τελετήν την γενομένην εν τη Ισραηλιτική Συναγωγή εν Γαλατά Κωνσταντινουπόλεως δια την Ένωσιν της Επτανήσου μετά της Ελλάδος και την ευτυχή άφιξιν της ΑΜ του βασιλέως των Ελλήνων Γεωργίου του Α' την 20 Φεβρουαρίου 1863 (χωρίς ένδειξη τόπου και έτους εκδόσεως - πιθανόν το 1863 εν Κωνσταντινουπόλει).
- 39. Καλλιάρχη Μ.** Έλεγχος της ιουδαϊκής πλάνης. Εν Αθήναις 1864, σελ. 284.
- 40. Κολοκοτώνη Γενναίου.** Επιστολή μετά συντόμων πραγματείας περί του εβραϊκού στρατού κατά την αρχαιότητα. (Αθήναι) 1871, σελ. 16.
- 41.** - Λεξιλόγιον εβραϊκό - ελληνικόν των εν τω πρώτῳ βιβλίῳ της Πεντατευχου λέξεων, περιέχον και πολ'ους κανόνas γραμματικής και φιλολογίας προς χρήσιν του Ισραηλιτικού Εκπαιδευτηρίου της Ελλάδος, υπό **Μενεχαίμ Βελέλη**. Εν Κερκύρα 1877, σελ. 76 (Σημ. Ο συγγραφέας είναι το αυτό πρόσωπο με τον Λάζαρο Βελλελέη, όπου συναντάται αλλαχού).
- 42. Ιωαννίδου Βενιαμίν.** Προσκυνητάριον της Αγίας Γης. Τεύχη Α - Β. Ιεροσόλυμα 1877, σελ. 362 + 160.
- 43.** Σ.Π. Ανταπαντήσεις επί τινων σημείων "Περί ελέγχου της ιουδαϊκής πλάνης" πονήματος του Μ. Καλλιάρχη. Αθήναι 1879.
- 44. Χατζηγιάννου Μιχ.** Αστυγραφία της Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη 1880. Δεύτερη έκδοση φωτοτυπημένη. Θεσσαλονίκη 1976 (Μικρή ιστορία της Θεσσαλονίκης με αναφορές στην Ισραηλιτική Κοινότητα της πόλεως).
- 45. Μπρόπουλου Ιερόθεου.** Ερμηνεία Ησαΐου. Εν Αθήναις 1880, σελ. 408. Νεώτερη έκδοση 1883, σελ. 560.
- 46.** - Γένσεις, Έξοδος και Δευτερονόμιον μεταφρασμένα εις την νέαν ελληνικήν γλώσσαν. Λονδίνον 1884, σελ. 301.
- 47. Ναχαμούλη Ι.** Αποφθέγματα των Πατέρων. Κέρκυρα 1886. (Μετάφρασις εις τα ελληνικά των Πιρκέ Αβώτ (προσευχών) που διαβάζονται τα Σάββατα, από το Πάσχα μέχρι την εορτή των Σαβουώτ (Εβδομάδων) μαζί με το εβραϊκό κείμενο).
- 48. Σινά Νικ.** Οδοιπορικά Μακεδονίας. Εν Αθήναις 1886 (Ταξιδιωτικές εντυπώσεις με στοιχεία για την Ισραηλιτική Κοινότητα της Θεσσαλονίκης κατά το τέλος του 19ου αιώνα).
- 49.** - Γραμματική της εβραϊκής γλώσσης. Εν Μελίτη 1887, σελ. 272.
- 50. Μακράκη Αποστ.** Ερμηνεία των ψαλμών του Δαβίδ. Εν Αθήναις 1889, σελ. 374.
- 51. Δημακοπούλου Γεωργ.** Ανατροπή της θρησκείας των Εβραίων ήτοι ολίγα τινά εκ του "Χρυσού Πονήματος" του Σαμουήλ Ραββί μετά του προσαρτήματος των εκ του Παύλου των Μεδίκων γραφέντων περί Εβραίων. Πάτρα 1891, σελ. 77.
- 52. Ζαβιτζιάνου Γεωργ.** Ακτίς φωτός. Ο καταδιωγμός των Εβραίων εν τη ιστορία. Κέρκυρα 1891, σελ. 376.
- 53. Κασσιμάτη Πέτρου.** Αίμα, Εβραίοι, Ταλμούδ ήτοι αποδείξεις θρησκευτικά, ιστορικά και δικαστικά περί της υπάρξεως των ανθρωποθυσιών παρ' Εβραίοις. Τεύχη Α - Β. Βιβλίον Α' Εν Αθήναις 1891, σελ. ι' + 206.
- 54. Ρωμανού Ιω.** Η Εβραϊκή Κοινότης της Κερκύρας. Ανάπτυο από το περιοδικό των Αθηνών "Νέα Εστία" 1891.
- 55. Βελλελέη Λάζαρου.** Ιστορία των Ισραηλιτών από της διασποράς αυτών μέχρι των καθ' ημάς χρόνων, εκ του γαλλικού μεταφρασθείσα. Εν Κερκύρα 1892, σελ. 291 + ιστ'.
- 56. Καρρέρ. Φ.** Ιουδαϊσμός και Χριστιανισμός... Εν Ζακύνθω 1892, σελ. 312.
- 57. Σολωμού Νικ.** Ιστορία των Εβραίων από των αρχαιότατων χρόνων μέχρι των ημερών μας. Αθήναι 1893, σελ. 262.
- 58. Κοφινιώτη Ευαγγ.** Μαθήματα θρησκευτικά, ιστορία του ισραηλιτικού λαού και βίος του Ιησού Χριστού εν συνεχεία. Εν Αθήναις 1894, σελ. 208.
- 59. Βελλελέη Λάζαρου.** Οι μνηστήρες της εν τω Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ ἔδρας της εβραϊκής.. Εν Κερκύρα 1895, σελ. 81.
- 60.** - Παροιμιαί μεταφρασθείσαι εκ της εβραϊκής εις την ελληνικήν. Εν Λονδίνω 1896, σελ. 44.

II. Έργα της περιόδου 1900 - 1949

- 61. Βορέα Θεοφ.** Ολίγα τινά περί της εβραϊκής ποιήσεως. Εν Αθήναις 1900.
- 62. Αμβραζή Νικ.** Ο ραββίνος Ισαάκ Μ. πιστεύσας εις Χριστόν και χειροτονηθείς πρεσβύτερος της Εκκλησίας. Ιστορία πλήρης ενδιαφέροντος και ποικίλων περιπετειών... Εν Αθήναις 1901, σελ. 172 - Νεώτ. εκδ. 1957.
- 63. Μακράκη Αποστ.** Ερμηνεία εις το Άσμα Ασμάτων, κατά τας παραδόσεις. Εν Αθήναις 1902, σελ. 256.
- 64. Βραχυπέδη Γεωργ.** Αγία Σιών. Εν Αθήναις 1907, σελ. 24.
- 65. Παπαγιαννόπουλου Νικ.** Λόγος εισιτήριος εις την εβραϊκήν γλώσσαν. Αθήναι 1907, σελ. 18.
- 66. Τζάρτζανου Αχιλ.** Περί της συγχρόνου θεσσαλικής διαλέκτου. Αθήναι 1909. (Μεταξύ άλλων, εκ των περιεχομένων: Οι Ισραηλίται εν τω Ελληνισμῷ - Σημειώσεις περί Βίβλου και Ισραήλ).
- 67. Μενάρδου Σίμου.** Γόλγοι και Εβραίοι. Επιγραφαί εκ Κύπρου. Αθήναι 1910, σελ. 10.
- 68. Χατζκυριάκου Γ.** Οδηγός Μακεδονίας 1909 - 1910. Θεσσαλονίκη 1910. (Περιέχει πλήρη στοιχεία

- για την Ισραηλιτική Κοινότητα της πόλεως).
69. **Alcheh Isaac**. Εβραϊκό βιβλίο. Θεσσαλονίκη 1911, σελ. 24.
  70. **Βραχυπέδη Γεωργ.** Συνοπτική πραγματεία περί της Αγίας Σιών υπό εποπιν θρησκευτικής και ιστορικής αξίας. Εν Ιεροσολύμοις 1911, σελ. 16.
  71. **Βελανιδιώτη Ιεζεκιήλ**. Ο προφήτης Ιεζεκιήλ. Ασματολογία. Τεύχος Α'. Εν Τεργέστη 1912, σελ. 24.
  72. **Παπαγιαννόπουλου Νικ.** Εβραϊκή γραμματική. **Laipzig** 1912, σελ. κβ' + 134.
  73. **Πετροκόκκινου Δ.** Χίοι, Εβραίοι και Γενοβέζοι. Αθήναι 1912.
  74. **Παπαδόπουλου Χρυσόστομου**. Αρχιεπισκόπου Αθηνών. Οι ελληνιστάι Ιουδαίοι της Αλεξανδρείας. Ανάτυπο εκ του "Εκκλησιαστικού Φάρου", τόμος ΙΓ', 1914, σελ. 565 - 593.
  75. **Μπαλάνου Δημ.** Εκ των ποιητικών βιβλίων της Π. Διαθήκης. Εν Αθήναις 1915, σελ. 95.
  76. **Δόξα Αγγ.** Ωδαι Δαβίδ. Αθήναι 1917.
  77. **Μπρατσιώτη Παν.** Συμβολαί εις την βιβλικήν ιστορίαν. Ο Ιουδαϊσμός επί του Ιησού Χριστού. Αθήναι 1918.
  78. **Χιονή Κ.** Επιστημονική διάλεξις περί των Ιουδαίων παρ' Εβραίοις και παρ' ημίν. Πειραιεύς 1918, σελ. 31.
  79. **Μπρατσιώτη Παν.** Εβραίων παιδων αγωγή. Βιβλική - αρχαιολογική πραγματεία. Αθήναι 1920.
  80. **Αλφιέρου Βικτ.** Σαουλ. Τραγωδία. Αθήναι 1921, σελ. 174.
  81. **Μπρατσιώτη Παν.** Ο ιουδαϊκός όχλος εν τοις Ευαγγελίοις. Αθήναι 1923, σελ. 60.
  82. **Φαρμακίδη Επαμ.** Η Λάρισα από των μυθολογικών χρόνων μέχρι της προσαρτήσεως αυτής εις την Ελλάδα (1881). Βόλος 1926. (Αναφέρεται και στην εβραϊκή παρουσία στη Λάρισα, στις σελ. 11, 13 - 14, 20 - 21, 68 και 133 - 134).
  83. **Μίχα Παν.** Περί εβραϊκής γλώσσης και εβραϊκής συντάξεως των ονομάτων. Αθήναι 1927.
  84. **Αρνέλλου Ι.** Ερμηνεία της προς Εβραίους Επιστολής. Αθήναι 1928, σελ. 234.
  85. **Τσορμπατζή Γ.** Ηώς της εβραϊκής παλιγγενεσίας. Αθήναι 1928, σελ. 167.
  86. **Φίλωνος** - Ιουδαίου. 'Απαντα. Τόμοι 5. **Lipsie** 1928. (Αρχαίο ελληνικό κείμενο με εισαγωγή - σχόλια στα λατινικά).
  87. **Ανδρεάδη Ανδρ.** Οι Εβραίοι εν τω βυζαντινώ κράτει. Αθήναι 1929, σελ. 24.
  88. **Budde K.** (Μετάφρασις εκ του γερμανικού). Ιστορία της θρησκείας του Ισραήλ μέχρι της εξορίας. Αθήναι 1929, σελ. 137.
  89. **Λειβαδέα Θεμιστοκλή.** Φιλοσοφική ερμηνεία Ιώβ, μετά πολλών επιστημονικών γνώσεων. Αθήναι 1929, σελ. 308.
  90. **Τιμόθεου** - Μητροπολίτου Καλαβρύτων. Θρησκεία και εκπαίδευση - Εβραϊκός κομμουνισμός και χριστιανικός κοινωνισμός (σοσιαλισμός). Εν Αθήναις 1929, σελ. 42.
  91. **Βέλλα Βασ.** Η **Kapporeth** και η εορτή των **Kippurim**. Αθήναι 1930.
  92. **Cheyne T.** Η θρησκευτική ζωή των Ιουδαίων μετά την εξορίαν. Αθήναι 1930, σελ. 174.
  93. **Γιαννιόπουλου Ν.** Συμβολή εις την ιστορίαν των Ιουδαϊκών παροικιών εν τη Ανατολική Ηπειρωτική Ελλάδα. Αθήναι 1930.
  94. **Βαϊσμαν Χ.** Ο εβραϊκός λαός και η Παλαιστίνη. Θεσσαλονίκη 1931, σελ. 24.
  95. **Φριλίγγου Κων.** Ιώβ. Έμμετρον μετάφραση και σχόλια του βιβλικού κειμένου. Αθήναι 1931.
  96. **Βέλλα Βασ.** Κριτικά εις το βιβλίον της Εξόδου. **Jerusalem** 1932.
  97. **Βέλλα Βασ.** Τα τέκνα παρ' Ισραήλ. **Alexandria** 1932.
  98. - Περιγραφή του μνημοσύνου του ποιητή Γιοσέφ Ελιγιά (που διοργάνωσε ο Σύλλογος "Μπενέ Μπερίθ" στη Θεσσαλονίκη στις 24.9.1931). Θεσσαλονίκη 1932.
  99. **Κασδαγλη Αλ.** Σολομώντος βασιλείως: 'Ασμα Ασμάτων. Εν Αλεξανδρεία 1932.
  100. **Κατσανεβάκη Βενεδίκτου.** Αδριδικά ποιήματα ήτοι σύντομος έμμετρος ερμηνεία των Ψαλμών. Τόμος Α'. Εν Χανίοις 1932, σελ. 83.
  101. **Labelin Roger.** Πρωτόκολλα των σοφών της Σιών. Αθήναι 1932.
  102. - Τα πρωτόκολλα της Σιών του 1897. Αθήναι 1932.
  103. **Καζάντζη Κ.** Το Ευαγγέλιον του Παύλου εν αντιθέσει προς το έτερον Ευαγγέλιον των Ιουδαϊζόντων. Αθήναι 1933.
  104. **Καλλινίκου Κων.** Παροιμίας Σολομώντος. **Alexandria** 1933, σελ. 223.
  105. **Καλλινίκου Κων.** Υπόμνημα εις τας παροιμίας του Σολομώντος. Αλεξάνδρεια 1933, σελ. 330.
  106. **Καρπέλη Ισαάκ.** Τρεις σταθμοί της Εβραϊκής σκέψεως: Μωϋσής - Μαΐμονίδης - Μένδελσον. Θεσσαλονίκη 1933, σελ. 104.
  107. - Δράσις υπέρ του Ισραηλιτικού Έθνους και γνώμαι περί Ιουδαϊσμού του διακεκριμένου Ιεράρχου της νεωτέρας Ελληνικής Εκκλησίας αιδίμου Αρχιεπισκόπου Ζακύνθου **Διονύσιου** (ΛΑΤΑ) διατυπωθείσαι εν τω θείω υπ' αυτού κηρύγματι και εν τοις συγγράμμασιν αυτού. Ζακύνθος 1933. Επιμέλεια εκδόσεως: Διον. Ν. Λάτα.
  108. - Μέγας Οδηγός Θεσσαλονίκης και περιχώρων 1932 - 33. Θεσσαλονίκη 1933. (Περιλαμβάνει ενδιαφέροντα στοιχεία και για την Ισραηλιτική Κοινότητα της πόλεως).
  109. **Μωϋσή Ασέρ.** Δέκα πέντε ημέραι ανά την Εβραϊκήν Παλαιστίνην. (Ταξιδιωτικές εντυπώσεις). Θεσσαλονίκη 1933, σελ. 19.
  110. - Αι προσδοκίαι του Ισραήλ. Μετάφρασις εκ του Γερμανικού. Αθήναι 1934.
  111. **Βαφόπουλου Γ.** Εσθήρ. Τραγωδία. Θεσσαλονίκη 1934. (Με θέμα την γνωστή ιστορία της Εσθήρ που έσωσε τους Εβραίους της Περσίας από τη σφαγή).
  112. - **In Memoriam.** Γιοσέφ Ελιγιά (1892 - 1931). Ο πρώτος Έλληνο - εβραϊός σύγχρονος ποιητής. Επιμέλεια: **Γεωργ. Ζωγραφάκη.** Θεσσαλονίκη 1934, σελ. 94. Έκδοσις Συλλόγου "Μπενέ Μπερίθ".
  113. **Μπον Κ.** Αποκαλύψεις των μυστικών εννοιών της Βίβλου. Τόμος Α'. Εν Αθήναις 1934, σελ. 64.
  114. **Μωϋσή Ασέρ.** Εισαγωγή εις το οικογενειακό δικαιο των εν Ελλάδι Ισραηλιτών. Θεσσαλονίκη 1934, σελ. 65. (Ερευνώνται οι πηγές και η ιστορία του εβραϊκού δικαίου. Περιλαμβάνονται επίσης τα κείμενα των ραββινικών κωδίκων).
  115. **Πετρούνια Βασ.** Ο βασιλεύς Σαμουήλ. Αθήναι 1934.
  116. **Πινσκέρ Λεοντος.** (Μετ. Μωϋσή Ασέρ). Αυτοχειραφέτησις. Θεσσαλονίκη 1934, σελ. 22. Έκδοσις "Εβραϊκής Αναγεννήσεως".

- 117. Χατζή Ηλία - Ισαάκ.** Αγκαδά του Πεσάχ (πα-
σχάλινη διήγηση). Ιωάννινα 1934. (Μετάφραση σε
απλή γλώσσα).
- 118. Βέλλα Βασ.** Ο ισραηλιτικός γάμος. Αθήναι
1935, σελ. 48 - Νεώτ. έκδ. 1966.
- 119. Ζωγράφου Θ.** Ερμηνεία εις την προς Εβραίους
Επιστολήν του Απ. Παύλου. Βόλος 1935, σελ.
295.
- 120. Χαμουδόπουλου Ν.** Οι Ισραηλίται της Θεσσα-
λονίκης. Θεσσαλονίκη 1935, σ. 48. (Σύντομη
ιστορία της Ισραηλιτικής Κοινότητος της πόλε-
ως).
- 121. Baetsch B.** (Μετ. Καραλή Δ.) Δαβίδ, ο βασιλεύς
του Ισραήλ. Αθήναι 1936, σελ. 95.
- 122. Γρηγορόπουλου Αλεξ.** Φως τοις εν σκότει. Η
αγία του Θεού Εκκλησία εν πολέμω ήτοι έλεγχος
κατά της αθέου και αντιχριστού εβραϊομασωνίας.
Αθήναι 1936.
- 123. Γουδέλη Σπ.** Συμβολή εις την ανάλυσιν του βί-
βλιου του Ιωβ. Εν Αθήναις 1937, σελ. 30.
- 124. Καμπέλη Ισαάκ.** Ο πολιτισμός των Εβραίων.
Θεσσαλονίκη 1937, σελ. 51.
- 125. Καρολίδη Π.** Ιστορία των λαών των ακμασάν-
των προ του ελληνικού πολιτισμού. Τόμος Γ'.
Αιγύπτιοι - Εβραίοι. Αθήνα 1937.
- 126. Μπρατσαϊώτη Παν.** Εισαγωγή εις την Π. Διαθή-
κην. Αθήναι 1937.
- 127. Φριλιγγου Κων.** Άσμα Ασμάτων της Π. Διαθή-
κης. Μετάφρασις από τα εβραϊκά, β' έκδοσις.
Μυτιλήνη 1937, σελ. 27.
- 128. Βέλλα Βασ.** Αι προφητεία του Αμώς. Μετάφρα-
σις εκ του εβραϊκού. Μυτιλήνη 1938.
- 129. Ελιγιά Γιωσέφ.** Ποιήματα. Εισαγωγή - Ανάλυση
- βιογραφικό σημείωμα: Γ. Ζωγραφάκης. Θεσσαλο-
νίκη 1938, σελ. χχ' + 172. Έκδοσις "Μπενέ Μπε-
ρίτ".
- 130. Καλλινίκου Κων.** Σολομώντος: Άσμα Ασμάτων.
Αλεξάνδρεια 1938.
- 131. Μωύση Ασέρ.** Η φιλία των Ελλήνων και Ισραη-
λιτών δια μέσου των αιώνων. Αθήναι 1938, σελ.
29 (ομιλία με βάση ιστορικά στοιχεία από την
αρχαιότητα μέχρι σήμερα). Νεώτερη έκδοσις 1953
υπό της Μορφωτικής Λέσχης Ισραηλιτών "Η
Αδελφότης" της Θεσσαλονίκης).
- 132. Φιλιππίδη Λεων.** Ιστορία της θρησκείας του αρ-
χαίου Ισραήλ. Τόμος Α'. Αι πηγαι. Η Π. Διαθήκη
υπό το φως της συγχρόνου επιστήμης. Αθήναι
1938.
- 133. Πετρούνια Βασ.** Δαβίδ - Σολομών. Αθήναι
1939.
- 134. Μιρμρόγλου Βλαδίμηρου.** Οι Δερβίσσαι. Κο-
ράνιον... Κρυπτοεβραίοι (Δουμέδες) οπαδοί του
Σαμπετάι Σεβή στη Θεσσαλονίκη. Εν Αθήναις
1940, σελ. 441.
- 135. Μεταλλινού Αγγελικής.** Εικονογραφημένο λεύ-
κωμα των παλαιών Θεσσαλονικέων, μετά βιογρα-
φίας αυτών. Θεσσαλονίκη 1941. (Περιέχονται και
στοιχεία για εβραϊκές οικογένειες).
- 136. Ε.Ε.Ε.** Το νέον δράμα του Ελληνισμού και αι
σκοτεινά δυνάμεις. Ο βασιλεύς Γεώργιος Β' όρ-
γανον του μυστηριώδους Ανωτάτου Εβραϊκού
Συμβουλίου. Θεσσαλονίκη 1942, σελ. 24.
- 137. Βασδραβέλλη Ιω.** Η Θεσσαλονίκη κατά τον
Αγώνα της Ανεξαρτησίας. Θεσσαλονίκη 1946,
σελ. 46. Εκδ. Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών.
(Περιέχει και αναφορές στο εβραϊκό στοιχείο της
Θεσ/νίκης).
- 138. Byron George Gordon.** Εβραϊκές μελωδίες
1814. Πουητική ερμηνεία: Αναστάσιος Μιλάνος -
Στρατηγόπουλος. Αθήνα 1946, σελ. 44.
- 139. Βακαλόπουλου Αποστ.** Η Θεσσαλονίκη στα
1430, 1821 και 1912 - 18. Θεσσαλονίκη 1947,
σελ. 84. (Συναντώνται ενδιαφέροντα στοιχεία και
για τους Εβραίους των περιόδων αυτών).
- 140. Βελλά Βασ.** Αι προφητεία του Μιχαίου. Μετά-
φρασις εκ του εβραϊκού. Μυτιλήνη 1947.
- 141. Δόξα Αγγ.** Δαβιδικές Ωδές. Αθήνα 1947. (Οι δέ-
κα απόκριφες ωδές σε νεοελληνικούς ιαμβικούς
στίχους).
- 142. Κορδάτου Γιάννη.** Η Π. Διαθήκη στο φως της
κριτικής. Αθήνα 1947.
- 143. Μέρτζιου Κων.** Μνημεία Μακεδονικής ιστο-
ρίας. Θεσσαλονίκη 1947, σελ. ια' + 576 - Έκδ.
Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών. (Περιέχει
εκτεταμένες αναφορές στην Ισραηλιτική Κοινότη-
τα της Θεσσαλονίκης).
- 144. Ματαράσσο Ι.** Κι όμως όλοι τους δεν πέθαναν.
Αθήνα 1948. (Αναφέρεται στην εξόντωση των
Ελληνο - εβραίων της Θεσ/νίκης κατά την Γερμα-
νική Κατοχή).
- 145. Μιζραχή Χαγίμ.** Ιστορικά σημειώσεις της
Ισραηλιτικής Κοινότητος Κερκύρας. Κέρκυρα
1948. (Αι Χερσώτ "Γκεμιλούτ - Χασαδήμ". Στοι-
χεία για τις δύο αρχαίες Χερσώτ της Κοινότητος
Κερκύρας).
- 146. Μπακόπουλου Κων.** Η ομηρία των πέντε αντι-
στρατήγων. Αθήνα 1948. (Με εκτεταμένες περι-
γραφές για τους διωγμούς των Εβραίων).
- 147. Κοντοστόντου Μεθόδιου.** Αρχαίον και καθημε-
ρινά περιστατικά γεγονότα επί Ιταλικής και Γερ-
μανικής Κατοχής. Κέρκυρα 1949. (Εξιστορεί και
τα των διωγμών των Εβραίων Κερκύρας).

Έργα της περιόδου 1950 - 1969

- 148. Καμπέλη Ισαάκ.** Εις τας επάλξεις του εβραϊ-
σμού. (Σειρά άρθρων - μελετών σχετικά με την
ανακήρυξη του κράτους του Ισραήλ και μετ' αυ-
τήν). Αθήνα 1950.
- 149. Φριγγίλλου Κων.** Κοέλεθ - Βιβλική λογοτεχνία.
Ανθολογία. Αθήναι 1951.
- 150. Χαστούπη Αθ.** Τα εν Ρας Σάμρα (Ugarit) αρ-
χαιολογικά ευρήματα. Αθήναι 1951.
- 151. Βασδραβέλλη Ιω.** Ιστορικά αρχαία Μακεδονίας.
Α' Αρχαίο Θε/νίκης 1695 - 1912. Θεσσαλονίκη
1952, σελ. κδ' + 576. (Περιέχει και αρκετά σημα-
ντικά στοιχεία για τους Εβραίους της πόλεως
από οθωμανικές πηγές και αρχαία).
- 152. Κεραμόπουλου Αντ.** Αρχαία ιστορία των
Εβραίων. Η Αίγυπτος και οι Βλάχοι. Κείμενο
ομιλίας. Θεσσαλονίκη 1952, σελ. 19. Έκδ. Εται-
ρείας Μακεδονικών Σπουδών.
- 153. Σιμώτα Παν.** Τα ευρήματα του Khilbert
Qumran. Jerusalem 1952.
- 154.** - Διάλογος του εν αγίοις πατρός ημών Γρηγο-
ρείου - Αρχιεπισκόπου Αιθιοπίας μετά του
Εβραίου νομοδιδασκάλου Ερβάν περί της αλη-
θούς πίστωσης του Χριστού. Θεσσαλονίκη 1953,
σελ. 236.
- 155. Καλαμπούση Α.** Δαβίδ: οι Ψαλμοί. (Μετάφρα-
ση). Αθήναι 1953, σελ. 168.
- 156. Μάτσα Ιωσήφ.** Γιαννώτικα εβραϊκά τραγούδια.
Ιωάννινα 1953, σελ. 61. (Πρωτότυπη μελέτη με

πλούσια στοιχεία πάνω στα εβραϊκά δημοτικά τραγούδια των Ιωαννίνων).

- 157. Παπαϊωάννου Κ.** Οι Ισραηλίται και οι Έλληνες. Αθήναι 1953, σελ. 16.
- 158. Αγουριδης Σάββα.** Το πρόβλημα των προσθιχίων της ολσβονιζής μεταφράσεως του "Ιουδαϊκού πολεμου" του Ιωσηφου. Αθήναι 1954.
- 159. Βαφειδης Νικ.** - Αρχιμανδριτη. Ισραηλιτικη Κοινοτης Διδυμοτειχου. (Από τον 2 - 3 αιώνα μ.Χ., μέχρι τον 1940. Αθήναι 1954).
- 160. Καϊμη Ιουλιου.** Βιβλικές ιστορίες. Ο θρύλος του Σολομώντος. Ο υιός του Ραββί. Αθήναι 1954. (Διάφορες ιστορίες - αποσπάσματα παραδόσεως των δασκάλων όπως τις μεταφέρει η λαϊκή ψυχή).
- 161. Πανάγου Γιαννάκου.** Ο ποιητής Γωσέφ Ελνγιά. Πρόλογος Χρ. Ευελπίδη - Προέδρου Συνδέσμου "Ελλάς - Ισραήλ". Αθήναι 1954, σελ. 23.
- 162. Τσάρνιτς Αιμ.** Τις ο συγγραφεύς της προς Εβραίους Επιστολής. Αθήναι 1954, σελ. 88.
- 163. Αγουριδης Σάββα.** Ενώχ ητοι χαρακτήρ της περι εσχάτων διδασκαλίας των βιβλίων του Ενώχ. Αθήναι 1955.
- 164. Καλυβά Χρυστόφορου.** Εβραϊσμός και Τεκτονισμός. Αθήναι 1955, σ. 148.
- 165. Μπρατσιώτη Παν.** Επίτομος εισαγωγή εις την Π. Διαθήκην. Αθήναι 1955.
- 166.** - Τα σύννορα του Ισραήλ. Αθήναι 1955. Έκδ. Διπλωματικής Αντιπροσωπείας του Ισραήλ εν Ελλάδι.
- 167. Αγουριδης Σάββα.** Η ιουδαϊκή εσχολογία των χρόνων της Κ. Διαθήκης. Κριτική των νεωτέρων επί του θέματος θεωριών. Αθήναι 1956.
- 168. Βελλά Βασ.** Χρονολογικοί πίνακες της Ισραηλιτικής Ιστορίας. Αθήναι 1956.
- 169. Λιβα Ξεν.** - Στρατηγού ε.α. Η Αγίης, κοιτίς των Αγίων και του Ελληνισμού. Αθήναι 1956. (Στο κεφ. Δ' αναφέρονται ενδείξεις από την Εβραϊκή Βίβλο περί της προτεραιότητας του αρχαίου - ελληνικού πολιτισμού).
- 170. Μανωλιδάκη Εμμ.** Ο λαός του Ισραήλ εις τας δοκιμασίας του και ο ρόλος των προφητών στην ιστορική πορεία και εξέλιξη του. Κείμενο διαλέξεως. Θεσσαλονίκη 1956. Έκδοσις Λέσχης "Η Αδελφότης" Θεσσαλονίκης.
- 171. Maudis Andre.** Ντισραέλι. Αθήναι 1956. (Η ζωή και πολιτική δράση του Άγγλου πολιτικού - εβραϊκού θρησκευτή).
- 172. Meyer F.** Αβραάμ. Αθήναι 1956. (Ιστορικό - θρησκευτική ανάλυση - από ευαγγελικής πλευράς - της ζωής του).
- 173. Meyer F.** Μωϋσης. Αθήναι 1956. (Φιλοσοφικό - θρησκευτική ανάλυση - από ευαγγελικής πλευράς - της ζωής του).
- 174. Παπαδόπουλου Ιωσήφ.** Ελληνο - ισραηλιτικόν πνεύμα. Θεσσαλονίκη 1956. Έκδοσις Μορφωτικής Λέσχης Ισραηλιτών Θεσ/νίκης "Η Αδελφότης". (Ομιλία για τη συνεργασία μεταξύ Ελλήνων και Ισραηλιτών).
- 175. Τέννυσον Αλφρέδου.** Ενώχ - Άρντεν. Απόδοση σε στίχους ελληνικούς: Γ. Μπούρλου. Αθήναι 1956, σελ. 61.
- 176. Φρανκ Άννας.** (Μετάφραση - Πρόλογος: Καλλιγά Κ.). Το Ημερολόγιο. Αθήναι 1956.
- 177. Μάτσα Νέστορα.** Η μεγάλη Ειρήνη. Αθήναι 1957. (Τρεις νοβέλλες που αναφέρονται σε ισάριθμες εβραϊκές οικογένειες).
- 178. Χατζηδημού Παρι.** Μπενέ Ισραέλ. Πρόλογος: Μωϋσή Ασέρ. Αθήναι 1957, σελ. 2 + 53. (Αφιέρωμα στα 6 εκατομύρια των θυμάτων της χιτλερικής θηριωδίας - Έμμετρη πραγματεία της εθνικής ιστορίας του Εβραϊκού Έθνους, από της καταστροφής του κράτους του Ιούδα και εντεύθεν).
- 179. Βελλά Βασ.** Εκ των χειρογράφων της Νεκράς Θαλάσσης. Το υπόμνημα εις το βιβλίον του Αββακούμ. Αθήναι 1958.
- 180. Ευελπίδη Χρυσού.** Το Ισραήλ (1948 - 1958). Αθήναι 1958, σελ. 44.
- 181. Μωϋσή Ασέρ.** Ελληνο - ιουδαϊκά μελέται. Αθήναι 1958, σελ. 139. (Στοιχεία από την παλαιά και πρόσφατη ιστορία με ιδιαίτερη προσοχή στα σημεία της κοινής αναφοράς τους).
- 182. Ρεγκούκου Κων.** Σχέσεις Ελλήνων και Ιουδαίων εις παλαιότερους χρόνους. Θεσσαλονίκη 1958. Έκδοσις Μορφωτικής Λέσχης Ισραηλιτών Θεσσαλονίκης "Η Αδελφότης". (Ομιλία για τη συνεργασία και τα κοινά σημεία μεταξύ των δύο λαών).
- 183. Βελλά Βασ.** Γραμματική της εβραϊκής γλώσσης. Αθήναι 1959.
- 184. Γιοέλ Μ.** Η δεκαετηρίς του Ισραήλ εις την Ελλάδα. Αθήναι 1959, σελ. 48.
- 185. Ζαφειρόπουλου Δημ.** Ισραήλ. Αθήναι 1959, σελ. 126. (Ιστορία της αρχαίας και νεωτέρας Παλαιστίνης και του κράτους του Ισραήλ μέχρι την εισβολή του Σουέζ).
- 186. Κωνσταντίνη Κανάρη.** Ιωσήφ ο Ναζής, ο βασιλεύς της Νάξου και των Κυκλάδων. Ομιλία. Αθήναι 1959. Έκδοσις "Μπενέ Μπεριθ".
- 187. Πράτο Ιωνάθαν.** Ισραήλ. Σκιαγραφία ενός κράτους και ενός κινήματος. Θεσσαλονίκη 1959. Έκδοσις Συνδέσμου "Ελλάς - Ισραήλ". (Διάλεξη του Διπλωματικού Αντιπροσώπου του Ισραήλ, δοθείσα εις την Θεσσαλονικην τον μήνα Νοέμβριον 1958).
- 188. Προκοπίου Α.** Ο λαός της Βίβλου. Αθήναι 1959. (Δίνονται τα χαρακτηριστικά της φυσιογνωμίας του Ισραήλ).
- 189. Ρωμανού Ιω.** Ιστορικά έργα Δεσποτάτου της Ηπείρου... Εβραίοι Κερκυρας κ.ά. Προλεγόμενα: Κ. Δαφνή. Κέρκυρα 1959, σελ. ιστ' + 416.
- 190. Σιμωντά Παν.** Η περιγραφή των συνόρων Εφραίμ και Μανασσή εις την τοπογραφίαν της Π. Διαθήκης. Αθήναι 1959.
- 191. Σπουνν Σπ.** Οι "Ξένοι" εν Κερκύρα. Κέρκυρα 1959, σελ. 194.
- 192. Weilerstein Sadle Rose.** (Μετ. Κρίστη Μάνθου). Μεγάλες μορφές του Ισραήλ. Τόμοι 2. Αθήναι 1959, 1962.
- 193. Αγαπίδη Ιω.** Το αρχαίον εβραϊκόν δίκαιον ή το δίκαιον της Πεντατεύχου. Θεσσαλονίκη 1960, σελ. η' + 180. (Πρόκειται για πραγματεία σχετική με τη νομοθεσία του αρχαίου εβραϊκού λαού και εισαγωγή στην αρχαία εβραϊκή ιστορία και θρησκεία).
- 194. Γιαννακόπουλου Ιωήλ.** Η Π. Διαθήκη κατά τους "0". Κείμενο, ερμηνευτική παράφρασις, σχόλια, προβλήματα. Αθήναι 1960, σελ. 460.
- 195. Γκουριόν Μπεν Δαβίδ.** Επιστήμη και ηθική. Η συμβολή της Ελλάδος, των Ινδίων και του Ισραήλ. Αθήναι 1960, σελ. 15. (Λόγος του πρωθυπουργού του Ισραήλ).
- 196.** - Γνωμικά των Πατέρων (Πιρκέ Αβώτ). Αθήναι 1960. Έκδοσις Ισραηλιτικής Κοινότητος Αθηνών.

- 197. Ευελπίδη Χρυσού.** Η συμβολή των Εβραίων στην παγκόσμια σκέψη. Κείμενο ομιλίας. Αθήναι 1960, σελ. 15. Έκδοσις Συνδέσμου "Ελλάς - Ισραήλ".
- 198. Καλογιάννη Βάσου.** Λάρισα, Μαντρέ Ντ' Ισρα-έλ. Λάρισα 1960, σελ. 140. (Η ιστορία του εβραϊσμού της Λαρίσης και της περιοχής).
- 199. Κιρκασίου Θεοδ.** Εκ των χειρογράφων της Νεκράς Θαλάσσης. Το υπόμνημα εις το βιβλίο του Ναούμ κατά την έκδοσιν **A. Dupont - Sommer** - καθηγητού εν Σορβώννη. Εισαγωγή - Μετάφρασις. Αθήναι 1960.
- 200. Κορομπλά Γεωργ.** Οι Εβραίοι στις αρχαίας Αθήνας. Ανάπτυπον εκ των υπ' αριθ. 15 και 16 τευχών του περιοδικού "Τα Αθηναϊκά". Αθήναι 1960, σελ. 10 - 16 και 19 - 26.
- 201. Μίχα Λεάνδρου.** Μωΐσης. Ο μύστης και νομοθέτης. Ομιλία. Θεσ/νίκη 1960. Έκδοσις Μορφωτικής Λέσχης Ισραηλιτών "Η Αδελφότης" Θεσ/νίκης.
- 202. Ξενογιάννη Κων.** Τωβίτ. Δογματική, ηθική και κοινωνική διδασκαλία μετ' εκτενούς διαγράμματος περιεχομένων. Καλαμάτα 1960.
- 203. Παπακυριάκου Κώστα.** Οι αντισημίται. Αθήναι 1960. (Με στοιχεία περί της εβραϊκής παρουσίας στην Ελλάδα, εξηγείται γιατί η ανθρωπότητα πρέπει να προσέξει και να τιμωρεί τους αντισημίτες).
- 204. Harman Ant.** Το σύγχρονο Ισραήλ. Ο γεωργικός εποικισμός (Δημιουργία συνεργατικών χωριών τύπου Κιμπούτς και Μοσάβ - Ανάπτυξις χωρικών συνεισμοσμών και καλλιέργεια). Αθήναι 1960, σελ. 40.
- 205. Βελλά Βασ.** Περί τα χειρόγραφα της Νεκράς Θαλάσσης. Τα εβραϊκά χειρόγραφα της Κοινότητος της Δαμασκού. Αθήναι 1961, σελ. 58.
- 206. Γιαννακόπουλου Ιωήλ.** Η Π. Διαθήκη. Ιερεμίας και Βαρούχ. Αθήναι 1961, σελ. 448.
- 207. Λέτσα Αλεξ.** Ιστορία της Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη 1961. (Περιλαμβάνει στοιχεία και για την Ισραηλιτική Κοινότητα της πόλεως).
- 208. Μερντίτη Κων.** Ο Ιουδαίος λόγιος Αρτάπανος και το έργο του. Αθήναι 1961, σελ. 192.
- 209. Μερντίτη Κων.** Υπερφυής διάβασις θαλασσών και ποταμών εν τη αρχαία ισραηλιτική και τη κλασσική γραμματεία. Αθήναι 1961, σελ. 104.
- 210. Παπαδημητρίου Η. - Βασιλειάδη Νικ.** Υπόμνημα εις την Ρουθ. Αθήναι 1961.
- 211. Σιώτη Μάρκου.** Τα χειρόγραφα της Νεκράς Θαλάσσης. Α' Ιστορία ανευρέσεως και περιγραφή αυτών. Αθήναι 1961, σελ. 136.
- 212.** - Σύγχρονο Ισραήλ. Το πρόγραμμα της διευθετήσεως των υδάτων. Αθήναι 1961.
- 213. Τρεμπέλα Παν.** Υπόμνημα εις την Ρουθ. Αθήναι 1961, σελ. 94.
- 214. Χαστούπη Αθ.** Κεφάλαια Πατέρων. Θεσσαλονίκη 1961, σελ. 100. (Πρόκειται για την έκδοση της πραγματείας του Ταλμούδ - "Πιρχέ Αβώτ" = Κεφάλαια Πατέρων και παρουσιάζεται το πρωτότυπο εβραϊκό κείμενο με αντίστοιχη ελληνική μετάφραση και σχόλια).
- 215. Χιονίδη Γεωργ.** Σύντομη ιστορία του Χριστιανισμού στην περιοχή Βεροίας. Βέροια 1961. (Ο Απ. Παύλος ιδρύει την Εκκλησία της Βεροίας, το βήμα του Απ. Παύλου "Χάβρα").
- 216. Γιαννακόπουλου Ιωήλ.** Η δίκη του Χριστού νομικώς. Εβραϊκός νόμος. Αθήναι 1962.
- 217. Κιρκασίου Θεοδ.** Εκ των χειρογράφων της Νεκράς Θαλάσσης (Τα βιβλικά υπομνήματα). Θεσσαλονίκη 1962, σελ. 12.
- 218. Μπίρη Κώστα.** Ο Απ. Παύλος εν Αθήναις. Αθήναι 1962, σελ. 18. (Αναφέρεται, μεταξύ άλλων, η παροιμία και η Συναγωγή των Εβραίων στην Αθήνα).
- 219. Παπαδημητρίου Ηρ. - Βασιλειάδη Νικ.** Υπόμνημα εις τας Παροιμίας. Αθήναι 1962. Έκδοσις Αδελφότητος Θεολόγων "Ο Σωτήρ". (Διατριβή προπαντός στην ιστορικογραμματική έρευνα και εξήγηση του κειμένου των Παροιμιών).
- 220. Σιωτά Παν.** Το βιβλίο της Ρουθ. Θεσσαλονίκη 1962, σελ. 108.
- 221. Σιωτά Παν.** Το πρόβλημα της ιστορικής θέσεως, της προσωπικότητας και του έργου του Νεεμίου. Αθήναι 1962.
- 222. Τενεδίου Ιακ.** Ο θεός Βάαλ εν τω πανθέω της Ουγαρίτ. Η λατρεία αυτού παρά τους Χαναναίους και ο αγών των προφητών του Γιαχβέ κατ' αυτής. Αθήναι 1962, σελ. 128.
- 223. Αλιβιζάτου Α.** Θρησκεία και Έθνος. Επί μιας ισραηλινής ειδήσεως. Θεσσαλονίκη 1963, σελ. 16.
- 224. Γιαννακόπουλου Ιωήλ.** Η Π. Διαθήκη. Ιωβ. Αθήναι 1963, σελ. 268.
- 225.** - Ημέρα μνήμης των Ισραηλιτικών θυμάτων του Ναζισμού. Αθήνα 1963. (Έκθεση και απολογισμός των εκδηλώσεων επί τη 20η επετείο της εξεγέρσεως του γκέτο της Βαρσοβίας - Αθήνα Απρίλιος 1962).
- 226. Katz J.** Ιστορία της ανθρωπότητας (UNESCO). Τόμος VA' κεφάλαιο: Ιουδαίοι και Ιουδαϊσμός. Αθήνα 1963. (Ιστορικό δοκίμιο με θέμα την κοινωνική και πολιτιστική παρουσία των Εβραίων στον 19ο αιώνα).
- 227. Μωϋσή Ασέρ.** Αρχαία εβραϊκά μαρτυρία περί της ελληνικότητος της Μακεδονίας. Ομιλία. Θεσσαλονίκη 1963, σελ. 23.
- 228. Μωϋσή Ασέρ.** Ποίον "ελληνισμόν" καταπολέμησαν οι Μακκαβαίοι. Αθήνα 1963, σελ. 11 - Έκδοσις Στοάς "Μπενέ Μπερίτ" Αθηνών. (Ομιλία επ' ευκαιρία της γιορτής του Χανουκά, την 9.2.1963).
- 229. Παπαπαναγιώτου Κ.** Αδασά - Εσθήρ. Αθήναι 1963.
- 230. Στάλιου Ζαφείρη.** Ισραήλ. Αθήνα 1963, σελ. 270. (Χρονικό ενός ταξιδιού στο κράτος του Ισραήλ).
- 231. Αγαπίδη Ιώ.** Η νομική θέσις των αλλοδαπών εν τη αρχαία εβραϊκή πολιτεία. Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 72. (Πρωτότυπη νομική μελέτη στηριγμένη στην Π. Διαθήκη και ιδίως στην Πεντάτευχο).
- 232. Βασιλειάδη Αθ.** Διεθνή προβλήματα εις την διήνην του ψυχρού πολέμου. Τόμος Α'. Αθήναι 1964, σελ. 170. (Μεταξύ άλλων περιεχομένων και "Ο αντισημιτισμός δια μέσου των αιώνων").
- 233. Βελλά Βασ.** Το βιβλίο της Ρουθ. Εισαγωγή. Μετάφρασις εκ του εβραϊκού. Αθήναι 1964, σελ. 56.
- 234. Γιαννακόπουλου Ιωήλ.** Η Π. Διαθήκη. Σολομώντος Παροιμίες - Άσμα Ασμάτων - Εκκλησιαστής - Σοφία Σολομώντος. Αθήναι 1964, σελ. 382.
- 235. Γιαννακόπουλου Ιωήλ.** Η Π. Διαθήκη. Σοφία Σειράχ. Αθήναι 1964, σ. 232.
- 236.** - Βασικές αρχές του Ιουδαϊσμού. Μετάφρασις εκ του αγγλικού: **Μ. Κρίσπη.** Εισαγωγή και υποσημειώσεις: **Μ. Κοέν.** Αθήνα 1964. (Συνοπτική παρουσίαση της διδασκαλίας του Ιουδαϊσμού).

- Ἐκδοσις Κεντρικοῦ Ἰσραηλιτικοῦ Συμβουλίου της Ελλάδος.
- 237. Μπαϊρακτάρη Αντ.** Ἡ Χριστολογία της προς Εβραίους Επιστολῆς. Ἐν Αθήναις 1964, σελ. 61.
- 238. Μπάστα Ευστ.** Σαράντα χρόνια στην ἔρημο. Αθήνα 1964, σελ. 160. (Ἡ δραματική και περιπετειώδης ζωὴ του μεγάλου κυβερνήτη και θεόπτη Μωϋσή).
- 239. Μωραϊτίνη Μαρίας.** Ἰσραηλινοὶ ποιηταί. Αθήνα 1964. (Ανθολογία Ἰσραηλινῆς ποιήσεως).
- 240. Παπαδάκη Ελευθερίας.** Ἡ φιλοξενία στη Βίβλο και στον Ὅμηρο. Θεσσαλονίκη 1964. Ἐκδοσις Μορφωτικῆς Λέσχης Ἰσραηλιτῶν "Ἡ Αδελφότης". (Ομιλία για θέματα φιλοξενίας στην Π. Διαθήκη και στα ομηρικά ἔπη).
- 241. Πολυμερόπουλου Κων.** Τα χειρόγραφα της Νεκρᾶς Θαλάσσης. Περισσότερον φως εἰς την Π. Διαθήκην. Αθήνα 1964, σελ. 32.
- 242. Σιμωνά Παν.** Δαβὶδ και Μωαβίται. Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 30.
- 243. Σιμωνά Παν.** Παρατηρήσεις ἐπὶ τινῶν γεγονότων της Ἰσραηλιτικῆς ιστορίας του δού και σου π.Χ. αἰῶνος. Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 20.
- 244. Σιμωνά Παν.** Σύντομος εἰσαγωγή εἰς την βιβλικὴν εβραϊκὴν γλῶσσαν και αρχαιολογίαν. Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 40.
- 245. Σιμωνά Παν.** Το εβραϊκὸν **Deber** ἐν τῇ μεταφράσει των "Ο". Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 20.
- 246. Σχοινά Σωτ.** Ἐκλογαὶ ἐκ των ψαλμῶν του προφῆτου και βασιλέως Δαβὶδ. Βόλος 1964, σελ. 46.
- 247. Τρέμπελα Παν.** Οἱ τρεῖς Πατριάρχαι. Ὁ Αβραάμ. Αθήναι (1964) σελ. 224.
- 248. Τρέμπελα Παν.** Οἱ τρεῖς Πατριάρχαι. Ὁ Ἰακώβ. Αθήναι (1964), σελ. 240.
- 249. Τρέμπελα Παν.** Οἱ τρεῖς Πατριάρχαι. Ὁ Ἰσαάκ. Αθήναι (1964), σελ. 126.
- 250. Χαϊρέτη Μαρίας.** Ανέκδοτα βενετικά ἐγγράφα περί των Εβραίων ἐν Κρήτῃ. Ανάτυπον ἐκ του ΔΓ' τόμου της "Ἐπετηρίδος της Εταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν". Αθήναι 1964, σελ. 163 - 184.
- 251. Χαστούπη Αθ.** Το βιβλίον του Εκκλησιαστού. Μετάφρασις ἐκ του εβραϊκοῦ πρωτοτύπου. Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 34.
- 252. Καράτζαλη Τίτου.** Ἡ τελετουργία του γάμου παρ' Εβραίοις σήμερον. Ἐν Αθήναις 1965, σελ. 13.
- 253. Klausner Joseph** (Μετάφραση - Πρόλογος - Προσθήκη: Μωϋσὴ Ἀσέρ). Ἐπίτομη ιστορία της νεοεβραϊκῆς λογοτεχνίας. Αθήναι 1965, σελ. 151. (Περιέχονται στοιχεῖα για τὴ νεώτερη εβραϊκὴ πνευματικὴ δημιουργία και για τα νεώτερα ἰδεολογικά ρεύματα που αποτυπώθηκαν στην εβραϊκὴ γλῶσσα).
- 254. Ολύμπου Τάκη.** 40382. Β' ἔκδοσις. Αθήνα 1965. (Ποίημα για τους Ἕλληνο - Εβραίους του στρατοπέδου του Άουσβιτς).
- 255. Αγαπίδη Ἰω.** Οἱ προφῆται ἐν τῇ αρχαίᾳ εβραϊκῇ πολιτείᾳ. Θεσσαλονίκη 1966, σελ. 47.
- 256. Βελλά Βασ.** Θεός και ιστορία ἐν τῇ Ἰσραηλιτικῇ θρησκείᾳ. Αθήνα 1966, σελ. 30.
- 257. Βελλά Βασ.** Χρονολογικοὶ πίνακες της Π. Διαθήκης. Αθήναι 1966, σελ. 84.
- 258. Βουλγαράκη Δαμιανού.** 1283 μέρες σκλαβιάς. Λάρισα 1966. (Το 11ο κεφ. - σελ. 53, 56 - 57 ἀναφέρεται στο μαρτυρολόγιο των Εβραίων και περιέχει κατάλογο 219 θυμάτων της Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος Λαρίσης).
- 259. Γκουριόν Μπεν Δαβίδ.** Ἰσραήλ. Αθήνα 1966. (Ιστορικὴ επισκόπηση της ιδρύσεως και ἀνδρώσεως του κράτους του Ἰσραήλ).
- 260. Γρατσέα Γεωργ.** Νεκρᾶς Θαλάσσης χειρόγραφα. Αθήναι 1966.
- 261. Καλογιάννη Βάσου.** Σιμών Μπαρ Κοχμπα. Λάρισα 1966. (Ιστορῆμα ἀναφερόμενο στον τελευταῖο ἀρχηγὸ και ἐπαναστᾶν των Λαϊκῶν Κινήματων των Εβραίων κατὰ των Ρωμαίων κατακτητῶν της Ἰουδαίας 66 - 70 μ.Χ.).
- 262. Αγουριδὴ Σάββα.** Φίλων ο Ἰουδαῖος. Θεσσαλονίκη 1967.
- 263. Αγουριδὴ Σάββα.** Χριστός. Προπαρασκευὴ της ἐλευσέως του ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ και τῷ Ἰουδαϊσμῷ. Αθήναι 1967.
- 264. Ghouraqi Andre.** (Μετ. Τεγόπουλου Ἀλ.). Το κράτος του Ἰσραήλ. Αθήναι 1967, σελ. 128.
- 265. Churchill Randolph και Winston.** (Μετ. Τζηρίτα Ἀρη). Ὁ πόλεμος των ἑξὶ ἡμερῶν. Αθήνα 1967.
- 266. Ελιγιά Γιωσέφ.** Ποίηση. Ἐπιμέλεια: Γ. Ζωγραφάκη. Αθήνα 1967. (Ποιήματα και μετάφραση του γνωστοῦ Ἕλληνο - Εβραίου ποιητῆ).
- 267. Θεοδορομανωλάκη Μ.** Ἅγια προσκυνήματα Συρίας - Ἰορδανίας - Ἰσραήλ. Σημειώσεις - ἐντυπώσεις. (1966). Αθήναι 1967, σελ. 80.
- 268. Μαραβελίδου - Δριβα Ἰωάννης.** Εσθήρ. Ἰστορικό ποίημα. Αθήνα 1967.
- 269. Χατζόπουλου Δημ.** Διαδρομὴ εἰς τὸ Ἰσραήλ, τὴν αρχαίαν Παλαιστίνην. Θεσσαλονίκη 1967.
- 270. Αγαπίδη Ἰω.** Ἡ κοινωνικὴ πολιτικὴ του Μωϋσέως. Θεσσαλονίκη 1968, σελ. 20.
- 271. Αγαπίδη Ἰω.** Ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον της Ἰουδαϊκῆς και Ρωμαϊκῆς Δικαιοσύνης. Θεσσαλονίκη 1967.
- 272. Κωστή Ζακ.** Πτυχές. Αθήνα 1968. (Μία ἀληθινὴ ἱστορία της Κατοχῆς).
- 273. Miller And.** (Μετ. Παπαντωνάκη Β.). Μελὴ ἐπὶ του Ἀσματος των Ἀσμάτων του Σολομώντος. Αθήναι 1968, σελ. 264.
- 274. Μωϋσὴ Ἀσέρ.** Ἱστορία και θρύλοι γύρω ἀπὸ τὸ Τεῖχος των Δακρύων. Αθήνα 1968, σελ. 23 (Διάλεξις στην Ἰσραηλιτικὴ Λέσχῃ Θεσσαλονίκης, στις 16 Μαρτίου 1968).
- 275. Οικονόμου Ἡλία - Παπαδόπουλου Ν. - Τσάκωνα Βασ.** Λεξικὸν της Εβραϊκῆς γλῶσσης της Π. Διαθήκης. Τεύχη Α - Β. Ἐν Αθήναις 1968, σελ. 128 (και στα 2 τεύχη συνεχόμενη ἀρίθμηση 1 - 80 (Α' τεῦχος) και 81 - 128 (Β' τεῦχος)).
- 276. Οικονόμου Ἡλία.** Το δίκαιον του ἐρμαφροδίτου εἰς τον μεταγενέστερον Ἰουδαϊσμόν. Ἐν Αθήναις 1968.
- 277. Σιμνη Μπαρούχ.** Φλεγόμενη βάτος. Πρόλογος: Γ. Ζωγραφάκη. Αθήνα 1968, σ. 172. (Μεταφορὰ στην ἑλληνικὴ γλῶσσαν ἀπόψεων, σχολίων, ἐρμηνειῶν εβραϊκῶν κειμένων και Εβραίων Συγγραφέων).
- 278. Σιμωνά Παν.** Ἡ ἔννοια της ἀμαρτίας κατὰ τους Εβραίους προφῆτες. Θεσσαλονίκη 1968, σελ. 79.
- 279. Στάλιου Ζαφείρη.** Ἡ γῆ και τὸ όνειρο. Αθήνα 1968, σελ. 60. (Τριάντα τέσσερα ποιήματα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τον λαὸ και τὴ γῆ του κράτους του Ἰσραήλ).
- 280. Χαστούπη Αθ.** Ἡ παρ' αρχαίους Εβραίους και Ἕλλησι διάφορος θεώρησις των ἐν τῇ θρησκείᾳ και τῇ φιλοσοφίᾳ προβλημάτων. Ἐν Αθήναις 1968, σελ. 30. (Αναφέρεται στη στενὴ σχέση και συνάντηση της ἑλληνικῆς χριστιανικῆς σκέψεως με τὴν εβραϊκὴν).

- 281. Χατζηκώστα Λεοντίου.** Το άσμα της Δεβρώ-
ρας. Αθήναι 1968, σελ. 56.
- 282. Χριστόπουλου Παν.** Η Εβραϊκή Κοινότης της
Ναυπάκτου. Ιστορική μελέτη. Ανάτυπον εκ του
Α' τόμου του περιοδικού "Επετηρίς της Εταιρεί-
ας Στερεοελλαδικών Μελετών". Αθήναι 1968,
σελ. 278 - 300.
- 283. Wiesenthal Simon.** (Μετ. Βοβολίνη Πολ.). Οι
δολοφόνοι βρίσκονται ανάμεσά μας. Πρόλογος:
Μωϋσή Ασέρ. Αθήνα 1968, σελ. 4 + 418. (Πρό-
κειται για το μεγάλο μεταπολεμικό κίνηγι των
εγκληματιών Ναζί).
- 284. Ενεπεκίδη Πολυχρόνη.** Οι διωγμοί των Εβραί-
ων εν Ελλάδι 1941 - 1944 (επί τη βάσει των μυ-
στικών αρχείων των Ες - Ες). Αθήνα 1969, σελ.
199.
- 285. Κουφού Ν.** Ισραήλ. Αθήνα 1969, σελ. 91. Έκδο-
σις Εικονογραφημένης Γεωγραφικής Βιβλιοθήκης.
- 286. Μωϋσή Ασέρ.** Προσευχολόγιο της Ημέρας του
Εξιλασμού. Αθήνα 1969, σελ. 670. (Ολόκληρο το
εβραϊκό κείμενο κατά τον σεφαραδικό ρυθμό της
Θεο/νίκης και παράλληλη, κατά σελίδα, μετάφρα-
ση στη νεοελληνική γλώσσα).
- 287. Παπαδόπουλου Ι.** Η δημιουργία του κόσμου
(κατά την "Εξαήμερον" του Μωϋσέως) υπό το
φως της επιστήμης. Αθήναι 1969, σελ. 64.
- 288. Χριστόπουλου Παν.** Βιβλιοκρισίαι. "Εβραίοι
και Εβραϊκή Κοινότης εις την ιστορίαν της με-
σαιωνικής Κρήτης". Ανάτυπον εκ του υπ' αριθ.
21 έτους 1969, τεύχους του περιοδικού "Κρητικά
Χρονικά", σελ. 527 - 531. (Η συμβολή εις την
έρευναν της Ιστορίας της Κρήτης του καθηγητού
Πανεπιστημίου Ιερουσαλήμ και Οχά'ιο Ζνί
Ankori).
- IV. Έργα της περιόδου 1970 - 1987**
- 289. Κόλμπι Ι.** Αι χριστιανικαί εκκλησίαι εις το
Ισραήλ. Αθήνα 1970, σ. 28. Έκδοσις Κεντρικού
Ισραηλτικού Συμβουλίου. (Αναφέρεται στη θέση
και στον τρόπο λειτουργίας των χριστιανικών
εκκλησιών στο κράτος του Ισραήλ).
- 290. Κωνσταντίνου Θεόδωρου.** Οι Ψαλμοί του
Δαβίδ. Ποιητική μετάφραση ολοκληρώου του Ψαλ-
τηρίου. Αθήνα 1970 - 3η έκδοσις 1981, σελ. 261.
(Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλά-
δος, ο εκδοτικός φορέας).
- 291. Μπατζέλ Χιλλ.** Σύγχρονο Ισραήλ. Η νεολαία
(1970).
- 292. Σεγούρα Ντόρινας (Seg Dora).** Γη μας, αγά-
πη. Αθήνα 1970. (Έργο αφιερωμένο σε όλους
τους Έλληνες χριστιανούς που βοήθησαν τους
Ισραηλίτες της Ελλάδας να σωθούν στα χρόνια
της Κατοχής).
- 293. Σικαδόπουλου Νικ.** Το Άσμα Ασμάτων του
Σολομώντος. Έμμετρος δραματική μεταφορά.
Πειραιεύς 1970.
- 294. Σιμνη Μπαρούχ.** Αγκαδά Σελ Πέσαχ (Η πασχα-
λινή διήγηση). Εβραϊκό κείμενο με ελληνική με-
τάφραση. Θεσσαλονίκη 1970, σελ. 128. Έκδοσις
Ισραηλιτικής Κοινότητος Θεσσαλονίκης.
- 295. Ταχτσά Κώστα.** Το τρίτο στεφάνι. Μυθιστόρημα.
Αθήνα 1970.
- 296. Φριλιγγου Κων.** Οι Ψαλμοί του Δαβίδ μετα-
φρασμένοι σε στίχους από τα εβραϊκά, με εισα-
γωγή και σχόλια. Αθήναι 1970, σελ. 112.
- 297. Χιονίδη Γεωργ.** Ιστορία της Βέροιας και της
περιοχής της. Τόμοι 2. Θεσσαλονίκη 1970. (Πε-
ριέχονται στοιχεία και περί Εβραίων ή Ιουδαίων
ή Ισραηλιτών).
- 298. Γρατσέα Γεωργ.** Το Σάββατο εν Κουμράν και
τη Καινή Διαθήκη. Αθήναι 1971, σελ. 218.
- 299. Κωνσταντίνη Μωϋσή.** Η συμβολή των Εβραίων
εις τον Απελευθερωτικό Αγώνα των Ελλήνων.
Αθήναι 1971, σελ. 14. (Αναφέρεται στην Ελληνι-
κή Επανάσταση του '21).
- 300. Λεωνίδα** - Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης. Π.
Διαθήκη και Ισραήλ. Κείμενο διαλέξεως. Θεσσα-
λονίκη 1971. Έκδοσις Συνδέσμου "Ελλάς -
Ισραήλ".
- 301. Λύδια Γ.** Ιουδαίος. Αθήναι 1971, σελ. 224. (Εξι-
στορείται το μαρτύριο των Εβραίων κατά τον Β'
παγκόσμιον πόλεμο).
- 302. Μηραιοῦτη Παν.** Η προ Χριστού παιδαγωγία.
Αθήναι 1971. (Στοιχεία περί της παιδαγωγικής
σημασίας της Π. Διαθήκης).
- 303. Μωϋσή Ασέρ.** Η πασχαλινή διήγησης. Εικονο-
γραφημένη. Αθήνα 1971, σελ. 110. (Το πρωτότυ-
πο εβραϊκό κείμενο με έμμετρη ελληνική μετά-
φραση. Εκτενής ιστορική και επεξηγηματική εισα-
γωγή).
- 304.** Ομιλίες για τον Ιουδαϊσμό. Αθήνα 1971. Έκδ.
Ισραηλιτικής Κοινότητος. (Δύο ομιλίες στα πλαί-
σια της 8ης Παγκόσμιας Ημέρας της Βίβλου, με
εισήγηση της Ροζάρ Ασέρ).
- 305. Σιμνη Μπαρούχ.** Οι Εβραίοι. Ματιές στη μα-
κρά ιστορία τους, ως την εμφάνιση του Ισλάμ.
Αθήναι 1971, σελ. 206. (Ιστορία του εβραϊκού
λαού από τον Πατριάρχη Αβραάμ μέχρι της εμφα-
νίσεως του Ισλαμισμού).
- 306. Τρεμπέλα Παν.** Υπόμνημα εις το Άσμα Ασμά-
των. Αθήναι 1971, σελ. 128.
- 307. Χαϊμν Βικτωρίας.** Οι μεγάλοι Πατέρες της Βί-
βλου. Αθήναι 1971. Έκδοσις Κεντρικού Ισραηλι-
τικού Συμβουλίου. (Ομιλία για τον εορτασμό της
παγκόσμιας ημέρας της Βίβλου).
- 308. Χατζή Δημ.** Το τέλος της μικρής μας πόλης. 3η
έκδοσις. Αθήνα 1971. (Το έργο αυτό αναφέρεται
στα Ιωάννινα και στις σελ. 43 - 76 υπάρχει το
διήγημα με τίτλο "Σαμπεθά'ι Καμπελής").
- 309. Κιρκασίου Θεοδ.** Τα αινίγματα των χειρογρά-
φων της Νεκράς Θαλάσσης. Αθήναι 1972.
- 310. Κωνσταντίνη Μωϋσή.** Ο οικονομικός κύκλος
των Εβραίων. Αθήναι 1972. (Η οικονομική ζωή
του εβραϊκού λαού από των αρχαιοτάτων χρό-
νων μέχρι της ιδρύσεως του κράτους του
Ισραήλ).
- 311. Μακρή Σάκη.** Βίβλος και Ισραήλ. Αθήναι 1972.
(Ιστορήμα για την πορεία του λαού του Ισραήλ
από τη διασπορά του μέχρι το σύγχρονο
Ισραήλ).
- 312. Μαργαρίτου - Στρουζα Σάσας.** Σολομώντα:
Άσμα Ασμάτων. Αθήναι 1972, σελ. 30.
- 313. Μπαλίκ Χαϊμ Ναχμάν.** (μετ. Μωραΐτινη Μα-
ρίας). Ποιήματα. Αθήνα 1972. Έκδοσις Μπενέ
Μπερίτ - Στοά Φίλων.
- 314. Πατρινέλη Νικ.** Εβραίοι και Έλληνες. Ο θρη-
σκευτικός και υλιστικός δογματισμός χωρίς μά-
σκα. Αθήναι 1972, σελ. 198.
- 315. Ραρνίν Χ.** Η αναγέννησις της εβραϊκής γλώσ-
σης. Αθήναι 1972. Έκδοσις "Σύγχρονο Ισραήλ".
- 316. Σεφέρη Γιώργου.** Άσμα Ασμάτων. Μετάφραση
στη σύγχρονη ελληνική. Αθήνα 1972.

317. **Ανθεμίδα Αχιλλέα.** Αποκέντρωσις και αυτοδιοικήσεις εις τὸ κράτος του Ισραήλ. Αθήνα 1973, σελ. 23.
318. **Γκουντοπούλου Τριανταφύλλου** - ιερῶς. Ο Ιωσήφ. Θεατρικὸν ἔργο, εικονογραφημένον. Βόλος 1973.
319. **Δημητριάδης Βασ.** Η Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Μακεδονία κατὰ τὸν Εβραϊκὴν Τσελεμπί. Θεσσαλονίκη 1973, σελ. ιη' + 464. 'Εκδόσεις Εταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. (Περιγραφή τῆς Θεσσαλονίκης τοῦ 17ου αἰῶνα με στοιχεῖα γιὰ τοὺς Εβραῖους κατοικοὺς τῆς).
320. **Ελλάς καὶ Εβραῖοι.** Αθήνα 1973 - 'Εκδ. Εθνικοῦ Εβραϊκοῦ Κεφαλαίου. (Μονογραφία γιὰ τὶς σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Εβραίων).
321. **Ζωγραφάκη Γεωργ.** Τέσσερα εβραϊκά ὁρόσημα: Θ. Χέρτολ - Δαβὶδ Μπεν Γκουριόν - Σ. Αγκνόν - Γιωσέφ Ελντρί. Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 62. 'Εκδόσεις Συνδέσμου Ἑλλάς - Ισραήλ. (Κείμενο ὁμιλίῶν ἀναφερομένων στὴ δραστηριότητα τῶν προαναφερόμενων εβραϊκῶν προσωπικοτήτων).
322. **Κατσαρέα Γρηγ.** Το βιβλίο τοῦ Ἐνώχ, τὸ χαρακτηρισθὲν ὡς ἀπόκρυφον. Αθήνα 1973, σελ. 184.
323. **Κορδάτου Γιάννη.** Αρχαῖες θρησκείες καὶ Χριστιανισμός. Αθήνα 1973. (Αναφέρεται, μεταξὺ ἄλλων, οἰ Ιουδαϊσμός σὲ σχέση με τὸν Χριστιανισμό).
324. **Κορδάτου Γιάννη.** Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Εργατικοῦ Κινήματος. Αθήνα 1973. (Περιλαμβάνει σημαντικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ Σοσιαλιστικὴ Ὄργάνωση "Φεντερασιόν" τῶν Εβραίων τῆς Θεσσαλονίκης).
325. **Μαρξ Καρλ.** (Μετ. Παπαδέα Φ.). Το εβραϊκὸ ζήτημα. Αθήνα 1973, σελ. 57. 'Εκδόσεις 2α σὲ μετάφραση Γ. Κρητικὸν καὶ εἰσαγωγή Μ. Ρόσι. Αθήνα 1978, σελ. 141.
326. **Μωϋσῆς Ἀσέρ.** Η ονοματολογία τῶν Εβραίων τῆς Ἑλλάδος. Αθήνα 1973, σελ. 23. (Η ἱστορία, ἡ προέλευσις καὶ ἡ σημασία τῶν κυρίων καὶ οικογενειακῶν ὀνομάτων τῶν Εβραίων τῆς Ἑλλάδος).
327. **Μωϋσῆς Ἀσέρ.** Οἱ Παλμοὶ τοῦ Δαβὶδ. Αθήνα 1973, σελ. 351. (Εβραϊκὸν κείμενον καὶ παράλληλη, κατὰ σελίδα, μετάφρασις σὲ νεοελληνικὴ γλῶσση).
328. **Ραυτοπούλου Κων.** Ο διεθνὴς Εβραϊσμός καὶ μασονισμός ἐν τῷ κόσμῳ. Αθήνα 1973, σελ. 56.
329. **Τρεμπέλα Παν.** Ο θάνατος τοῦ Ααρὼν καὶ τοῦ Μωϋσέως. Αθήνα 1973, σελ. 195.
330. **Χαστούρη Αθ.** Μελέται εἰσαγωγικαὶ εἰς τὴν Π. Διαθήκην. Αθήνα 1973. (Εξετάζεται ἡ σχέση τῆς Π. Διαθήκης πρὸς τὴν Αρχαιολογία, τὰ χειρόγραφα τοῦ Κοιμῶν καὶ τὰ οὐραγματικὰ κείμενα).
331. **Βάβαλη Πέτρου.** Ο Ἰσραηλινὸς νεοναζισμός. Η ἀλήθεια γιὰ τὰ εγκλήματα γενοκτονίας τῶν Ἰσραηλινῶν στὰ χωριὰ τοῦ Νοτίου Λιβάνου. Αθήνα 1974.
332. **Βατούδη Ξενοφ.** Το σύγχρονον Ισραήλ. 'Ενα ταξίδι. Αθήνα 1974.
333. **Ζωγραφάκη Γεωργ. In Memoriam.** Αφιέρωμα εἰς τὴν μνήμην τῶν Ἰσραηλινῶν θυμάτων ναζισμοῦ ἐν Ἑλλάδι. Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 504.
334. **Ζωγράφου Λίλης.** Οἱ Εβραῖοι κάποτε (Μίκα-ελ). Β' ἔκδοσις. Αθήνα 1974, σελ. 318 (Μυθιστόρημα πον βασιίζεται σὲ ἱστορικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ ὁλοκαύτωμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Εβραϊσμοῦ).
335. - Ἱστορία τοῦ λαοῦ τοῦ Ισραήλ μέχρι τὸ 1880. Αθήνα 1974, σελ. 360. 'Εκδόσεις Κεντρικοῦ Ἰσραηλικοῦ Συμβουλίου.
336. **Καμπανέλλη Ιακ.** Μαουτχάουζεν. Αθήνα 1974. 'Εκδόσεις 8η, 1981, σελ. 285. (Η γνωστὴ ἀφήγησις ἀπὸ τὸ στρατόπεδον συγκεντρώσεως - κείμενον ὁπωσδήποτε εβραϊκοῦ ἐνδιαφέροντος).
337. **Κατανέλλον Γισακ.** Το τραγούδι τοῦ σφαγιασθέντος εβραϊκοῦ λαοῦ. Ποιήματα. Σὲ ἐλεύθερη μετάφραση καὶ ἀπόδοσις στὰ ἑλληνικὰ ὑπὸ Μπαρούχ Σιμπή. Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 80.
338. **Μενασσέ Ἀλβέρτου, Birkenau Aouschwitz II.** Θεσσαλονίκη 1974. (Αναμνήσεις ἀιχμαλωσίας καὶ ἀφήγησις γιὰ τὸ πὼς χάθηκαν 72.000 Ἕλλη-νες Εβραῖοι). 'Εκδόσεις Κέντρου Πληροφοριῶν Ἱερουσαλήμ.
339. - Μεσανατολικά θέματα. Ισραήλ - Ἰορδανία καὶ Παλαιστίνη. (Αθήνα) 1974, σελ. 4. 'Εκδόσεις Κέντρου Πληροφοριῶν Ἱερουσαλήμ.
340. **Μιζάν Ισαάκ - Φελούς Ιακώβ.** Σααρέ Τεφίλα - Πύλαι τῶν Προσευχῶν. Αθήνα 1974, σελ. 680. 'Εκδόσεις Κεντρικοῦ Ἰσραηλικοῦ Συμβουλίου. (Προσευχολόγιο δια τὰς καθημερινάς, Σάββατα, εορτὰς καὶ νεομηνίας. Εβραϊκὸν κείμενον με ἀντιστοιχίᾳ ἑλληνικὴν μετάφρασις).
341. **Μόλχο Μιχαὴλ. In Memoriam.** Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 502. 'Εκδόσεις Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος Θεσσαλονίκης.
342. **Ρόντισον Μαξιμ.** (Μετ. Καρατζά Λεων.). Το Ισραήλ καὶ οἱ Ἀραβες. Αθήνα 1974, σελ. 336.
343. **Βάβαλη Πέτρου.** Κουνέιτρα. 'Ενα ἐγκλημα πολέμου τοῦ Ἰσραηλινοῦ φασισμοῦ. Αθήνα 1975, σελ. 90.
344. **Βασιλόπουλου Χαράλ.** Η Εβραϊομασωνία ξεσκεπάζεται. Αθήνα 1975, σελ. 232.
345. **Γιαννουλάτου Αναστ.** Βασικαὶ πλευραὶ τοῦ Ιουδαϊσμοῦ. Τεύχος Α'. Αθήνα 1975, σελ. 108.
346. **Ζωγραφάκη Γεωργ.** Περιπάτος ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ Εβραϊκὰ Γράμματα (Νεώτεροι Εβραῖοι λογοτέχνες). Κείμενο ὁμιλίας. Θεσσαλονίκη 1975. 'Εκδόσεις Ἰσραηλιτικῆς Μορφωτικῆς Λέσχης "Η Ἀδελφότης".
347. **Καίμη Ιουλίου.** Παραδόσεις. 'Εκδόσις 2η. Αθήνα 1975, σελ. 96. (Σύντομες ἱστορίες ἀναφερόμενες σὲ πρόσωπα τῆς Βίβλου).
348. **Κορνάρου Θέμου.** Στρατόπεδον τοῦ Χαϊδαρίου. Αθήνα 1975. (Αναφέρεται σὲ βασανισμοὺς καὶ Εβραίων κρατουμένων ὁμηρῶν στὸ προαναφερόμενον στρατόπεδον).
349. **Μπεναρὸγια Ἀβραάμ.** Η πρώτη ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ προλεταριάτου. Αθήνα 1975. (Περιέχει στοιχεῖα περὶ τῆς συμβολῆς τῶν Εβραίων στὸ ἑλληνικὸ συνδικαλιστικὸν κίνημα).
350. **Παραφεντίδου Ἀλεξάνδρας.** Ο ποιητὴς τοῦ μεγάλου διωγμοῦ: Γισακ Κατανέλλον. Κείμενο ὁμιλίας. Θεσσαλονίκη 1975. 'Εκδόσεις Μορφωτικῆς Λέσχης Ἰσραηλινῶν "Η Ἀδελφότης".
351. **Πασόβ Μείρ.** (Μετ. Ρόζας Ἀσέρ). Η εἰρήνη στὴ Βίβλο. Αθήνα 1975. 'Εκδόσεις Κεντρικοῦ Ἰσραηλικοῦ Συμβουλίου. (Αναφέρεται στὴ 12η Παγκόσμιο Ἡμέρα τῆς Βίβλου με ἱστορικὰ στοιχεῖα πάντοτε στὸ θέμα τῆς εἰρήνης).
352. **Χατζηκώστα Λεόντιου.** Παλαιοδιαθηκικά ἀνθη. Λευκωσία 1975. (Συλλογὴ ἀπὸ κείμενα τῶν ἱστορικῶν καὶ προφητικῶν βιβλίων καθὼς καὶ τῶν καθαρὰ ποιητικῶν ὡς Ψαλμοὶ - Παροιμίες).
353. **Βαλαώρα Β.** Στὰ βήματα τοῦ Μωϋσέως. Αθήνα 1976, σελ. 5. (Εντυπώσεις ἀπὸ τὴν Ἰορδανία).
354. **Δελατόλλα Γεωργ.** Τα μυστικὰ σχέδια τοῦ διε-

- θνοῦς Σιωνισμού. (Τα πρωτόκολλα των σοφών της Σιών). Πρόλογος - σχόλια - απόδοση στα νεοελληνικά: Ν. Ψαρουδάκη. Αθήναι 1976, σελ. 143.
- 355. Ζωγραφάκη Γεωργ.** Σιωνισμός. Το Εθνικό Απελευθερωτικό Κίνημα του εβραϊκού λαού. Θεσσαλονίκη 1976. (Εκδόσεις Συνδέσμου "Ελλάς - Ισραήλ". (Ομιλία επί του περιεχομένου και των επιδιώξεων του Σιωνισμού).
- 356. Κυριαζοπούλου Βασ.** Τα πενήντα χρόνια του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (1926 - 1976). Θεσσαλονίκη 1976. (Περιέχει στοιχεία για τον ρόλο της Ισραηλιτικής Κοινότητας στην πνευματική ζωή της πόλεως καθώς και για την ανέγερση του Πανεπιστημίου στο χώρο των εβραϊκών νεκροταφείων).
- 357. Κωνσταντινίδη Αλέκου.** Σιωνισμός. Διεθνής συνωμοσία ή απολυτρωτικό κίνημα; Κύπρος 1976, σελ. 20.
- 358. Νεχάμα Ιωσήφ. In Memoriam.** Θεσσαλονίκη 1976. (Εκδόσεις Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης. (Χρονικό της εξοντώσεως των Εβραίων της Ελλάδος. Συνεπτυγμένη έκδοση στα ελληνικά).
- 359. Πιράνθι Μιχ.** Δώδεκα Διαλέξεις. Παπαδιαμάντης... Γιώσεφ Ελιγιά. Αθήνα 1976, σελ. 401.
- 360. Sayegh Fayeze.** 1. Ο αποικιοκρατικός σιωνισμός στην Παλαιστίνη. (Μετ. Στ. Δημητρίου). 2. Σιωνιστικός και Ισραηλινός επιθετισμός (Μετ. Διον. Διβάρη). 3. Σιωνισμός Ν. Αφρική και Απαρτάιντ, το παράδοξο τρίγωνο (Μετ. Διον. Διβάρη). Αθήναι 1976, σελ. 133.
- 361. Σίμπη Μπαρούχ.** Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη 1976. (Στοιχεία για την ιστορία τους).
- 362. Συλλανταβού Γιάννη.** Επιστροφή στη γη της Επαγγελίας. Πρόλογος Παν. Κανελλόπουλου. Αθήνα 1976, σελ. 122. (Εντυπώσεις από το κράτος του Ισραήλ).
- 363. Σωτηρόπουλου Νικ.** Ο Ιησούς - Γιαχβέ. Αθήναι 1976, σελ. 345.
- 364. Φένελον Φανία.** Αναβολή για ορχήστρα. Αθήνα 1976. Νεωτ. έκδοση (σε μετάφραση Ειρήνης Μπουζαλή). Αθήνα 1979, σελ. 341.
- 365. Αγγελάκη Μανώλη - Χρήστου.** Γη Μωϋσή. Ποιήματα. Αθήνα 1977, σελ. 30.
- 366. Ζωγραφάκη Γεωργ.** Μαρδοχάιος Φριζής, ο πρώτος ανώτερος Αξίος που έπεσε μαχόμενος στον Ελληνο - ιταλικό πόλεμο. Αθήνα 1977, σελ. 63. Έκδοσις Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου.
- 367. Θέμελη Χρυσόστομου - Μητροπολίτου Μεσσηνίας.** Η εν Μεσσήνη κατ' εν έτει 1843 εκχριστιάνισις Εβραίων. Ανάτυπον εκ των Πρακτικών του Α' Συνεδρίου Μεσσηνιακών Σπουδών. Καλαμάτα 1977, σελ. 17 - 36.
- 368. Θεοδώρου Ν.** Έλληνες χριστιανοί αγρυπνείτε! Ανάμεσά μας κυκλοφορούν οι πράκτορες των Σιωνιστών Εβραίων. Ιεχωβάδες Έλληνες. Αθήναι 1977, σελ. 20.
- 369. Κορναράκη Βι.** Ο Ιούδας ως ομαδικός ενοχικός αρχέτυπος. Βιοματικά καταστάσεις του ενοχικού διαλόγου. Θεσσαλονίκη 1977.
- 370. Ναουμίδη Σπ.** Η περιτομή. Ιστορικές και ζωγραφικές μαρτυρίες. Αθήνα 1977, σελ. 64.
- 371. Οκονόμου Ηλία.** Γραμματική αρχαίας εβραϊκής γλώσσης. Αθήναι 1977, σελ. 317.
- 372. Πασχάλη Αθ.** Αρχαίοι πολιτισμοί Μέσης Ανατολής και Μεσογείου... Εβραίοι. Αθήνα 1977, σελ. 295.
- 373. Ρανσιμάν Στήβεν.** (Μετ. Παπαρρόδου Νικ.). Ιστορία των σταυροφοριών. Τόμος Ι. Η πρώτη Σταυροφορία και η ίδρυσις του βασιλείου της Ιερουσαλήμ. Αθήνα 1977, σελ. 339.
- 374. Ρουχαντζέ Α.** (Μετ. Χριστοδουλίδη Μ.). Οι Εβραίοι στην ΕΣΣΔ. Αθήνα 1977, σελ. 55 (Πως ζουν και πως εργάζονται οι Σοβιετικοί πολίτες εβραϊκής καταγωγής).
- 375. Σίμπη Μπαρούχ.** Οι Σαμαρίτες. Μια συναγωγή τους στη Θεσσαλονίκη. Θεσσαλονίκη 1977, σελ. 31.
- 376. Φουράκη Γιάννη.** Σιωνιστικές συνωμοσίες. Αθήνα 1977, σελ. 427.
- 377. Χέρτσονγκ Χαΐμ.** (Μετ. Παπαρρόδου Ν.). Ο πόλεμος της εξιλεώσεως. Αθήνα 1977. Έκδοσις ΔΕΚ/ Γεν. Επιτελείου Στρατού. (Στοιχεία στρατηγικής για τον πόλεμο του Γιομ Κιτούρ).
- 378. Βάβαλη Πέτρου.** Μεναχέν Μπεκίν, ο "χασάπης" του Ντεϊόρ Γιασίν. Αθήνα 1978, σελ. 256.
- 379. Βακαλόπουλου Κων.** Χριστιανικές συνοικίες και επαγγέλματα της Θεσσαλονίκης στα μέσα του 19ου αιώνα. Θεσσαλονίκη 1978.
- 380. Βερέττα Μάριου.** Τα χειρόγραφα της Νεκρής Θάλασσας. Αθήνα 1978. (Περγαμηνές και πάπυροι που περιέχουν ιουδαϊκά θρησκευτικά κείμενα από τον 3ο π.Χ. αιώνα μέχρι τον 8ο μ.Χ. αιώνα). 2η έκδοση Αθήνα 1988, σελ. 441.
- 381. Ελιγιά Γιώσεφ.** Εβραϊκά μελετήματα. Θεσσαλονίκη 1978. (Σειρά άρθρων αναφερόμενων σε Εβραίους φιλόσοφους, ποιητές, καλλιτέχνες καθώς και σε θέματα σχετικά με τον Ιουδαϊσμό).
- 382. Καίσελερ Αρθούρου.** Η δεκάτη τρίτη φυλή. Αθήνα 1978, σελ. 176. (Ιστορική μελέτη με θέμα των επιδράσεων των Χαζάρων στην πορεία του Εβραϊκού Έθνους).
- 383. Lods Adolphe** (Μετ. Βερέτα Μ.). Ο Μωϋσής. Αθήναι 1978, σελ. 384.
- 384. Μπρέντ Μπέρτολτ** (Μετ. Πλωρίτη Μ.). Ο δάσκαλος - Η Εβραία. Αθήνα 1973, σελ. 111.
- 385. Νεχάμα Ιωσήφ.** Ιστορία των Ισραηλιτών της Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη 1978.
- 386.** - Οι Ισραηλίτες της Κερκύρας. Χρονικό επτά αιώνων. Κέρκυρα 1978. Έκδοσις Ισραηλιτικής Κοινότητας Κερκύρας.
- 387. Παπαδόπουλου Ν.** Οι τάφοι των βασιλέων της δυναστείας του Δαβίδ. Εν Αθήναις 1978, σελ. 63.
- 388. Πατατζή Σωτήρη.** Ματωμένα χρόνια. Β' έκδοσις. Αθήνα 1978. (Στις σελ. 181 - 200 αναφέρεται η τραγωδία των Εβραίων της Θεσ/νίκης κατά την Κατοχή).
- 389. Πέτσου Χαρ.** Το φάντασμα του 'Αουσβιτς. Διηγήματα. Αθήνα 1978 (στο πρώτο διήγημα περιγράφονται δραματικές στιγμές ενός Εβραίου που γύρισε από το στρατόπεδο του 'Αουσβιτς).
- 390.** Στοιχεία ιστορίας της Ισραηλιτικής Κοινότητας. Θεσσαλονίκη 1978.
- 391. Χαστούρη Αθ.** Το βιβλίο του Αββακούμ. Αθήνα 1978. (Εισαγωγή - πρωτότυπο εβραϊκό κείμενο - ελληνική μετάφραση και σχολιασμός του κειμένου).
- 392. Αμουσίν Ιωσήφ.** (Μετ. Πετσίνη Α.). Τα πανάρχαια χειρόγραφα της Νεκρής Θάλασσας. Αθήναι 1979, σελ. 303. Νεώτερη έκδοση το 1984. (Αρχαιολογική πραγματεία με θέμα την ανακάλυψη και σημασία των χειρογράφων του Κουμράν).

393. - Βιβλίο μνήμης. Αθήνα 1979 (Περιέχονται τα ονοματεπώνυμα Ελλήνων μελών των Ισραηλιτικών Κοινοτήτων που χάθηκαν στα χιτλερικά στρατόπεδα). Έκδοσις Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου.
394. **Γουέσσκοτ Γουίλιαμ**. Εισαγωγή στην καβαλά (Kabalah). Εισαγωγή στην καβαλιστική φιλοσοφία. Αθήνα 1979.
395. **Green Gerard**. (Μετ. Ζελομοσίδη Κ.). Ολοκαύτωμα. Αθήνα 1979, σ. 464. (Η ιστορία δύο γερμανικών οικογενειών εκ των οποίων η μία εβραϊκή).
396. **Διακογιάννη Κυριάκου**. Οι σαρκοφάγοι του Ελληνισμού. Αθήνα 1979, σελ. 557.
397. **Lods Adolphe** (Μετ. Μορφίνη Μελίνας). Ο Ιουδαϊσμός σαν πρόδρομος του Χριστιανισμού. Αθήνα 1979, σελ. 296. (Εξετάζεται το ιστορικό πλαίσιο, η διαμόρφωση και τα γενικά χαρακτηριστικά του πρωταρχικού Ιουδαϊσμού).
398. **Μοσκόφ Κωστή**. Εισαγωγή στην ιστορία του κινήματος της εργατικής τάξης. Θεσσαλονίκη 1979. (Με στοιχεία και για τη Σοσιαλιστική Εργατική Ομοσπονδία "Φεντερασιόν" των Εβραίων της Θεσσαλονίκης).
399. **Μπεράτη Γιάννη**. Το πλατύ ποτάμι. Πολεμικό αφήγημα. Αθήνα 1979. (Περιλαμβάνει στοιχεία και από τη συμμετοχή των Εβραίων στον ελληνοϊταλικό πόλεμο).
400. **Παναγιωτόπουλου Ε**. Ιουδαίοι και Χριστιανοί. Αναφορές εις κοινά σημεία πίστεως. Θρησκευολογική μελέτη. Αθήνα 1979.
401. **Πέρπερη Θεοδ**. Η περιφανεσάτη Θεσσαλονίκη. Θεσσαλονίκη 1979. (Περιέχει στοιχεία για την Ισραηλινή Κοινότητα της εποχής του μεσοπολέμου, ανέκδοτα για Εβραίους κ.ά.).
402. **Τρεμπέλα Παν**. Μωϊσής, ο ελευθερωτής του Ισραήλ. Αθήνα 1979, σ. 224.
403. **Τρεμπέλα Παν**. Μωϊσής, ο θεόπνευστος νομοθέτης. Αθήνα 1979, σελ. 220.
404. **Φανουργάκη Β**. Αι Ωδαι του Σολομώντος. Θεσσαλονίκη 1979, σελ. 183.
405. **Χαστούπη Αθ**. Το ιουδαϊκόν προσευχητάριον, Ιεροσόλυμα 1979. (Ανάλυση του Σιδδούρ ήτοι προσευχών, ανθολογίας εποικοδομητικών και κατανοητών αναγνωσμάτων κ.λπ.).
406. **Ανιτς Μ**. (Μετ. Ευσταθιάδη Στάθη). Γυμνοί ανάμεσα στους λύκους. Οι τελευταίες ημέρες του Μπούχενβαλντ. Αθήνα 1980, σελ. 424.
407. **Βασιλόπουλου Χαράλ**. Τα πρωτόκολλα των σοφών της Σιών. Τα σκοτεινά σχέδια των Σιωνιστών. Αθήνα 1980, σελ. 160.
408. **Βελλά Βασ**. Εβραϊκή αρχαιολογία. Αθήνα 1980. (Αναδρομή στην ιστορία και εξέλιξη του ιουδαϊκού πολιτισμού, από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι την ελληνιστική περίοδο).
409. **Ζωγραφάκη Γεωργ**. Θεσσαλονίκη. Εκατό χρόνια λογοτεχνικής ζωής. Θεσσαλονίκη 1980. (Με αναφορές σχετικά με τους Εβραίους καθώς και ειδικό λήμμα για τον Μπαρούχ Σιμπή).
410. **Ιωάννου Γιώργου**. Το δικό μας αίμα. Συλλογή αφηγημάτων. Αθήνα 1980. (Στις σελ. 45 - 61 υπάρχει το αφήγημα "Το ξεκλήρισμα των Εβραίων").
411. - Λεξικό Βιβλικής Θεολογίας. (Κατά μετάφρασιν Σάββα Αγωνορίδη). Αθήνα 1980, σελ. 534.
412. **Λεονταρίτη Γ**. Το Ελληνικό Σοσιαλιστικό Κίνημα κατά τον Α' παγκόσμιο πόλεμο. Αθήνα 1980. (Περιέχει ενδιαφέροντα στοιχεία για την "Φεντε-
ρασιόν" των Εβραίων της Θεσσαλονίκης μετά την απελευθέρωση της πόλεως από τους Τούρκους).
413. **Livingston Richard**. Η επίδραση της ελληνικής και εβραϊκής παράδοσης πάνω στα ιδεώδη της Δύσης. Φιλοσοφική και θρησκευτική μελέτη. Ανάτυπο από το περιοδικό "Χρονικά", Αθήνα, τεύχος Μαρτίου 1980.
414. **Μαντέλ Γκαμπριέλ - Αϊζελέ Πέτρα** (Μετ. Βλάχου Νικ.). Σολομών, ο θρυλικός βασιλιάς. Αθήνα 1980, σελ. 319.
415. **Μουτσόπουλου Νικ**. Θεσσαλονίκη 1900 - 1917. Θεσσαλονίκη 1980. (Περιέχει πλούσιο φωτογραφικό υλικό και ιστορίες για την παλαιά Θεσσαλονίκη και το εβραϊκό στοιχείο της).
416. **Ντνν Κάρολου** (Μετ. Χαραλαμπίδη Κ.). Η Θεσσαλονίκη. Θεσ/νίκη 1980. (Μεταξύ άλλων ο ρόλος της Ισραηλιτικής Κοινότητας στην ανάπτυξη της πόλεως).
417. **Οικονόμου Ηλία**. Περιγράμμα φυσικής γεωγραφίας της βιβλικής Παλαιστίνης. Αθήνα 1980, σελ. 95.
418. **Παντελεήμονος** - Μητροπολίτου Κορινθίας. Εβραίοι και Χριστιανοί. Κόρινθος 1980, σελ. 51.
419. **Πετρόπουλου Ηλία**. Η πυρκαγιά του 1917. Θεσσαλονίκη 1980. (Στοιχεία και φωτογραφίες για την πυρκαγιά που κατέστρεψε εβραϊκές περιουσίες).
420. **Πόντα Σωτ**. Εντυπώσεις για τους Αγίους Τόπους και τη γεωργία του Ισραήλ. Αθήνα 1980.
421. - Σιμπή Μπαρούχ. Ένας Ελληνοεβραϊός στοχαστής και ιστορικός. Επιμέλεια: Γεωργ. Ζωγραφάκη. Θεσσαλονίκη 1980. Έκδοσις Συνδέσμου "Ελλάς - Ισραήλ".
422. **Σιμωτά Παν**. Σημειώσεις εβραϊκής γραμματικής. Θεσ/νίκη 1980, σελ. 80.
423. **Σταθάκη Νικ**. Σταυρός και μενορά. Αθήνα 1980. (Διαλέξεις και άρθρα περιόδου 1976 - 1980).
424. **Τοβάιχ Στέφαν**. (Μετ. Μερναίου Κωστή). Μενοράχ... Αθήνα 1980, σ. 156. (Ιστορικό διήγημα με θέμα την αιχμαλωσία και μεταφορά των Εβραίων στη Βαβυλώνα, το 455 π.Χ.).
425. **Χαστούπη Αθ**. Μιδράς. Εισαγωγική στη Μιδραστική λογοτεχνία (= κρυπτική εξήγηση της Βίβλου). Αθήνα 1980.
426. **Χαστούπη Αθ**. Φιλοσοφική γραμματεία του Ιουδαϊσμού των μέσων χρόνων. Αθήνα 1980.
427. **Αγγελή Φιλ**. "Δίκαιον" και "Δικαιοσύνη" εις τους Ψαλμούς του Δαβίδ. Αθήνα 1981, σελ. 77.
428. **Αζάρ Εμιλ** (Μετ. Μουρελάτου - Ιγγλέση Ρένας). Το άγχος του βασιλιά Σολομώντα. Αθήνα 1981, σελ. 279.
429. **Βίγλαρη Πάνου**. Υπατία, 2000 έτη γραικύλοι. Αθήνα 1981, σελ. 369.
430. **Δενδρινού Ανδρ**. Ελληνικός Σιωνισμός. Αθήνα 1981, σελ. 172.
431. **Δημόπουλου Κ**. Άγιοι τόποι και το νεοσύστατο κράτος. Αθήνα 1981, σελ. 67.
432. **Εκάρτ Ντήτριχ**. Σιωνισμός. Από τον Μωϊσή στον Λένιν. Αθήνα 1981, σελ. 63.
433. **Ελιγιά Γιωσέφ**. Άσμα Ασμάτων. Ψαλμοί. Επιμέλεια: Γ. Ζωγραφάκη. Αθήνα 1981, σελ. 206.
434. **Ενεπεκίδη Πολυχρόνη**. Η Θεσσαλονίκη στα χρόνια 1875 - 1912. Τόμοι 2. Θεσσαλονίκη 1981. (Γερμανοί και Αυστριακοί πολιτικοί, διπλωμάτες και συγγραφείς αφηγούνται, μεταξύ άλλων, για

- τη ζωή και τους θεσμούς των Εβραίων της Θεσσαλονίκης στην ιστορούμενη από τον συγγραφέα περίοδο).
- 435. Κάλβου Ανδρ.** Οι ψαλμοί του Δαβίδ. Κείμενα - Επιμέλεια: Γιάννη Δάλλα. Αθήνα 1981, σελ. 333.
- 436. Κορνέγεφ Λεβ.** (Μετ. Φωτόπουλου Μ.) Ισραήλ. Μύθοι και πραγματικότητες. Αθήναι 1981, σελ. 87.
- 437. Κούνιο Χάιντς Σαλβατώρ.** Έζησα το θάνατο. Το ημερολόγιο του αριθμού 109565. Θεσσαλονίκη 1981, σελ. 560. (Εφιαλτικές αναμνήσεις από τα ναζιστικά στρατόπεδα και μαρτυρίες - ντοκουμέντα από επίσημες πηγές).
- 438. Σακελλίωνα Γ.** Ο Ελληνοεβραϊός ποιητής Γιώσεφ Ελιγιά - Αναζήτηση ποιότητας. Ανάπτυχο από την "Ηπειρωτική Εστία". Θεσ/νίκη 1981. (Ενδιαφέρονσα μελέτη για το έργο του ποιητή).
- 439. Φλωρεντίν Ραχήλ.** Ψυχολογικές επιπτώσεις του εβραϊκού ολοκαυτώματος στα παιδιά των επιζώντων. Θεσσαλονίκη 1981. (Συγκριτική μελέτη δύο κοινωνιών: της Ελλάδος και του Ισραήλ).
- 440. Χαστούπη Αθ.** Ιστορία του Ιουδαϊσμού. Αθήνα 1981. (Από τους πατριαρχικούς χρόνους μέχρι τη σύγχρονη εποχή).
- 441. Χαστούπη Αθ.** Χαλαγική γραμματεία του Ιουδαϊσμού των μέσων χρόνων. Αθήνα 1981 (Συνοπτική παρουσίαση της νομικής γραμματείας του Ιουδαϊσμού με αναφορά στα ταλμουδικά υπομνήματα κ.ά.).
- 442. Χότκεβιτς Γκνατ** (Μετ. Πολιτόπουλου Γ.) Αβηρόν. Αθήναι 1981, σελ. 98.
- 443. Αντωνίου Τάκη.** Ιουδας, ο γιός του Ραβέλ. Μια άγνωστη ιστορία της ζωής του. Αθήνα 1982, σελ. 84.
- 444. Βακαλόπουλου Αποστ.** Μακεδονία. 4000 χρόνια ελληνικής ιστορίας. Επιμέλεια: Μ.Β. Σακελλάρου. Αθήνα 1982. (Περιλαμβάνει στοιχεία και για την Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσ/νίκης).
- 445. Δενδρινού Ανδρ.** Πρόβλημα Ισραήλ. Στοιχεία περί Σιωνισμού. Αθήνα 1982, σελ. 133.
- 446. Κανέτι Ελίας** (Μετ. Δήμου Ν.). Οι φωνές του Μαροκάζ. Αθήνα 1982. (Ταξιδιωτικό αφήγημα με αρκετά στοιχεία για τους Μαροκινούς Εβραίους).
- 447. Καραϊσκάκη Σίτσας - Φεστ Χέρμαν.** Εβραίοι και Κομμουνισμός. Αθήνα 1982, σελ. 92.
- 448. Μαρτίνη Γιώργου.** Μολυβένια και ανθρώπινα. Αθήνα 1982. (Διήγημα από τη ζωή και τους διωγμούς των Εβραίων της Θεσσαλονίκης).
- 449. Μπάρντες Μώρις.** Η γη της Επαγγελίας. Αθήναι 1982, σελ. 158.
- 450. Σταθάκη Νικ.** Από τη στάχτη στη ζωή. Πρόλογος: Ηλία Οικονόμου. Αθήνα 1982. (Ταξιδιωτικές εντυπώσεις 1976 και 1979 από το Ισραήλ).
- 451. Harwood Richard.** Μύθος ή ολοκαύτωμα 6.000.000 νεκροί; Αθήναι 1982, σελ. 128.
- 452. Βακαλόπουλου Αποστ.** Ιστορία της Θεσσαλονίκης. Θεσ/νίκη 1983. (Περιλαμβάνει στοιχεία και για την Ισραηλιτική Κοινότητα της συμπεριλαμβανόμενης).
- 453. Βουλγαράκη Δαμιανού.** Αλβανία. Λάρισα 1983. (Αναφέρεται και στον ηρωικό θάνατο του Ελληνοεβραίου Συνταγματάρχη Μαρδοχαίου Φριζή).
- 454. Δημητριάδη Βασ.** Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας 1430 - 1912. Θεσσαλονίκη 1983, σελ. 566. (Με ενδιαφέρουσες αναφορές στην Ισραηλιτική Κοινότητα).
- 455. Ευστρατιάδου Αλίκης.** Δυσβάτο πέραςμα. Μυθιστόρημα. Αθήνα 1983. (Αναφέρονται και πραγματικά περιστατικά από τα μαρτυρία των Εβραίων στα στρατόπεδα συγκέντρωσεων).
- 456. Καψάλα Δ.** Εχθροί του Ελληνισμού. Σιωνισμός. Θεσσαλονίκη 1983, σ. 166.
- 457. Μιχαλά Τάσου.** Στ' αγνάδια του Μωϋσή και των βεδουϊνών. Αθήνα 1983, σελ. 138.
- 458. Μπαρντές Μώρις.** Σύγχρονοι καιροί. Αθήναι 1983, σελ. 112.
- 459. Παναγιωτόπουλου Αποστ.** Ιστορία της Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη 1983. (Περιλαμβάνει και στοιχεία για την Ισραηλιτική Κοινότητα της πόλεως).
- 460. Πιπεράκη Γιάννη.** Σιωνισμός. Χθες και σήμερα. Αθήνα 1983, σελ. 267.
- 461. Σιμμή Ιακώβ.** Συμβολή στην ιστορία των πρώτων Εβραίων στην Ελλάδα. Ιερουσαλήμ 1983.
- 462. Σιμμή Ιακώβ.** Το αρχέτυπο του Εβραίου στην ελληνική λαϊκή παράδοση. Ιερουσαλήμ 1983. (Μελέτη για τον τρόπο που εμφανίζεται γενικά ο Εβραίος στην ελληνική λαϊκή παράδοση).
- 463. Φουράκη Γιάννη.** Εβραίοι, οι πλαστογράφοι της ελληνικής ιστορίας. Βιβλίο Α' - Ημίτομοι Α - Β. Ελληνισμός και Εβραϊομασωνισμός. Αθήνα 1983, σελ. 287 + 342.
- 464. Βουλγαράκη Δαμιανού.** Αληθινές ιστορίες της Κατοχής. Λάρισα 1984. (Περιλαμβάνει και κεφάλαιο για τους Εβραίους στην Εθνική Αντίσταση. Βλ. σελ. 46).
- 465. Γρατσέα Γεωργ.** Φιλώνεια ιουδαϊκή κατήχηση με πυθαγόρεια θεμελίωση. Αθήνα 1984, σελ. 70.
- 466. Ζωγραφάκη Γεωργ.** Παροιμίες των Εβραίων Σεφαραδί της Ελλάδος. Θεσσαλονίκη 1984. (Δοκίμιο συμβολής στη μελέτη της Λαδίνο = ισπανοεβραϊκής διαλέκτου).
- 467. Ιατρίδη Γιάννη.** (Μετ. Λυκαρδοπούλου Αμαλίας). Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940 - 1950. Ένα έθνος σε κρίση. Αθήνα 1984. (Στο β' μέρος του βιβλίου αυτού υπάρχει έρευνα με τίτλο "Οι Εβραίοι στην Ελλάδα την εποχή του πολέμου". Βλ. σελ. 184 - 197 όπου και κριτική βιβλιογραφία - συλλογή του Steven Bowman).
- 468. Καραντζαλή Τίτου.** Η περιτομή και η σύγχρονος τελετουργία αυτής παρ' Εβραίους. Αθήνα 1984, σελ. 48.
- 469. Λαρισαίου Μιχ.** Ζήτω το ρουσφέτι. Αθήνα 1984. (Περιλαμβάνονται στοιχεία σχετικά με την αντίσταση των Εβραίων εναντίον των Γερμανών).
- 470. Μουστακί Γιώργου.** Οι πέντε μεγάλες θρησκείες του κόσμου. Αθήνα 1984, σελ. 354. (Σφαιρική θεώρηση του Ιουδαϊσμού, Βουδισμού κ.ά.).
- 471. Σιμμή Ιακώβ.** Η Συναγωγή. Μελέτη στην ελληνική. Ιερουσαλήμ 1984. (Απευθύνεται στους Έλληνες Εβραίους για τον εμπλουτισμό των γνώσεών τους πάνω σε ιουδαϊκά θέματα).
- 472. Σουλιώτη - Νικολαΐδη Αθ.** Ο Μακεδονικός Αγών. Η "Οργάνωση Θεσσαλονίκης" 1806 - 1908. Απομνημονεύματα. Πρόλογος: Σ. Α. Σουλιώτη. Εισαγωγή: Δ. Ξανάλατου. Θεσσαλονίκη 1959, σελ. XIV + 102.
- 473. Σταθάκη Νίκου.** Φλόγα και μνήμες. Αθήνα 1984. (Αναφέρονται περιστατικά που αφορούν τον ελληνικό εβραϊσμό).
- 474. Σταμπούλη Γεωργ.** Η ζωή των Θεσσαλονικέων πριν και μετά το 1912. Θεσσαλονίκη 1984. (Περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, και λαογραφικά ήθη

και έθιμα με πολλές αναφορές στους Εβραίους).

- 475. Φραγκόπουλου Αθ.** Δαβίδ, ο βασιλεύς. Αθήναι 1984, σελ. 215.
- 476. Κραψίτη Βασ.** Η ιστορία της Παραμυθιάς. Αθήνα 1985. (Βλ. 4ο κεφάλαιο με θέμα τους Εβραίους της Παραμυθιάς).
- 477. Λιάκου Αντ.** Η Σοσιαλιστική Εργατική Ομοσπονδία Θεσσαλονίκης (φεντερασίων) και η Σοσιαλιστική Νεολαία. Τα καταστατικά τους. Θεσσαλονίκη 1985.
- 478. Ναρ Αλμπέρτου.** Οι συναγωγές της Θεσσαλονίκης. Τα τραγούδια μας. Θεσσαλονίκη 1985. Έκδοσις Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης. (Περιλαμβάνει ιστορικά στοιχεία για την εβραϊκή παρουσία στη συμπρωτεύουσα και κυρίως στο θέμα των Συναγωγών. Παράλληλα αποδίδει από την ισπανο - εβραϊκή στην ελληνική γλώσσα δημοτικά και λαϊκά τραγούδια).
- 479. Οικονόμου Ηλία.** Παραδόσεις αρχαιολογίας της Παλαιστίνης και βιβλικής θεολογίας. Αθήνα 1985, σελ. 493. Έκδοσις Πανεπιστημίου Αθηνών.
- 480. Χιώνη Διον.** Η αποκαθάραση του χριστιανισμού από τα εβραϊκά στοιχεία. Αθήνα 1985, σελ. 136.
- 481. Horkheimer Max.** Οι Εβραίοι και η Ευρώπη. Αθήνα 1985, σελ. 59.
- 482. Wagner R.** Ο Ιουδαϊσμός στη μουσική. Αθήνα 1985, σελ. 77.
- 483. Αλέγκρο Τζων.** (Μετ. Βερέττα Μ.). Οι άνθρωποι του Κουμράν. Αθήνα 1986. (Θέμα του βιβλίου αυτού είναι η σχέση μεταξύ της ιουδαϊκής αιρέσεως των Εσσαίων και των πρώτων χριστιανών).
- 484. Βαΐς Ρουθ.** Ένα τραγούδι χωρίς μουσική. Πολιτική αυτοβιογραφία. Αθήνα 1986.
- 485. Novits Myriam.** Το πέρασμα των βαρβάρων. Αθήνα 1986, σελ. 152. Έκδοσις Συνδέσμου "Ελλάς - Ισραήλ".
- 486. Μαγδαληνού** - Μοναχού και ιερέως. Διάλεξε... Αθήνα 1987, σελ. 92. (Απόψεις περί ορθοδόξων χριστιανών και Εβραίων).
- 487. Μπακόνι Ισβάν.** Οι Εβραίοι, δουλέμποροι των λαών. Αθήνα 1987, σελ. 62. (Μελέτη αναφερόμενη στη διείσδυση του εβραϊκού στοιχείου στους διάφορους λαούς της υψηλίου).
- 488.** - Στοιές και επαναστάσεις. Β' έκδοσις. Αθήνα 1987.

Α' Προσθήκη 1895 - 1987

- 489. Ρεϊναχ Θεοδ.** (Μετάφρασις εκ του γαλλικού υπό Λαζ. Βελέη). Ιστορία των Ισραηλιτών από της διασποράς αυτών μέχρι των καθ' ημάς χρόνων. Εν Κερκύρα 1895, σελ. 291 + 15.
- 490. Κυριάκη Κ.** Οδηγός της νήσου Κερκύρας. Εν Αθήναις 1902. (Περιέχει στοιχεία και περί της Εβραϊκής Κοινότητας).
- 491. Φιλοθέου** - Αρχιμανδρίτου. Μέγα και θαυμαστόν προσκίνημα εις Παλαιστίνην και Σινά. Εν Αθήναις 1925, σελ. 272.
- 492. Κοφινιώτη Ευαγγ.** Παλαιστίνη, ήτοι ιστορία και γεωγραφία. Αθήναι 1931, σελ. 400.
- 493. Βελλά Βασ.** Θρησκευτικά προσωπικότητες της Π. Διαθήκης. Τεύχος Α'. Ο Μωϋσής - Ο Σαμουήλ - Οι προφῆται Νάθαν και Αχία - Ο προφῆτης Ἄμωσ - Ο προφῆτης Ωσηέ. Εν Αθήναις 1934, σελ. 118.

- 494. Βελλά Βασ.** Θρησκευτικά προσωπικότητες της Π. Διαθήκης. Τεύχος Γ' Ο προφῆτης Ιερεμίας. Εν Αθήναις 1940, σελ. 369.
- 495. Βελλά Βασ.** Θρησκευτικά προσωπικότητες της Π. Διαθήκης. Τεύχος Γ'. Ο προφῆτης Ιερεμίας. Εν Αθήναις 1940, σελ. 369.
- 496. Γαλιτη Γεωργ.** Η χρήση του όρου αρχηγός εν τη Καινῇ Διαθήκῃ. Συμβολή εις το πρόβλημα της επιδράσεως του Ελληνισμού και του Ιουδαϊσμού επί της Κ. Διαθήκης. Αθήναι 1960, σελ. 184.
- 497. Μακράκη Απ.** Ερμηνεία των Ψαλμών του Δαβίδ και των εννέα ωδών της Εκκλησίας. Τόμοι 2. Εν Αθήναις 1962, σελ. 1040 (και οι 2 τόμοι).
- 498. Μακράκη Απ.** Ερμηνεία εχ
- 499. Klausner J.** Επίτομος ιστορία της νεοεβραϊκής λογοτεχνίας. Μετάφρασις, πρόλογος και προσθήκη υπό Ασέρ Ρ. Μωϋσή. Αθήναι 1966.
- 500. Οικονόμου Ηλία.** Το βιβλίων της Εσθήρ. Φιλολογική, ιστορική και θεολογική προβληματολογία. Αθήναι 1967, σελ. 158.
- 501. Λούντζη Ερμάνου.** (Μετάφρασις Αβιγαήλ Λούντζη - Νικοζάβουρα). Τα Επτάησα επί Γάλλων Δημοκρατικών. Κέρκυρα 1971. (Περί του εβραϊκού στοιχείου βλ. σελ. 51 - 57).
- 502. Κατσαρού Σπ.** Χρονικά των Κοροφών. Τόμος Α' Κέρκυρα 1976. (Περί του εβραϊκού στοιχείου της Κερκύρας βλ. σελ. 97 - 147).
- 503. Κάνιελ Μ.** Η τέχνη του Ιουδαϊσμού. Αθήναι 1982.
- 504. - Ισραήλ. Το έθνος των προφητών στο προσκήνιο των εθνών. Αθήναι 1968. Ανατύπωση βελτιωμένη Αθήναι 1986, σελ. 75.**
- 505. Σταύρακα Παν.** Άσμα Ασμάτων. Κατ' επιλογήν - απόδοσιν της Χαΐ - Κάι. Αθήνα 1987, σελ. 48.

Β' Προσθήκη 1882 - 1988

- 506. Μωραϊτόπουλου Γ.** Θεσσαλονίκη. Εν Αθήναις 1882. (Υπάρχουν στοιχεία και για την Ισραηλιτική Κοινότητα, σ. 33).
- 507. Ανώνυμου.** Η Ελλάς και οι Εβραίοι. Θεσσαλονίκη 1937.
- 508. Σιμωνά Παν.** Το Σαμαρείτικον Πάσχα και αι σχέσεις αυτού προς το βιβλικόν εβραϊκόν. Θεσσαλονίκη (1952), σελ. 10.
- 509. Σιμωνά Παν.** Νεεμίας. Απομνημονεύματα - έργο - προσωπικότης και σχέσεις αυτού προς την Έσδρα. Θεσσαλονίκη 1960, σελ. 94.
- 510. Μόσκωφ Κ.** Θεσσαλονίκη. Τομή της μεταπρατικής πόλης. Αθήνα 1978. (Υπάρχουν στοιχεία και για την Ισραηλιτική Κοινότητα, σ. 73 - 77).
- 511. Ζωγραφάκη Γιώργου. Jean - Baptiste de la salle.** Η ζωή του. Το έργο του. Ιστορία - χαρακτηρισμός - επέκταση - επίδραση. Θεσσαλονίκη 1981, σελ. 328. Έκδοσις κολλέγια "Δελασαλι" Ελλάδος.
- 511α. Μπόνη Κων.** Ελληνικής ή Εβραϊκής καταγωγής ήτο ο ομώνυμος πατήρ Γρηγορίου του Ναζιανζηνού, του και Θεολόγου; Αθήναι 1981, σελ. 29.
- 512. Ματθαϊάκη Τίτου.** Αι περί ειρήνης ιδέαι των προφητών του Ισραήλ. Αθήνα 1983, σελ. 56.
- 513. Γερόλύπου - Καραδήμου Α.** Επανασχεδιασμός και ανοικοδόμηση της Θεσσαλονίκης μετά την πυρκαγιά του 1917. Θεσσαλονίκη 1985. (Υπάρχουν στοιχεία και για την Ισραηλιτική Κοινότητα).
- 514. Goldman Pierre.** (Μετ. Αλεξίου Παυλίνας). Σκοτεινές αναμνήσεις ενός Πολωνοαίου, γεννημέ-

νον στη Γαλλία. Αθήνα 1987, σελ. 251.

515. Μάτσα Νέστορα. Αυτό το παιδί πέθανε αύριο. Αθήνα 1987. (Στο βιβλίο αυτό περιέχονται και στοιχεία για το δράμα των Εβραίων της Ελλάδος στα χρόνια της Κατοχής).

516. Στραβόλεμου Διον. Ένας ηρωϊσμός - Μια διακαίωση. Η διάσωση των Εβραίων της Ζακύνθου στην Κατοχή. Αθήνα 1988.

Γ' Προσθήκη 1986 - 1989

517. Ζωγραφάκη Γιώργου. In Memoriam. Σολομών Ρουμπέν Μαρδοχαΐ (1908 - 1985). Έκδοσις Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης, 1986.

518. Lazare Bernard (μετ. Καίτη Αλεξ.). Αντιεβραϊσμός. Αιτία και ιστορία. Αθήνα 1988, σελ. 237.

519. Ρονς Ντάνιελ. (Μετ. Αγγέλου Έλλης). Η καθημερινή ζωή στην Παλαιστίνη. Αθήνα 1988, σελ. 536 (Περιέχει στο Τρίτο Μέρος κεφάλαιο με τίτλο "Η πίστη του Ισραήλ και η έλευση του Μεσσία").

520. Σίγκερ Αϊζακ. (Μετ. Δοβρέρη Τάσου). Έρωτας και εξορία. Θεσ/νίκη 1988, σελ. 128.

521. Silberman - Kuchler Lena. Τα εκατό παιδιά μου. Αθήνα 1988. (Πρόκειται για την ιστορία μιας γυναίκας που στο Ολοκαύτωμα οδήγησε αρκετά Εβραϊκόπουλα από την Πολωνία στο Ισραήλ).

522. Μπενάκη Θεοδ. Αβραάμ Μπεναρόγια. Ελπίδες και πλάνες. Αθήνα 1989.

Θεματικό ευρετήριο

Αρχαιολογία. 25, 40, 67, 79, 150, 153, 169, 200, 205, 209, 217, 227, 244, 255, 323, 380, 392, 408, 479.

Βιογραφίες. 20, 135, 201, 238, 247, 248, 249, 262, 366, 383, 402, 414, 421, 443, 475, 484, 511, 522.

Γλώσσα. 2, 41, 49, 59, 65, 66, 72, 83, 183, 208, 244, 253, 275, 315, 371, 422.

Δίκαιο - Νόμοι. 35, 114, 193, 216, 231, 216, 231, 271, 276, 403, 427.

Διωγμοί - Στρατόπεδα. 52, 144, 146, 147, 178, 225, 254, 258, 283, 284, 301, 333, 336, 338, 341, 348, 358, 364, 388, 389, 393, 395, 406, 424, 437, 439, 448, 451, 455, 464, 469.

Ελληνο - Εβραϊκές σχέσεις. 93, 107, 131, 157, 174, 182, 185, 200, 227, 292, 299, 314, 320, 413.

Θρησκεία. 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 14, 17, 19, 26, 27, 28, 29, 24, 36, 39, 43, 47, 50, 51, 53, 56, 58, 63, 64, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 81, 84, 88, 90, 92, 99, 103, 113, 119, 132, 134, 140, 142, 154, 155, 162, 165, 167, 172, 173, 193, 194, 206, 208, 213, 215, 222, 223, 224, 237, 251, 255, 256, 263, 278, 280, 286, 289, 298, 300, 302, 304, 307, 314, 322, 323, 330, 340, 345, 363, 397, 400, 405, 411, 413, 418, 425, 435, 441, 470, 483, 486, 508, 511α.

Ιστορία. 1, 15, 16, 20, 21, 22, 23, 24, 31, 32, 37, 44, 53, 54, 55, 57, 58, 62, 70, 82, 120, 125, 132, 143, 145, 151, 152, 158, 168, 170, 172, 185, 186, 189, 192, 198, 207, 219, 221, 226, 243, 250, 259, 261, 274, 282, 288, 297, 305, 311, 324, 335, 361, 372, 373, 382, 385, 398, 424, 440, 459, 461, 463, 489, 492.

Λαογραφία. 8, 25, 60, 91, 104, 105, 156, 160, 161, 171, 240, 252, 462, 466, 474.

Λογοτεχνία. 61, 80, 95, 98, 100, 112, 117, 118, 127, 129, 130, 138, 141, 149, 175, 176, 177, 234, 239, 253,

254, 266, 268, 272, 273, 279, 290, 293, 294, 295, 296, 303, 306, 308, 312, 313, 316, 318, 327, 334, 337, 346, 350, 359, 365, 381, 384, 389, 395, 399, 404, 409, 410, 425, 433, 438, 455, 482, 499, 515.

Ταξιδιωτικές εντυπώσεις. 33, 42, 48, 109, 230, 267, 269, 332, 353, 352, 420, 431, 446, 450.

Ειδικό ευρετήριο - λεξιλόγιο (Μνημονεύονται κυρίως πρόσωπα και τόποι)

A

Ααράν. 329, Αββακούμ. 179, 391, Αβηρόν. 442, Αβραάμ. 172, 247, Αγκνόν Σ. 321, Αδασά. 229, Αθήναι. 200, 218, Αιγής. 169, Αίγυπτος. 152, Αλβανία. 453, Αλεξάνδρεια. 74, Αμώς. 128, 493, Ανθρωποθησισαί. 53, Αντισημίται. 203, 232, 396, 480, 487, 'Αουοβίτς. 338, 389, 'Αραβες. 342, Αρτάπανος. 208, 'Ασμα - Ασματών. 5, 63, 99, 127, 130, 234, 273, 293, 306, 312, 316, 433, 505, Αχιζ. 493.

B

Βαάλ. 222, Βαρνάβας. 24, Βαρούχ. 206, Βαρσοβία. 225, Βεδουίνοι. 457, Βέροια. 215, 297, Βλάχοι. 152, Βουδδισμός. 470, Βυζάντιο. 87.

Γ

Γένεσις. 46, Γενοβέζοι. 73, Γεώργιος Α' 38, Γεώργιος Β' 136, Γιαχβέ. 222, 363, Γιόμ Κιπούρ. 377, Γκεμιλνύτ. 145, Γόλγοι. 67, Γρηγέντιος. 154, Γρηγόριος ο Θεολόγος 511α.

Δ

Δαβίδ. 6, 7, 11, 21, 26, 29, 50, 76, 100, 121, 133, 141, 155, 242, 246, 290, 296, 327, 387, 427, 435, 475, 497, Δαμασκός. 205, Δαββώρα. 281, Deber. 245, Δερβίσαι. 134, Διδυμότειχον. 159, Δευτερονόμιο. 46, Δουμέδες. 134.

E

Ενώχ. 163, 175, 322, Έξοδος. 46, 96, Επτάνησος. 38, 501, Ερβάν. 154, Έσδρα, Εσθήρ. 11, 229, 268, 500, ΕΣΣΔ. 374, Ευρώπη. 481, Εφραίμ. 190.

Z

Ζάκυνθος. 56, 516.

H

Ηλίας 493, 'Ηπειρος. 189, Ησαΐας. 45, 494.

Θ

Θεσσαλονίκη. 44, 108, 120, 134, 135, 137, 139, 144, 151, 207, 356, 361, 375, 379, 385, 388, 390, 401, 409, 415, 416, 419, 434, 448, 452, 454, 459, 472, 474, 477, 478, 506, 510, 513.

I

Ιακώβ. 248, Ιεζεκιήλ. 71, Ιερεμίας. 206, 495, Ιερουσα-

λήμ. 33, 37, 42, 373, Ινδουισμός. 195, 470, Ιορδανία. 267, 339, Ιουδαίοι - Ιουδαϊσμός. 1, 4, 9, 14, 34, 39, 43, 56, 74, 77, 78, 81, 92, 93, 103, 107, 167, 181, 182, 226, 236, 263, 271, 276, 304, 345, 397, 400, 426, 440, 441, 465, 470, 471, 482, 496, 503, Ιούδας. 369, 443, Ισαάκ. 249, Ισαάκ Μ. 62, Ισλάμ. 305, Ισραήλ - Ισραηλίται. 12, 66, 97, 110, 131, 132, 148, 166, 168, 170, 180, 184, 185, 187, 188, 204, 212, 230, 259, 264, 269, 285, 291, 311, 317, 332, 335, 339, 342, 362, 420, 436, 445, 450, 504, Ιώβ. 89, 95, 123, 224, Ιώσηπος. 158, Ιωσήφ ο Ναζής. 186, Ιωσήφ. 318, Ιωσίας. 23.

Κ

Καβαλιστική φιλοσοφία. 394, Κατονέλσον Γ. 350, Κέρκυρα. 54, 145, 147, 189, 191, 386, 490, 501, 502, Κοέλεθ. 149, Κομμουνισμός. 447, Κουμράν. 298, 483, Κουνέιτρα. 343, Κοχμπά Σ. 261, Κρήτη. 250, 288, Κύπρος. 67.

Λ

Λάρισα. 82, 198, 258, Λένιν. 432, Λίβανος. 331.

Μ

Μαϊμονίδης. 106, Μακεδονία. 48, 68, 143, 151, 227, 319, 444, Μακκαβαίοι. 228, Μανασσή. 190, Μασουχάουζεν. 336, Μαροκινοί. 446, Μασσονισμός. 122, 328, 344, Μελχισεδέκ. 18, Μένδελσον. 106, Μενορά. 423, 424, Μέση Ανατολή. 372, Μεσσήνη. 367, Μεσόγειος. 372, Μιδράς. 425, Μιχαίος. 140, Μεγκίν Μεναχέν. 378, Μορδοχαΐ Σολομών. 517, Μπούνηελβαλντ. 406, Μωαβίται. 242, Μωϊσής. 15, 17, 20, 106, 173, 201, 238, 270, 287, 329, 365, 383, 402, 403, 432, 457, 493.

Ν

Νάθαν. 493, Ναούμ. 199, Νάξος. 186, Ναύπακτος. 282, Νεεμίας. 221, 509, Νεκράς Θαλάσσης χειρόγραφα. 179, 199, 205, 211, 217, 241, 260, 309, 380, 392, Ντεϊόρ Γιασίν. 378, Ντισραέλλι. 171.

Ο

Οικονομικά. 310, Όμηρος. 240, Ο πόλεμος των έξι ημερών. 265, Ουγκαρίτ. 222.

Π

Παλαιά Διαθήκη. 13, 19, 27, 28, 36, 75, 126, 127, 132, 142, 165, 190, 194, 206, 224, 234, 235, 241, 257, 263, 275, 300, 330, 322, 493, 494, 495, Παλαιστίνη. 94, 109, 269, 339, 360, 417, 479, 491, 492, 519, Παπιδιμάντης. 359, Παραμυθία. 476, Παρίσι. 33, Παύλος των Μεδίκων. 51, Πεντάτευχος. 17, 41, 193, Περιτομή. 370, 468, Πεσάχ. 117, Πιρκέ. 47, 196.

Ρ

Ραβέλ. 443, Ρουθ. 210, 213, 220, 233.

Σ

Σαβουώτ. 47, Σαμαρείτες. 375, Σαμουήλ. 22, 115, 493.

Σαμπετάι Σεβή. 134, Σαούλ. 80, 115, Σειράχ. 235, Σεφαραδί. 466, Σημίται. 31, Σιδδούρ. 405, Σιωνισμός. 30, 64, 70, 101, 102, 354, 355, 357, 360, 368, 376, 407, 430, 432, 445, 456, 460, 463, Σολομών. 5, 99, 104, 130, 133, 160, 234, 273, 293, 312, 404, 414, 428, Σταυροφορίες. 373, Στρατηγόπουλος - Μιλάνοσ Αν. 138, Συρία. 267.

Τ

Ταλμούδ. 53, 214, Τείχος δακρύων. 274, Τεκτονισμός. 164, Τωβίτ. 202.

Υ

Υπατία. 429.

Φ

Φεντερασίων. 349, 398, 412, Φίλων ο Ιουδαίος. 262, Φριζής Μαρδοχαίος. 366.

Χ

Χάζαροι. 382, Χάι - Κάι. 505, Χαϊδάρι. 348, Χαμίται. 31, Χαναναίοι. 222, Χανουκά. 228, Χασαδήμ. 145, Χεβρώτ. 145, Χέρτολ Θ. 321, Χίοι. 73.

Ψ

Ψαλμοί. 6, 7, 11, 26, 29, 50, 100, 155, 246, 290, 296, 327, 427, 435, 497.

Ω

Ωσκέ. 493.

Αλφαβητικό ευρετήριο συγγραφέων (Οι αριθμοί παραπέμπουν στα λήμματα)

Α

Αγαπίδης Ιω. 193, 231, 255, 270, 271. Αγγελάκης Μανώλης - Χρήστος 365. Αγγελής Φιλ. 427. Αγγέλων Έλλη 519. Αγουρίδης Σάββας 158, 163, 167, 262, 263, 411. Αζάο Εμίλ 428, Αϊζελέ Πέτρα. 414, Alcheh Isaac 69. Αλέγκρο Τζων 483, Αλεξίου Παυλίνα 514, Αλιβιζάτος Αμ. 223, Αλφιέρος Βίκτωρ. 80, Αμβρατζής Νικ. 62, Αμουσίν Ιωσήφ 392. Αναστασίου Ιωσήφ 9. Ανθεμίδης Αχιλ. 317. Άνθιμος - Πατρ. Ιεροσολύμων 29. Ανδρεάδης Ανδρ. 87. Αντωνίου Τάκης 443. Απίτς Μ. 406. Αρνέλλος Ι. 84. Ασέρ Ρόζα 304, 351. Ανσάρ Λεόντιος 14. Αυγουστίνος. - Επίσκ. Ιππώνος 6.

Β

Βάβαλης Π. 331, 343, 378. Baetsch B. 121. Βάϊς Ρουθ 484. Βάϊσμαν Χ. 94. Βακαλόπουλος Αποστ. 139, 444, 452. Βακαλόπουλος Κων. 379. Βαλαώρας Β. 353. Βασδραβέλλης Ιω. 137, 151. Βασιλειάδης Αθ. 232. Βασιλειάδης Νικ. 210, 219. Βασιλόπουλος Χαράλ. 344, 407. Βατούδης Ξενοφών 332. Βαφειάδης Νικ. 159. Βαφόπουλος Γ. 111. Βελανιδιώτης Ιεζεκιήλ 71. Βενέλης Μενεχάιμ 41, 55, 59. Βελλάς Βασ. 91, 96, 97, 118, 128, 140, 168, 179, 183, 205, 233.

256, 257, 408, 493, 494, 495. Βερέττας Μ. 380, 383, 483. Bernaro L. 518. Βιγλάρης Πάνος 429. Βλάχος Νικ. 414. Βοβολίνης Πολ. 283. Βορέας Θεοφ. 61. Βουλγαράκης Δαμ. 258, 453, 464. Βραχυπέδης Γεωργ. 64, 70. Budde K. 88. Byron George - Gordon 138.

Γ

Γαλίτης Γεωργ. 496. Γαλλαουδέτος Θ. 23. Γερόλυμπος - Καραδήμος Α. 513. Γεωργίου Ι. 10. Cheyne T. 92. Chouraqui Andre. 264. Churchill Randolph 265. Churchill Winston 265. Γιαννακόπουλος Ιωήλ 194, 206, 2167, 224, 234, 235. Γιαννόπουλος Ν. 93. Γιαννουλάτος Αναστ. 345. Γιοέλ Μ. 184. ΓΚουντόπουλος Τριαντ. 318. Γκουριόν Μπεν - Δαβίδ 195, 259. Γουδέλης Σπ. 123. Γουέσκοτ Γουίλλιαμ 394. Γρατσέας Γεωργ. 260, 298, 465. Goldman Pierre 514. Green Geraald 395. Γρηγόριος - Αρχιεπ. Αιθιοπίας 154. Γρηγορόπουλος Αλεξ. 122.

Δ

Δάλλας Γιάννης 435. Δαρβέρης Τάσος 520. Δάφνης Κ. 189. Δελατόλλας Γεωργ. 354. Δενδρινός Ανδρ. 430, 445. Δημακόπουλος Γεωργ. 51. Δημητριάδης Βασ. 319, 454. Δημητρίου Στ. 360. Δημόπουλος Κ. 431. Δήμου Ν. 446. Διακογιάννης Κυρ. 396. Διάκονου Σ. 14. Διβάρης Διον. 360. Δόξας 'Αγγελος 76, 141.

Ε

Εκάτ Ντήτριχ 432. Ελιγιά Γιώσεφ 266, 381, 433. Ενεπεκίδης Πολ. 284, 434. Ερβάν 154. Ευελπίδης Χρυσός 180, 197. Ευσταθιάδης Στάθης 406. Ευστρατιάδου Αλίχη 455.

Ζ

Ζαβιτζιάνος Γεώργ. 52. Ζαφειρόπουλος Δημ. 185. Ζελομοσιδής Κ. 395. Ζερβός Ηλίας - Ιάκωβος 35. Ζιγαβήνος Ευθ. 11. Ζωγράφακης Γεώργ. 98, 112, 129, 266, 277, 321, 333, 346, 355, 360, 409, 421, 433, 466, 511, 517. Ζωγράφος Θ. 119. Ζωγράφου Λιλή 334.

Θ

Θέμελης Χρυσόστομος 367. Θεοδωρομανωλάκης Μ. 267. Θεοδώρου Ν. 368.

Ι

Ιατρίδης Γιάννης 467. Ιωαννίδης Βενιαμίν 42. Ιωάννου - Ο εκ Λίνδου 5. Ιωάννου Γιώργος 410.

Κ

Καζαντζής Κ. 103. Καΐμης Ιούλιος 160, 347. Καΐρης Αλεξ. 518. Καϊσλερ Αρθούρος 382. Καλαμπούσης Α. 155. Κάλβος Ανδρ. 435. Καλλιάρχης Μ. 39. Καλλιγιάς Κ. 176. Καλλίνικος Κων. 104, 105, 130. Kalmar G. 2. Καλογιάννης Βάσος 198, 261. Καλυβάς Χριστόφορος 164. Καμπανέλλης Ιακ. 336. Καμπέλης Ισαάκ 106, 124, 148. Κανελλόπουλος Παν. 362. Κανέτι Ελιάς 446. Κανιέλ Μ. 503. Καραϊσκάκη Σίτσα 447. Καραλής Δ. 121. Καραντζαλής Τίτος

252, 468. Καρατζάς Λεων. 342. Καρολίδης Π. 125. Καρρέ Φ. 56. Κάσδαγλης Αλ. 99. Κασσιμάτης Πέτρος 53. Κατζ Γ. 226. Κατσανεβάκης Βενεδικτός 100. Κατσαράς Γρηγ. 322. Κατσαρός Σπ. 502. Κατονέλσον Γιτσαχά 337. Καψάλης Δ. 456. Κεραμόπουλος Αντ. 152. Κωκάσιος Θεοδ. 199, 217, 309. Klausner J. 253, 499. Κλέοπας Διον. 29. Κοέν Μ. 236. Κόλμπι Σ. 289. Κολοκοτρώνης Γενναίος 40. Κοντογόνος Κων. 25. Κοντοστάνος Μεθόδιος 147. Κορδάτος Γιάννης 142, 323, 324. Κορναράκης Ι. 369. Κορνάρος Θέμος 348. Κορνέγεφ Λεβ. 436. Κορομηλάς Γεώργ. 200. Κουνιό Χάιντς Σαλβατώρ 437. Κουφός Ν. 285. Κοφινιώτης Ευαγγ. 58, 492. Κραψίτης Βασ. 476. Κρητικός Γ. 325. Κρίστης Μάνθος 192, 236. Κυριαζόπουλος Βασ. 356. Κυριακής Κ. 490. Κωνσταντίνης Κανάρης 186. Κωνσταντίνης Μ. 299, 310. Κωνσταντίνιδης Αλ. 357. Κωνσταντίνου Θ. 290. Κωστής Ζακ. 272.

Λ

Labelin R. 101. Λαρισσαίος Μιχ. 469. Λάτας Διον. 107. Λειβαδέας Θεμιστοκλής 89. Λεονταρίτης Γ. 412. Λέτσας Αλεξ. 207. Λεωνίδας - Μητροπ. Θεσ/νίκης 300. Λιάκος Αντ. 477. Λίβας Ξ. 169. Λικιαρδοπούλου Αμαλία 467. Livingston R. 413. Lods Ad. 383, 397. Λούντζη - Νικοκάβουρα Αβιγαήλ 501. Λούντζης Ερμάννος 501. Λυδίας Γ. 301.

Μ

Μαγδαληνός - Μοναχός 486. Μακράκης Απόστ. 50, 63, 497, 498. Μακρής Σάκης 311. Μαντέλ Γκ. 414. Μανωλιδάκης Εμμ. 170. Μαραβελίδου - Δριβα Ιωάννα 268. Μαργαρίτου - Στρούζα Σάσα 312. Μαξ Καρλ. 325. Μαρτίνης Γεωργ. 448. Ματαράσσο Ι. 144. Ματθαϊάκος Τίτος 512. Μάτσας Ιωσήφ 156. Μάτσας Νεστ. 177, 515. Mayrhois Andre 171. Μαυροκορδάτος Αλεξ. 1. Μεδίκ Παύλος 3. Μενάρδος Σίμος 67. Μενασσέ Αλβέρτος 338. Μεξικός Ευάγγ. 8. Μεραναίος Κωστής 424. Μερντίτης Κων. 208, 209. Μέρτζιος Κων. 143. Μεταλλινού Αγγελική 135. Meyer F. 172, 173. Μητρόπουλος Ιερόθεος 45. Μιζάν Ισαάκ 340. Μιζραχή Χαγίμ 145. Miller And 273. Μιρμίρογλου Βλαδ. 134. Μιχαλάς Τάσος 457. Μίχας Λ. 201. Μίχας Παν. 83. Μόλχο Μιχ. 341. Μορφίνη Μαρίνα 397. Μοσχάφ Κωστής 398, 510. Μουρελάτου - Ιγγλέση Ρένα 428. Μουστάκης Γ. 470. Μουτσόπουλος Νικ. 415. Μπαΐρακτάρης Αντ. 237. Μπακόνι Ισθβάν. 487. Μπακόπουλος Κων. 146. Μπαλάνος Δημ. 75. Μπαρντές Μ. 449, 458. Μπαρτζέλ Χιλ. 291. Μπάστας Ευστ. 238. Μπενάκης Θεοδ. 522. Μπεράτος Γιάννης 399. Μπιαλίκ Χαΐμ Ναχμαν 313. Μπίρης Κ. 218. Μπον Κ. 113. Μπόνης Κων. 511α. Μπουζάκη Ειρήνη 364. Μπούργος Γεωργ. 175. Μπρατσώτης Παν. 77, 79, 81, 126, 165, 302. Μπρεχτ Μπερτολντ 384. Μωραΐτινη Μαρία 239, 313. Μωραϊτόπουλος Γ. 506. Μωϊσής Ασερ 109, 114, 116, 131, 178, 181, 227, 228, 253, 274, 286, 303, 326, 327, 499.

Ν

Ναουμίδης Σπ. 370. Ναφ Αλβέρτος 478. Ναχαμούλης Ι. 47. Νεόφυτος - Ο Κανσοκαλυβίτης 10. Νεχάμα Ιωσήφ 358, 385. Νόβιτς Μύριαμ 485.

Ξ

Ξανάλατος Δ. 472. Ξενογιάννης Κων. 202.

Ο

Οικονόμου Ηλίας 275, 276, 371, 417, 450, 479, 500.
Ολύμπιος Τάκης 254. Ορνέ Θ. 13.

Π

Παλαμάς Γρηγόριος 37. Παναγιωτόπουλος Απόστ. 459.
Πανάγος Γιαννακός 161. Παντελεήμων - Μητροπ.
Κορινθίας 418. Παταγιαννόπουλος Νικ. 65. Παπα-
δάκη Ελευθερία 240. Παπαδέας Φ. 325. Παπαδημη-
τρίου Ηρ. 210, 219. Παπαδόπουλος Ιωσήφ 174. Πα-
παδόπουλος Ν. 275, 387. Παπαδόπουλος Χρυσόστο-
μος 74. Παπαϊωάννου Κ. 157. Παπακυριάκος Κ.
203. Παπαντωνάκης Β. 273. Παπαπαναγιώτου Κ.
229. Παπαρρόδον Ν. 373, 377. Παραφεντίδου Αλε-
ξάνδρα 350. Πασόβ Μεϊρ 351. Πασγάλης Αθαν.
372. Πατατζής Σωτήρης 388. Πατρινέλης Νικ.
314. Περάντης Μιχ. 359. Πέρπερης Θεοδ. 401.
Πετροκόκκινος Δ. 73. Πετρόπουλος Ηλίας 419.
Πετρούνιας Βασ. 115, 133. Πετοίνης Α. 392. Πέ-
τσκος Χαράλ. 389. Πίνσκερ Λεων. 116. Πιτερά-
κης Γιάννης 460. Πλάτων - Μητροπ. Μόσχας 18.
Πλωρίτης Μάριος 384. Πολιτόπουλος Γ. 442.
Πολυμερόπουλος Κων. 241. Πόντας Σωτ. 420.
Ρορς Ντ. 519. Πράτο Ιωνάθαν 187. Προκοπίου
Α. 188.

Ρ

Ραββί Σαμ. 4, 34. Ραμπίν Χ. 315. Ρανομιάν Στήβεν
373. Ραυτόπουλος Κων. 182. Ρέιναχ Θεοδ. 489.
Ροϊδης Εμμ. 33. Ρόντισον Μαξιμ 342. Ρόσι Μ. 325.
Ρουχαντζέ Α. 374. Ρωμανός Ιω. 54, 189.

Σ

Σακελλαρίου Μ. 444, Σακελλίων Γ. 438. Σατωβριάνδος
33. Sayegh G. 360. Σεγούρα Ντορίνα 292. Σεφέρης
Γ. 316. Σίγκερ 'Αϊζαχ 520. Σικαδόπουλος Νικ. 293.
Silberman - Kuchler L. 521. Σιμητή Ιακώβ 461, 462,
471. Σιμητή Μπαρούχ 277, 294, 305, 337, 361, 375.
Σιμωτάς Παν. 153, 190, 220, 221, 242, 243, 244,
245, 278, 422, 508, 509. Σιώτης Μ. 211. Σοάνιος
Φραγκίσκος 16. Σολωμός Νικ. 57. Σουλιώτης - Νι-
κολαΐδης Αθ. 472. Σουλιώτης Σ. 472. Σταθάκης

Νικ. 423, 450, 473. Στάλιος Ζαφ. 230, 279. Στα-
μπούλης Γεωργ. 474. Σταύρακας Παν. 505. Στουπής
Σπ. 191. Στραβόλεμος Διον. 516. Στρατηγόπουλος -
Μιλάνο Αναστ. 138. Συλλανταβός Γιάννης 362. Σχι-
νάς Νικ. 48. Σχοινάς Σωτ. 246. Σωτηρόπουλος Νικ.
363.

Τ

Ταχτσής Κ. 295. Τεγόπουλος Αλεξ. 264. Τέμπλος Δα-
νιήλ 20, 21, 22. Τενέδιος Ιακ. 222. Τέννυσον Αλφρ.
175. Τζάρτζανος Αχιλ. 66. Τζηρίτας 'Αρης 265. Τι-
μόθεος - Μητροπ. Καλαβρύτων 90. Τρέμπελας Παν.
213, 247, 248, 249, 306, 329, 402, 403. Τσάκωνας
Βασ. 275. Τσαρνίτης Αιμ. 162. Ταβάιχ Στέφαν 424.
Τσορματζής Γ. 85.

Φ

Φανουργάκης Β. 404. Φαρμακίδης Επαν. 82. Φελούς
Ιακ. 340. Φενελόν Φανία 364. Φεστ Χέρμαν 447.
Φιλιππίδης Λέων 132. Φιλιππίδης Πολυχρόνης 26.
Φιλόθεος - Αρχιμανδρίτης 491. Φίλων - Ο Ιουδαίος
86. Fleure Sabr. 8. Φλωρεντίν Ραχίλ 439. Φουράκης
Γιάννης 376, 463. Φραγκόπουλος Αθ. 475. Φρανκ
'Αννα 176. Φριλίγγος Κων. 95, 127, 149, 296. Φω-
τόπουλος Μ. 436.

Χ

Χαϊμη Βικτωρία 307. Χαιρέτη Μαρία 250. Χαμουδό-
πουλος Ν. 120. Harman Αντ. 204. Harwood R. 451.
Χαστούπης Αθ. 150, 214, 251, 280, 330, 391, 405,
425, 426, 440, 441. Χατζηδήμος Πάρις 178. Χατζη-
ϊωάννου Μιχ. 44. Χατζηκυριάκος Γ. 68. Χατζηκω-
στας Λεόντιος 281, 352. Χατζής Δημ. 308. Χατζής
Ηλίας - Ισαάκ 117. Χατζόπουλος Δημ. 269. Χέρ-
τσονγκ Χαϊμ 377. Χιόνης Κ. 78. Χιονίδης Γεώργ.
215, 297. Χιώνης Διον. 480. Horkheimer M. 481.
Χότκεβιτς Γκνατ 442. Χριστοδουλίδης Μ. 374. Χρι-
στόπουλος Παν. 282, 288.

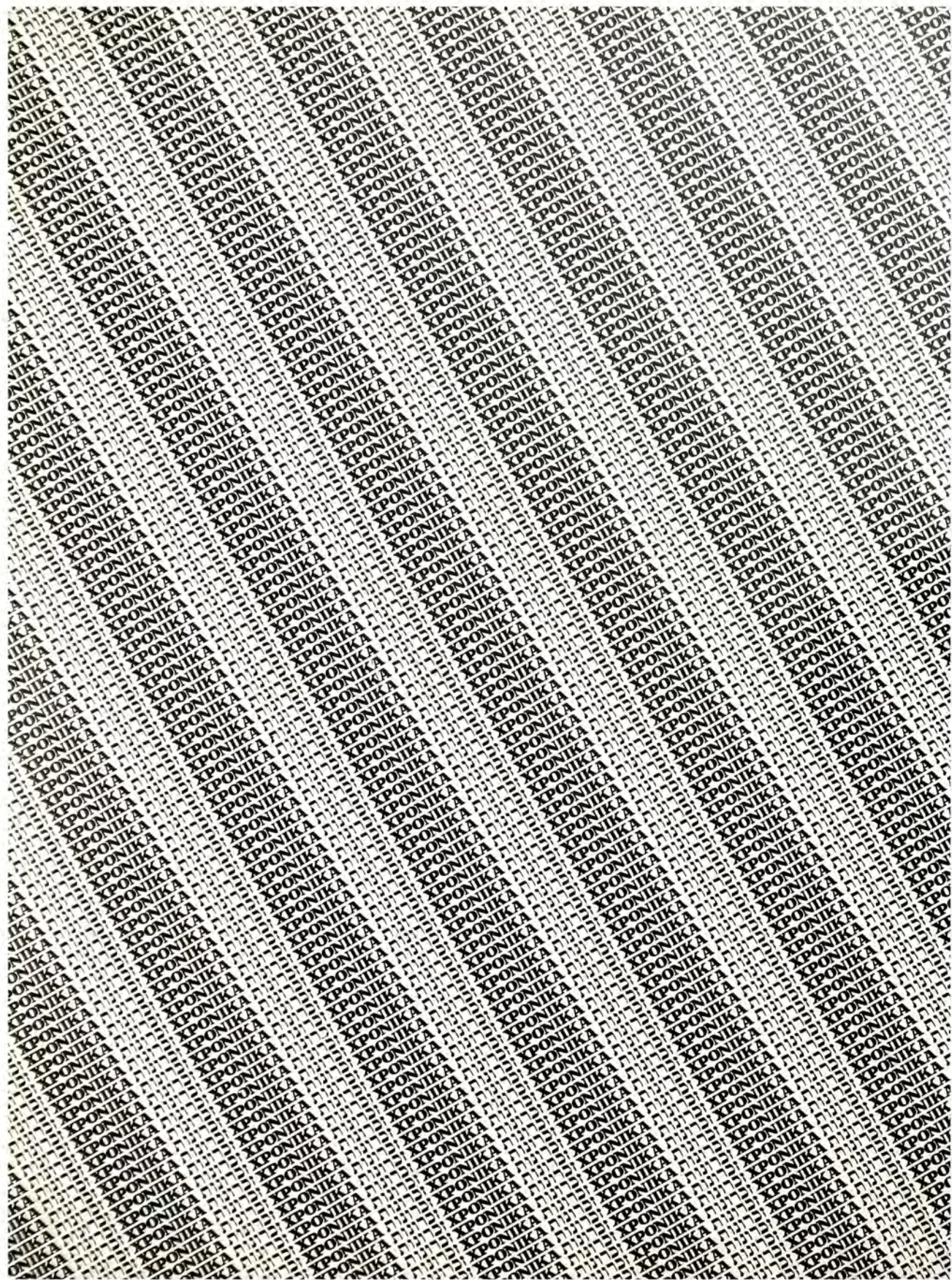
Ψ

Ψαρουδάκης Ν. 354.

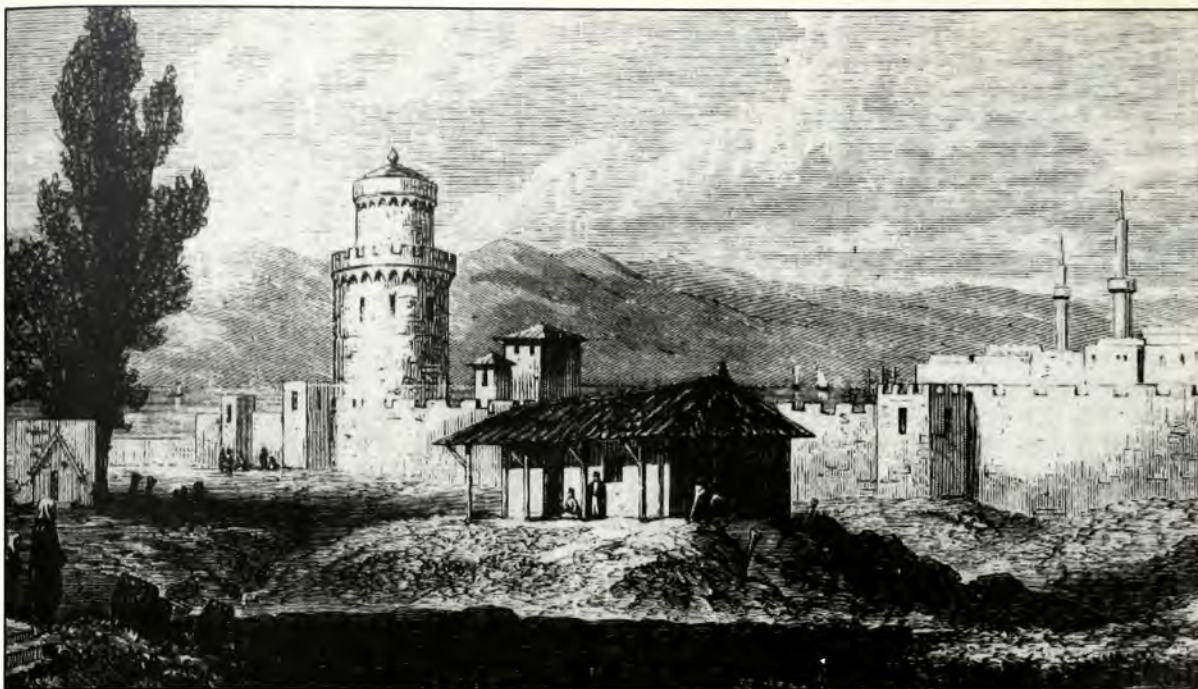
W

Wagner R. 482. Weilerstein S. 192. Wiesenthal Simon 283.

Θεσσαλονίκη: τον 17ο αιώνα

Απο το βρετανικό περιοδικό Graphistού Λονδίνου

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Η Σκηνοπηγία των Εβραίων

Ιστορικό σημείωμα του Ν. ΣΦΕΝΔΟΝΗ

Εις ανάμνησιν της εξόδου των από την Αίγυπτον και της σκηνοπηγίας των εις την έρημον κατέταξαν οι Πατέρες της Θρησκείας των Εβραίων την απελευθέρωσιν των ως ένα από τα πλέον ιστορικά και θρησκευτικά γεγονότα του βίου των Εβραίων. Γι' αυτό η γιορτή της σκηνοπηγίας είχε πάντοτε θέλητρα εορτασμού από τα καλύτερα της χρονιάς. Συνδυασμένη με τον ωραίον καιρόν των πρώτων εβδομάδων του φθινοπώρου εκάστου έτους, εις εποχήν κατά την οποίαν μπορούν να μένουν όλες τις ημέρες του εορτασμού - και τις νύχτες ακόμα - στο ύπαιθρο, εδημιούργησαν πανηγυρικές μέρες και νύχτες με πολλές απολαύσεις αλλά και με δόσιν ρομαντισμού και ποιήσεως.

Εις όλον τον κόσμον, όπου υπάρχουν Ισραηλίται, γιορτάζουν την ανάμνησιν της σκηνοπηγίας με-γαλοπρεπώς.

Εις την Θεσσαλονίκην ιδιαιτέ-

Θα αφήσει σε λίγο την "χαμαλικά" για να γιορτάσει το "Τιόμ Κιπούρ"

ρως, επί τέσσερες αιώνες, από του 16ου αιώνος μέχρι της πρώτης δεκαετίας του 20 αιώνος, με την ανεξίθρησκείαν, την οποίαν είχαν παραχωρήσει και εις αυτούς οι Τούρκοι, ετέλουν εν πάση λεπτομερεία τα έθιμά των.

***

Ενθυμούμαι, παιδί ακόμα, τις τελευταίες γιορτές των Εβραίων στη Θεσσαλονίκη, κατά τις μέρες του Σεπτεμβρίου. Και της κόφιας και οι Εβραίοι με τους τζουμπέδες, έδιδαν ιδιαίτερο τόνο στη συνοικία που γιόρταζε. Και τα μπαλκόνια ή οι ταράτσες και οι αυλές, με τα καλαμένα τσαρντάκια, τραβούσαν πολύ κόσμον επισκεπτών μέσα στο οκταήμερο αυτό. Ο μεγάλος αυτός δρόμος, από τους μεγαλύτερους της Θεσσαλονίκης, ήταν όλος σχεδόν κατωχημένος από Εβραίους. Και μάλιστα πολύ λίγους από τη λαϊκή

Η ΣΚΗΝΟΠΗΓΙΑ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ

μάλιστα πολύ λίγους από τη λαϊκή τάξη. Τα περισσότερα σπίτια ήταν πλουσιών Εβραίων. Όλος ο δρόμος αυτός εχάθη μετά το νέο σχέδιο του Εμπράρ, διότι η πυρκαϊά του 1917 είχε φθάσει μέχρι της σημερινής νέας Παναγίας.

Πολύ ενδιαφέρουσα ήταν η θρησκευτική τελετή που γινόταν στις διάφορες χάβρες, κατά το Σάββατον το οποίο συμπεριελαμβάνετο εις το οκταήμερον της σκηνοπηγίας.

Οι ιερείς μετά την επίσημον τελετήν της ημέρας αναγινώσκουν την πεντάτευχον, δια να αρχίση και πάλιν η ανάγνωσης, δια το νέον έτος, αρχομένη από την γένεσιν.

Εις κάθε συναγωγήν ορίζονται δύο "Νυμφίοι" της Βίβλου. Ο ένας δια την παλαιάν πεντάτευχον (Τορά) και ο άλλος δια την νέαν, του καινούργιου χρόνου. Η τιμή είναι μεγάλη δια τους νυμφίους. Ύμνοι χαρούμενοι αναγγέλλουν τον διορισμόν των νυμφίων και το εκκλησίασμα της χάβρας ραίνει με κουφέτα τους ευτυχείς αυτούς εκλεκτούς της εκκλησίας.

Τόσον μέγα θεωρείται το αξίωμα αυτό το οποίο διαρκεί επί εν έτος, ώστε εις τα σπίτια των οι νυμφίοι δέχονται συγχαρητήριους επισκέψεις και κερνούν κουφέτα, άλλα γλυκά και ποτά, ως να πρόκειται περί κανονικού γάμου.

Όπως δε είπα και παραπάνω πολλοί χριστιανοί και Τούρκοι ακόμη επεσκέπτοντο τα εορτάζοντα σπίτια των νυμφίων και των άλλων εορταζόντων απλώς την σκηνοπηγίαν Εβραίων, όπως και ήταν και οι τελευταίες γιορτές των Εβραίων, με όλη την άνεση της τελετουργίας των. Με την απελευθέρωσιν εκόπησαν οι πανηγυρισμοί της σκηνοπηγίας όχι από απαγόρευση των ελληνικών αρχών, αλλά από αυτήν ταύτην την αλλαγίν των κοινωνικών συνθηκών από τα μεγάλα και ιστορικά γεγονότα τα οποία ακολούθησαν ύστερα από το 1912. Ο ελληνοβουλγαρικός πόλεμος εις τα 1913, ο ακολουθήσας Α' παγκόσμιος πόλεμος εις τον οποίον η Θεσσαλονίκη έδωσε την συμμετοχή της και η ανακατάταξις του πληθυσμού στα 1922, αφήρεσαν, φυσιολογικά, την άνεσιν με την οποίαν θα μπορούσαν να γιορτά-

Στολισμένο το μπαλκόνι με τα καλάμια

ζουν, όχι μόνον οι Ισραηλίται, αλλά και οι χριστιανοί ακόμα, με τις ίδιες συνθήκες, τις πάνδημες γιορτές των. Η κοινωνική μορφή της πόλεως του Θερμαϊκού άλλαξε όψη. Φυσικόν ήταν να τροποποιηθούν πολλά ήθη και έθιμα. Έθιμα ωραία. Έθιμα όμως που δεν λησμονούνται. Διότι μέσα στα στενά όρια της Θεσσαλονίκης τον 1910, κοινωνικώς, ήταν πολύ συνδεδεμένοι Έλληνες, Τούρκοι και Εβραίοι. Με αλληλοσεβασμόν προς την εκτέλεσιν των εθίμων της θρησκείας κάθε φυλής. Εις σημείον ώστε να συνεορτάζουν πολλές φορές και τρεις εθνότητες και να ανταλλάσσουν επισκέψεις και δώρα στις γιορτές αυτές.

***

Το κυριότερο χαρακτηριστικό της γιορτής της σκηνοπηγίας εις την Θεσσαλονίκη, ήταν ο στολισμός των σπιτιών των Εβραίων με καλάμια.

Από εβδομάδες, ενωρίτερα εφρόντιζαν οι μέλλοντες να εορτάσουν, να προμηθευθούν άφθονα καλάμια από τα γύρω χωριά της Θεσσαλονίκης. Αλλά και οι χωρικοί ήξεραν τις ημέρες που χρειάζονται τα καλάμια και πλημμύριζαν την αγορά

με τα κάρρα των, τις σούστες και τα υποζύγια των. Γέμιζαν οι αυλές των σπιτιών των Εβραίων από στίβες καλάμιών και λίγες μέρες προ της ενάρξεως του εορτασμού, με τις ευχές των μελών της οικογενείας, άρχιζε η τοποθέτησις των καλάμιών για τη δημιουργία τσαρντάκιων. Η προτίμησις των πανηγυρίζοντων ήταν οι ταράτσες. Εκεί εστήνονταν τα τσαρντάκια επί το μεγαλοπρεπέστερον. Όσοι δεν είχαν ταράτσες, τα έστηναν στις αυλές των και αν δεν είχαν και αυλές, εσκέπαζαν και εστόλιζαν με τα τσαρντάκια κάποιο μπαλκόνι. Δεν εννοούσαν να γιορτάσουν χωρίς να βρεθούν κάτω από ένα στέγασμα καλάμιών. Όπως εμείς δεν καταλαβαίνουμε Πάσχα, χωρίς κόκκινο αυγό, έτσι οι Εβραίοι δεν καταλάβαιναν "Σκηνοπηγία" χωρίς καλάμια. Και όχι μόνον ο απλός λαός. Και οι πλούσιοι Εβραίοι, εκείνοι που είχαν επικονωνία προσωπική με την Ευρώπη, ως έμποροι και επιστήμονες, δεν παρέλειπαν το έθιμον. Οι τεράστιες βεράντες των μεγάλων επαύλεων των λεωφόρων Βασιλίσσης Όλγας και Βασιλέως Γεωργίου οι οποίες - φευ - μία μία κατεδαφίζονται τώρα για να γίνουν πολυκατοικίες, ήταν στολισμένες με καλάμινια τσαρντάκια. Επειδή δε οι Ισραηλίται εκτός από τις δικές των συνοικίες, τις πυκνοκατοικημένες, ήσαν διάσπαρτοι και εις άλλες συνοικίες, ολόκληρη η Θεσσαλονίκη παρουσίαζεν εορτάσιμη όψη.

Ας κάνουμε τώρα μια ανάλυση των εορτών των Ισραηλιτών κατά τις μέρες αυτές. Μια ανάλυση η οποία από εγκυκλοπαιδικής απόψεως τουλάχιστον και ευχάριστη είναι και ωφέλιμη. Τρεις εν συνεχεία, είναι οι μεγάλες γιορτές των Ισραηλιτών:

ΡΟΣ ΑΣΑΝΑ - Πρωτοχρονιά.

ΓΙΟΜ ΚΙΠΟΥΡ - Η Μεγάλη Συγγνώμη.

ΣΟΥΚΟΤ - Σκηνοπηγία.

Και οι τρεις γιορτές ονομάζονται με ένα όνομα "Τρομεράι ημέραι". Και όσον αφορά μεν την μέρα της μεγάλης συγγνώμης, του γκραν παρντόν, αυτονόητος είναι η έννοιά της εφ' όσον πρόκειται περί αιτήσεως συγγνώμης, εκ μέρους του Θεού δια τα αμαρτήματα τα οποία διεπράχθησαν κατά το παρελθόν

Η ΣΚΗΝΟΠΗΓΙΑ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ

Κάτω από το τσαρντάκι με τα καλάμια μιά παρτίδα "ξερής".

διεπράχθησαν κατά το παρελθόν έτος. Αλλά η πρωτοχρονιά και η ανάμνησις της σκηνοπηγίας, ύστερα από την έξοδο από την Αίγυπτο γιατί εχαρακτηρίσθησαν και αυτές ως "τρομερές μέρες":

Εις το σημείον αυτό η φιλοσοφία των Εβραίων έδωσε άλλο νόημα και περιεχόμενον. Η πρωτοχρονιά δεν είναι ό,τι επιφανειακά μας θυμίζει την έλευση ενός άλλου χρόνου με αγνώστους εντυπώσεις και μελλούμενα καλά που μας περιμένουν. Η Πρωτοχρονιά για τους Ισραηλίτας έχει το νόημα της παρελεύσεως ενός ακόμη έτους, από την ζωή μας, η οποία μικραίνει, έτσι, κάθε Πρωτοχρονιά.

Η ακολουθούσα εορτή του Γιομ Κιπούρ, φυσικόν είναι να θεωρείται τρομερή μέρα εφ' όσον παρουσιάζονται οι Ισραηλίται προ του Θεού για να ζητήσουν συγγνώμην. Και ο οκταήμερος εορτασμός, ανάμνησις της εποχής της Σκηνοπηγίας, αντί να έχει το νόημα, μιας χαρμόσυνης επετείου, κατά τον Μωϋσήν, πρέπει να είναι ανάμνησις θλιβερή για να μη υποπέσουν και πάλιν εις σφάλματα οι Ισραηλίται και υποδουλωθούν.

Εξαγνισμένη βγήκε η φυλή των, ύστερα από σαράντα χρόνια στην έρημο. Και τον εξαγνισμόν αυτόν τον επέτυχε ο Μωϋσής με το να

κρατήσει τις 600 χιλιάδες Εβραίων που έβγαλε από την Αίγυπτο, μέσα στην έρημο, ολόκληρα σαράντα χρόνια για να χαθεί η γενιά εκείνη που πήρε και ελαττώματα από τον καιρό που έζησε στην Αίγυπτο, εις τρόπον μια καινούργια γενιά να μπει στη γη Χαναάν που να μη θυ-

Με την κόφια

μάται, ως βίωμα, τίποτε από την Αίγυπτο. Και είναι γνωστόν ότι το επέτυχε, ο Μωϋσής, αυτό. Μόνον

δύο μπήκαν στη γη Χαναάν. Και ο ένας από αυτούς τους δύο, ήταν ο Ιησούς του Ναυή. Ούτε ο ίδιος ο Μωϋσής δεν μπήκε στη γη της επαγγελίας.

Και τις τρεις, εξ άλλων, αυτές γιορτές οι ιεροδιδάσκαλοι των Εβραίων και οι Ραββίνοι, τις εξεμεταλλεύθησαν για να τονίσουν το γρήγορο πέραςμα του χρόνου κατά το οποίον έπρεπε να έχουν κάνει καλωσύνες οι άνθρωποι. Οι γιορτές, οι τρομερές αυτές γιορτές, είναι και ένα ερώτημα: "Τι καλό έκανες στο χρόνο που πέρασε"; "Ο χρόνος τρέχει οδηγώντας προς τον

Με τον τζουμπέ

τάφον. Πρόλαβε να κάνεις καλωσύνες στους συνανθρώπους σου".

Με τέτοιο ψυχικό περιεχόμενο γιορτάζονταν και οι τρεις γιορτές και ιδιαιτέρως η γραφικότετη γιορτή της Σκηνοπηγίας.

Χαρακτηριστικότερη εικόνα της γραφικότητας αυτής παρουσίαζε ο δεύτερος Μώλος. Η παράλληλος οδός, της παραλιακής, από τον Λευκόν Πύργον, ως την πλατεία Ελευθερίας. Σήμερα δεν υφίσταται. Αντί αυτής έγινε η οδός Μητροπόλεως, λίγο πιο πάνω από τον δεύτερον Μώλον.

Η εορταστική εικών που παρουσίαζε η οδός αυτή, κατά το οκταήμερο των "Καλαμιών", ήταν πραγματι ωραιότατη.

Η Εβραϊκή Λέσχη της Ξάνθης, όπως ήταν.

Ο διωγμός των Εβραίων της Ξάνθης

Του κ. ΣΤΕΦ. ΙΩΑΝΝΙΔΗ

Από το μυθιστόρημα του κ. Στέφανου Ιωαννίδη, **"Τα παιδιά των πελαργών"**, (Αθήνα: Επικαιρότητα 1983) που αναφέρεται στην ιστορία μιας γυμνασιακής τάξεως στην Ξάνθη, μεταφέρουμε τις σελίδες 86 - 88, που αναφέρονται στο διωγμό των Εβραίων της Ξάνθης:

"... Ήταν ανοιχτή, φρέσκια ακόμη η πληγή απ' την ομηρία του πατέρα, όταν ήρθε η συμφορά στο φίλο τον αγαπημένο. Φορτώσανε ένα Φλεβάρη το Ζάκο, μαζί με όλους τους Εβραίους, έτσι ξαφνικά κι ανειδοποίητα σ' ένα τρένο. Τους φόρτωσαν να τους στείλουν στη Γερμανία, να τους κάνουν σαπούνη. Που να ξέρουν τότε για το σαπούνη! Ποιός να ξέρει... Ούτε ο Ζάκος, ούτε οι άλλοι Εβραίοι, ούτε ο Βαγγέλης. Το μάντευαν, βέβαια, πως για καλό δεν τους έσερναν από δω κι επάνω. Μπορούσαν,

όμως, να φανταστούν ποτέ ότι πηγαίνανε να γίνουν σαπούνη; Ήταν μορφωμένοι οι Εβραίοι. Σε κανένα βιβλίο, όμως, δεν είχαν διαβάσει ότι μπορούσαν άνθρωποι ζωντανόι όλοι μαζί να οδηγούνται για να γίνουν ομαδικά σαπούνη... Στους Γερμανούς είχαν πει ότι ήταν πλούσιοι οι Εβραίοι. Πλούσιοι, καλοφαγωμένοι και θα είχε το σώμα τους το λίπος που ήταν απαραίτητο για το σαπούνη. Και αφού το σχέδιο πρόβλεπε να χρησιμοποιηθούν οι καλοφαγωμένοι Εβραίοι, για να μην παραπονεθούν οι φτωχοί κι αδύνατοι, να μην παραπονεθούν που δε θα τους δινόταν η τιμή να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στο Τρίτο Ράιχ, βρήκαν οι Γερμανοί κάτι το καλό και γι' αυτούς. Τα κόκκαλά τους μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για λίπασμα. Λίπασμα για τα χωράφια δεν βγάζανε τα εργοστάσια. Τα εργοστάσια σχηματοποιούσαν το μολύβι. Κι έτσι, θα μπορούσαν

να λιπάνουν τα χωράφια τους με των Εβραίων τα κόκαλα. Να χτενίζουν τα μαλλιά τους με τσατσάρες, που είχαν γίνει με των Εβραίων τα κόκαλα. Να στολίζουν τα γραφεία τους με μπιμπελό επιχρυσωμένα, καμωμένα - γιατί όχι; - με των Εβραίων τα κόκαλα.

Αν μάντευαν οι Εβραίοι τι τους έμελλε να πάθουν, για που τους πήγαιναν, θα κατέβαιναν από τα τρένα, θα 'πνιγαν οι μάνες τα παιδιά τους, οι αδερφοί τις αδερφές τους, οι άντρες τις γυναίκες τους... 'Υστερα, αυτοί που θα 'μεναν θα έτρεχαν να ξεσχίσουν με τα νύχια τους τις καρδιές του καταχτητή. Αν προλάβαιναν, φυσικά, γιατί ο καταχτητής θα τους σκότωνε πιο μπροστά. Αν ήξεραν, όμως, για το σαπούνη και για το λίπασμα, θα προτιμούσαν να πνίξουν τ' αγαπημένα τους πρόσωπα, να κοκκινήσουν στο αίμα τους δρόμους της πατρίδας, παρά να τραβήξουν για

Ο ΔΙΩΓΜΟΣ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ ΤΗΣ ΞΑΝΘΗΣ

πατρίδας, παρά να τραβήξουν για επάνω. Έλπιζαν οι Εβραίοι, έλπιζαν ότι μια μέρα θα ξαναγυρίσουν. Κι ο Βαγγέλης, τη μέρα εκείνη της παγωνιάς, όταν τον αποχαιρετούσε στο σταθμό, έλπιζε ότι θα τον ξαναδεί το Ζάκο...

Ο Ζάκος του είχε μηνύσει να μην κατέβει στο σταθμό. Μα ο Βαγγέλης κατέβηκε, γιατί πολύ τον αγαπούσε. Πιστός και σ' αυτόν, όπως σ' όλες τις αγάπες του.

Κι άλλοτε ο Ζάκος είχε συμβουλέψει το Βαγγέλη ν' απομακρυνθεί από κοντά του. Τότε που τους καρφίτωσαν στο στήθος το κίτρινο αστέρι και τους απαγόρευαν να κυκλοφορούν από τους κεντρικούς δρόμους.

- Είναι επικίνδυνο να κάνεις παρέα μαζί μου.

Τότε του είπε του Βαγγέλη και κείνο το άλλο:

Καλλιεργημένος όπως ήταν, με ξένες γλώσσες, έπιασε φιλίες με ένα δυο Γερμανούς. Πιο πολύ με το Χέρμπερτ, ένα ζωγράφο. Ζωγράφιζε κι ο Ζάκος. Κι η αγάπη τους στην ίδια τέχνη τους είχε κάνει αχώριστους. Παίρνανε τις παλέτες και βγαίνανε έξω και αφοσιώνονταν να ζωγραφίζουν. Ο Ζάκος δεν είχε μιλήσει για τη φυλετική καταγωγή του στο Χέρμπερτ.

Ήταν ένα πρωινό και ανέβηκαν ψηλά στο βουνό να ζωγραφίσουν. Ο ένας τα ρόδινα χρώματα της ανατολής ο άλλος δυτικά, πως παλεύει η νύχτα με το φως. Πως το φως έκανε κατοχή στη νύχτα. Δυο διαφορετικοί πίνακες καμωμένοι την ίδια ώρα.

Διπλωματικός υπάλληλος ο πατέρας του Χέρμπερτ, είχε περιοδέψει με την οικογένειά του όλη την Ευρώπη. Πριν κηρυχτεί ο πόλεμος βρισκόταν στην Αγγλία...

- Ακούγαμε για το γαλάζιο σας ουρανό, Ζάκο, και ποτέ δε φανταζόμασταν αυτό το θαύμα. Εκεί στο Λονδίνο, μαύρα τα πάντα. Μπορείς να βρεις ουρανό, να τον ροδίξει ο ήλιος; Κι όπου να γυρίσεις, βρωμοεβραίοι.

Έμεινε μετέωρο του Ζάκου το χέρι, με το πινέλο να στάζει μπογιές.

- Γιατί αυτό το μίσος, Χέρμπερτ, στους Εβραίους; Και συ; Ένας καλλιτέχνης νομίζω ότι πρέπει να υψώνεται πάνω απ' αυτές τις μικρότητες...

- Τι θες να πεις Ζάκο; Ότι εσύ θα μπορούσες ποτέ να ανεχτείς δίπλα σου ένα απ' αυτά τα σκουλήκια, χωρίς ν' αηδιάσεις;

- Πιστεύεις αλήθεια σ' αυτά; Ή η σκοπιμότητα, το γεγονός ότι είσαι στρατιώτης, Γερμανός στρατιώτης, σε υποχρεώνει να μιλάς έτσι;

- Το γεγονός και μόνο ότι δείχνεις ν' ανέχεσαι αυτά τα κτήνη τους Εβραίους, Ζάκο, με κάνει να απογοητευόμαι για σένα.

- Κι αν ήμουν και γω Εβραίος;

Γέλασε ο Γερμανός. Λύθηκε στα γέλια. Ύστερα σοβαρεύτηκε. Πήρε αργά αργά να καθαρίζει τα πινέλα του. Κοιτούσε κατάματα, ένα φαρμακωμένο μαχαίρι, κάρφωνε τα μάτια του Ζάκου. Πλησίασε κοντά. Είδε στο πρόσωπο του Ζάκου, στα χέρια του τις καφετιές βούλες, τον έφτυσε κι έφυγε.

Από κείνη τη μέρα, έκανε ότι δεν τον έβλεπε.

- Φαντάζεσαι, Βαγγέλη, ότι αν σε βλέπουν μαζί μου, θα σε χαρίσουν και σένα; Έτσι που μας σημάδεψαν, γίναμε αληθινός στόχος. Υποχρεωμένοι να βαδίζουμε από τα απόμερα, στα σκοτεινά... Φρόντισε να εκμεταλλευτείς, όσες ελευθερίες σου έχουν μείνει... Μια απ' αυτές είναι να περνάς με το κεφάλι ψηλά κι από τους κεντρικούς δρόμους, που για μας αποκλείστηκαν.

- Ποιά και η δικιά μου δουλειά να κυκλοφορώ από το κέντρο; Να υποχρεώνομαι να γονατίζω στα μνημόσυνα που κάνουν μεσ' στην πλατεία, κάθε δεύτερη μέρα;

Τρόμαξε όταν τον είδε και στο σταθμό;

- Φύγε, Βαγγέλη, μην προκαλείς ανώφελα. Μην διακινδυνεύεις άσκοπα!

Έκανε πως φεύγει... Κρύφτηκε πίσω από τα δέντρα. Κάθησε ως το μεσημέρι. Σκούπισε τα μάτια του και πνίγοντας το λυγμό του γύρισε στο σπίτι του.

Στ' αφτιά του αντηχούσαν τα λόγια του Ζάκου: "Μην προκαλείς χωρίς λόγο..."

Υπέφερε. Πεινούσε. Δούλευε. Αδυνατίζε. Μισούσε και αναζητούσε τον τρόπο, πως θα μπορούσε να βοηθήσει στο ξεσκάβωμα. Πως θα μπορούσε να βοηθήσει, ν' αποτινάξουν από πάνω τους την μπότα, που τους έκοβε την αναπνοή...

Παραμερίστηκαν τώρα οι πρώτοι οραματισμοί: να γίνει τούτο, να γίνει εκείνο, για να καλύτερψει η ζωή στην πόλη του. Τώρα, εκείνο που έπρεπε να σκεφτεί ήταν πως θα μπορούσαν να ζήσουν λείψτερα. Γύρω, παντού πείνα, σκλαβιά, όλεθρος, αγωνία. Όλοι οι Γραικοί πεινούσαν και αγωνίζονταν πως θα οικονομίσουν ένα κομμάτι ψωμί...

(Ο Στέφανος Ιωαννίδης γεννήθηκε στην Ξάνθη όπου και ζει μόνιμα.

Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1958 με τη συλλογή διηγημάτων "Οι πρώτες φλόγες", πρώτο κρατικό βραβείο επαρχιακής λογοτεχνίας.

Ακολούθησαν οι ποιητικές συλλογές "Πυρωμένη άμμος" (1961), "Ποιήματα 1958 - 1973", τα μυθιστορήματα "Τα παιδιά των πελαργών" (1965), "Το παιχνίδι με τον μαγνήτη" (1974), "Αποχήρυνξη" (1976), "Οι Ντεγκισήδες" (1981).

Σε μετάφραση από τα γαλλικά κυκλοφόρησε "Το Apartheid και η στρατευμένη νοτιοαφρικανική ποίηση". Το 1980 το κλιμάκιο Θράκης του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος ανέβασε το έργο του "Στη γέφυρα του Λουλέ Μπουργκαζ". Δημοσίευσε τέσσερις εργασίες σχετικές με την ιστορία της Ξάνθης. Από το 1962 κυκλοφορεί το περιοδικό "Θρακικά Χρονικά". Τιμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών).

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Υπεύθυνος σύμφωνα με το Νόμο:
Ο Πρόεδρος του Κ.Ι.Σ.

Ιωσήφ Λόβιγγερ
Συνμελή 2

Τα ονόματα των Εβραίων στα Γιάννινα

Του ΙΩΣΗΦ Μ. ΜΑΤΣΑ, φιλόλογου

Εις μνήμην Χρίστου Σούλη (1892 - 1951)

Ο αείμνηστος δάσκαλός μου Χρίστος Σούλης έδειχνε ζωηρό ενδιαφέρον για την ιστορία των Εβραίων των Ιωαννίνων και φρόντιζε να περισώσει από τον αφανισμό τα μνημεία του πολιτισμού τους. Με τούτη τη συλλογή των κυρίων ονομάτων, τα οποία χρησιμοποιούσαν οι Γιαννιώτες Εβραίοι, αποδίδω το ελάχιστο από όσα οφείλω στη μνήμη του και με συγκίνηση αποθυμούμαι τα φιλικά προς τους Εβραίους αισθήματά του και τις προσπάθειες που είχε κάνει, πριν από δέκα χρόνια, για να σώσει - δυστυχώς χωρίς αποτέλεσμα - την οικογένειά μου από τα νύχια των χιτλερικών.

Για την όσο το δυνατόν πληρέστερη συγκέντρωση του υλικού της συλλογής, άντλησα από πηγές γραπτές (μητρώα, "κετουμπόθ", το βιβλίο θανάτων της Ι. Συναγωγής και πολλές σημειώσεις σε παλιά βιβλία και χειρόγραφα) και από τη ζωντανή παράδοση¹, που συγκράτησε τους λαϊκούς τύπους, τα χαϊδευτικά και υποκοριστικά, τα σκωπτικά και τα παρατσούκλια. Παραθέτω τα ονόματα σε απλούς πίνακες, χωρίς να επεκταθώ στη γλωσσολογική διερεύνησή τους.

Οι Εβραίοι των Ιωαννίνων, που μιλούσαν πάντα την ελληνική γλώσσα² στο γιαννιώτικο ιδίωμα και με μια ιδιάζουσα τραγουδιστή προφορά, κρατούσαν αυστηρά τις εβραϊκές θρησκευτικές παραδό-

σεις κι έδιναν στα παιδιά τους τα ονόματα των προγόνων τους³, που περιέρχονταν έτσι διαδοχικά από γενιά σε γενιά.

Τα βαπτιστικά αυτά ονόματα ήταν καθαρά εβραϊκά (εκτός από λίγα θηλυκά) κι απαιτούσαν μια ξεχωριστή εβραϊκή προφορά. Οι κάτοχοί τους όμως είχαν την ελληνική ακουστική αντίληψη και "όδωση" των φθόγγων και δεν μπορούσαν να προφέρουν ασυνήθεις για τα γλωσσικά τους όργανα αρθρώσεις. Γι' αυτό τα παράλαζαν και τα προσαρμοζαν στο ιδίωμα που μιλούσαν. Έτσι π.χ. το Γιασκάβ έγινε Γιακός, το Γεσουλά έγινε Γιουσλάς.

Στα βαπτιστικά ονόματα βάζω για λήμμα τον καθιερωμένο από τους ραββίνους επίσημο τύπο,⁴ κι ακολούθως παραθέτω τα παράγωγα, δηλ. τους υποκορισμούς, τους τύπους της παιδικής γλώσσας και τους μετασχηματισμένους λαϊκούς τύπους. Κριτήριο για τη σωστή αναγωγή ενός ονόματος σε ορισμένο λήμμα, έχω την ερμηνεία που έχει δώσει ο λαός. Πιστεύει λ.χ. ο λαός πως το Πούλα προέρχεται από το Εστέρ κι όχι από το Σάρα, Σαροπούλα, όπου εύκολα μπορεί να το αποδώσει κανείς. Απέφυγα να περιλάβω στη συλλογή τα νεότεροπα παράγωγα και τα ξενοφερμένα, όπως τα Μάκης, Ζακ κ.τ.τ.

Σχεδόν όλα τα αρσενικά κύρια ονόματα συναντώνται και ως οικογενειακά στον αρχικό επίσημο τύπο που κάποτε σ' ένα παράγωγο, όλοι δε οι υποκορισμοί τους

έχουν μεταπέσει σε παρωνύμια. Αντίθετα, δεν παρατήρησα να μεθίσταται το οικογενειακό σε βαπτιστικό.

Από παράδοση αναφέρεται πως στα παλιά χρόνια οι Γιαννιώτες Εβραίοι δεν είχαν ξεχωριστά οικογενειακά ονόματα, αλλά καθένας έπαιρνε δίπλα στο βαπτιστικό του και το όνομα του πατέρα του⁵. Έτσι γινόταν μια σύγχυση, που τους ανάγκαζε να εφευρίσκουν για τον κάθε συντοπίτη τους ένα παρωνύμιο, το "παρατσούκλι", συνήθεια που παρατηρείται σ' όλη την Ήπειρο. Η παράδοση συνεχίζει πως, όσα παρωνύμια ήταν εύχρα και αρεστά στους κατόχους των, κρατήθηκαν αργότερα για οικογενειακά ονόματα. Η έρευνα επαληθεύει εν μέρει τα παραπάνω, γιατί συναντούμε από τον 16ο ακόμα αιώνα οικογενειακά ονόματα που δεν προέρχονται από βαπτιστικά. Από μια στατιστική καταμέτρηση πάνω σε επίσημους ονομαστικούς καταλόγους, όπου τα παρωνύμια αποφεύγονται, των ετών 1890 - 1910, παρατήρησα πως τα δύο τρίτα έχουν ένα ξεχωριστό οικογενειακό όνομα και το ένα τρίτο έχουν στη θέση ένα από τα βαπτιστικά.

Στον πίνακα των οικογενειακών ονομάτων παρέθεσα όλους τους εν χρήσει τύπους, επίσημους και ανεπίσημους και τα παρωνύμια. Εντύπωση με αραιωμένα γράμματα όσα έχουν περισσότερους κατόχους και υπέδειξα εκείνα που προέρχονται από την

ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

να που προέρχονται από την εβραϊκή γλώσσα.

Για την απόδοση των φθόγγων, που λείπουν από το ελληνικό αλφάβητο, χρησιμοποιήσαμε ορισμένα γράμματα και συμπλέγματα του γαλλικού αλφαβήτου: το b, g, d, ch, dj, tch και nt, που πρέπει να προφέρονται όπως στις λέξεις: μπάρα, γκάζι, ντούρο, χασιά, τζιαμί, πατοιάν, κάν' τε (κάνετε). Τους υπερωϊκούς φθόγγους κε, κι, χε, χι, για να προφέρονται όπως στις λέξεις χόμα, κόρη (και όχι όπως στις λέξεις χέρι, κέφι, κ.λπ.), τους υπέδειξα έτσι: κε, κι, χε, χι.

A' - ΒΑΠΤΙΣΤΙΚΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΑΝΔΡΩΝ

Ααρών, Αρόν Αρός, Χαρός, Αρονάκης, Νάκας, Αβά, Αβισαΐ, Αφσαΐ, Αβραάμ, Αβράμ, Αβραμάκης, Αβράμης, Αβραμής, Αβραμούλης, Μούλης, Αβραμούλιας, Μούλιας, Αβραμίκος, Μίκος βάμος, Mátch*, 'Αντζελος, 'Αγγελος, Αργέ [= λέων], Ασέο*.

βαρούχ, Βαρούχ, βεναγιά, βενζιαμίν, βεν - τσιγιόν, τσιγιόν, Σιών, βεσαλέλ, βεχόρ, βεχοράκι, Χορ, βεχορχαούλη, βεχορόπουλος.

Γκαβριέλ, Γαβριήλ, Γκαβρέλ, Γιακώβ, Ιακώβ, Γιακός, Γιακούλης, Κούλης, Κοσ, Γιακλής, Γεουδά (Ιούδας), Γεουδάκης, Γεουδούλης, Γιουδάς, Γιούλης, Γκιούλης, Γκούλιας, Γεσαγιά (Ησαΐας), Γεσαγιάς, Γεσουά (Ιησούς), Γιουσάς, Γιόσας, Γεσουλά, Γιουσλάς, Λας, Γιουαλούλ'ς, Γιουσούλ'ς, Γκιουσούλ'ς, Γεχιέλ, Γινόν, Γιουσέφ, Ιωσήφ, Γιουφεφίκος, Γιουμιγιά (Ιερεμίας), Γισαΐ (Ιεσσαί), Γισαέλ, Ισραήλ, Γιστρέλι, Τέλκος, Τέλης, Γιουτσάκ, Ισαάκ, Τσάκος, Χάκος, Τσακούλιας.

δαβίδ, Δαβίδ, daβ'jon, djon, δαβής, δάβος, δαβόπουλος, δαβούλιας, Tchov, Theonias, δανιέλ, Δανιήλ, δανέλ, δανελάκης.

Ελγισάφ, Λιασάφ, Ελιγιάου, Ηλίας, Ελιγιά, Λ'γιά, Λιάχο, Λίας, 'Ελγιο, Λ'γιέτο, Ελιέτζερ, Λέτζερ, Ελγισά, Λιασάκης, Εμανουέλ, Μανουέλ, Μανέλ, Εσδρά, Γιζδρά, 'Εζρας.

Γερεχον, Γερσόν, Ζώης, Κα-

λέβ, Καλέφ.

Ματαθιά, Ματαθίας, Ματαθιούλης, Μάτος, Μάτης, Ματολίαχ, Ματσιλ, Μεγιοχάς, Μεήρ, Μεγήρ, Μεναχέμ, Μιναχέμ, χέμος, Μιχαέλ, Μιχέλ, Μπέλος, 'κέλος, Μαρχεαΐ (Μαρχοχαΐος), Μουρτουχάι, Μουτουτάϊ (σκωπτ.), Μόρδος, Μάρκος, Μοché, Μωΐσής, Μουσές, Μουχόν, Μouchikos, Μουσούλιας, Μότζε (ξεν.), Μουτέ (σκωπτ.).

Ναχαμάν, Ναχμάν, Ναχούμ, Ναούμ, Κουμ, Νισίμ, Νισιμάκης, Νισιμάκιος, Τχιμ, Νεχεμιά, Ναχαμιάς, Νεχαμιάς.

Οβαδιά, Βαδιάς, Ουριέλ, Γρέλης, Γρελ, Γρελάκης, Νέλιας.

Πενιέλ, Πινχάς.

Ραχαμίμ, Μίνη, Ραφαέλ, Ραφαήλ, Ρ'φέλι, Ρουφέλ, Φέλιας, Ρεουβέν, Ρουβέν, Ρίζος (παλ.).

Σααδιά, Σαβεθάι, βέσο, βεσάκης, Σαλβατώρ (νεώτερο), Σαούλ, Χαλόμ ('Αρτης), Σεαλιέλ, Σαλής, Σεμ - τοβ, Σιμτόβι, Σιντός, Σεμαγιά, Σελομό, Σολομών, Σελομός, Σιλομάκης, Mátcho, Mátchuo, Chémo¹⁰, Σεμουλ, Σεμουέλ, Σαμουήλ, Σαμουέλ, Σιμέλ, Μέλιας, Σιμιλάκης, Μέλος, Μίλκος.

Σιμάν - τοβ, Σιμαντός, Chumón (Συμεών), Συμών.

Τζεχαριά, Ζαχαρίας, Τσαδικ, Τσαδικός, Τσαδοκ, Χαγίμ, Χαΐμ, Χαΐμάκης, Χάι, Χανέν, Χανόχ.

B' ΒΑΠΤΙΣΤΙΚΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Αζίζα (παλ.), Αρχόντω¹¹, Αρχοντοπούλα, Χοντοπούλα (παλ.), 'Αστρω, Αστρούλα.

βιμω.

δελίσια, Διαμάντα¹², Διαμάντω, Διαμαντούλα, Μαντούλα, Διαμαντίνα, Τίτα, δισάτα (ξεν. παλ.), δίνα, δινούλα, δ'νούλα.

Εστέρ, Στερ, Στερούλα, Στερίνα, Εσθήρ, Ιστήρ, Στεροπούλα, Πούλα, Ευτυχία, Ευτυχούλα, Χούλα, Ευθυμία.

Θράτσια.

'Ιδα.

Καλή, Καλομοίρα, Μοίρω, Καλορήνη, Ρηνά, Ρηνή, Κλάρα, Κυρά, Κυράτσα.

Λεά (Λεία), Λιά, Πιά, Λούλα, Λούτχον, Λουτζα.

Μαλκά, Μαλκούλα, Κούλα, Μάλκω - κεσιω, Μαργαρίτα, Ρίτα, Μιριάμ, Μαριάμ, Μαριάννα, Μέριω, Ματζάλ - τοβ, Ματζάλτω, Μαζαλτώ, Τζούλια, Μηλιά, Μήλια, Μ'λιά, Μήλω και παρετυμολογικά Αιμιλία.

Πέρινα, Περινούλα, Πολυχρόνω (παλ.).

Ραχέλ (Ραχήλ), Ραχελίνα, Ριβκά, Ρεβέκκα, Ριφκά, Ριφκούλα, Ρέφκω, Ρίζω, Ριγίνα, Ριζίνα, Ριζινούλα, Ρόσα, Ρόζα, Ροζίνα.

Σαρρά (Σάρρα) Σαρούλα, Σαροπούλα, Σαρίνα, Νίνα, Σαρίκα, Σέβα, Σιμχά, Σιμχούλα, Σιμχω, Chochana, Σωσάνα, Σουλτάνα, Σπεράντζα, Στάμω, Σταμάτα, Σταμέτα, Σταμούλα, Μέχω, Μουλικά, Λίκα, Στρογγύλα (παλ.).

Τέλια, Τζαφείρα, Ζαφείρα, Ζαφειρίνα, Φίρω, Τζόγια, Τζογούλα, και κατά παρετυμολογίαν Ζωή, Τοβά, Τοβούλα.

Φαλκόνια (παλ.), Φίνα, Φινούλα, Φ'νούλα, Φανή, Φανούλα, Φλώρα, Φλώρη, Φουρτουνή, Τούνη, Φωστήρα (παλ.).

Χαβά, Χαβούλα, Χάιδω, Χαΐδούλα, Χανά, Χανούλα, Χανέσιω, Χάνα, 'Αννα, Αννέτα, Χουρσάνα, Χουσή, Χρουρσούλα, Χρυσάφα, (τύποι παλαιοί), Χρυσάνα, Χ'σάνα, Χρυσούλα, Χ'σούλα, Χρυσά, Χρυσή, Χρυσάνθη (νεωτ.).

Γ' ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΑ ΟΝΟΜΑΤΑ (ΕΠΩΝΥΜΑ ΚΑΙ ΠΑΡΟΝΥΜΙΑ)

Abdula (εβρ.), Αλκαλαί και Αρχαλαί, 'Ακο, Ανιώνιος¹³, Ασκενατζή (εβρ.), Αμόν, Αντράλας, Αλβάλα, Απτάη, Arub (εβρ.) Αράπ'ς, Ατάς (εβρ.), Αχάμ - Αβράμ, Αχάμ - Γιτσάκ, Αχάμ - Μιχέλ¹⁴, Αρχάτος¹⁵.

Βάκαρας, baboker (εβρ.), badel, baχλάβα, bakabh, βακόλας, babtjn - bar - Chémo¹⁶, bubáras, bativos, Βεδάλ (εβρ.), Βετούλης και Βιτούλη, Βελέλης και βιλέλ ή βιλές, βιλιούλ, βέκα, βέτος, βέτchkas, betuhkar, Βήτα, Βίδας, βλέτσας, βεκιάρης ή βικιάρ και βιτσιάρ, βεϊκάκα, βέης, Βολός, βόκας, βορδάλης, boudorh, boucht, bóbios, bigour (εβρ.), βιρλίτη, Βραχωρίτης, Βωβός.

Γαλανός, Γελή, Γενή (εβρ.), Γερο πάπο, Γερχέμ, Γιτσακλή και

ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

ρο πάπο, Γεριχέμ, Γιτοχακή και Ισχακή, Γιαχας (εβρ.), Γιοχανάν (εβρ.), Γούλα, Γουδούλης.

δάι (εβρ.), Δαιμόνιος, δαλιγιάν (εβρ.), δυχο, δάμο και δαμ, δέλος, δεκάστρο, δολμάς, δόστη, Δραγουμάνος, δέντε (Αγτς).

Ζαμπαχάρα, Ζάροκος, Ζαρομυτης.

Γαβομάτος, Γαδδól (εβρ.), Γανή (εβρ.), Γεϊνάμ (εβρ.), Γεβίρ (εβρ.), Gignos, Godas, Gólios, Górtzios, Gotzél, Γριντζ, Γου χάρος, Γούλιαρας.

Καβίλη, Κάικας, Κακανίστρας, Καλαμάρας, Καλαμπόκας, Καλώνυμος, (στα εβραϊκά Καλωνυμός), Καλαμιράς (εβρ.) Καμάρας, Καμόντο, Καμπανάρης, Kantos, Καπλάν, Καπούλιας¹⁶, Κάρας, Καράρας, Καράκλας, Καραρίτας, Κασκούση, Καστοριανός, Katch, Katchάpas, Κατσούρος, Κατσάνος, Κατσιδής, Κατσικας, Κατσ'κούλιας, Καψάλης, Κέκος, κετς, Κικ, Κλουπ, Κηνή, Κοέν (εβρ.), Κόκκινος, Κονέτς, Κοντήλ, Κορίτος, Κοτοπούλη, Κοτίρος, Κουκού, Κοτούλας, Κουτ'ς Κουλίγια, Κομυβρούτς, Κοϊτ'χ' kos, Κουντουραντζή, Koutcomut's, Κοφίνο και Κοφίνας.

Λαζαρης, Λάγιος, Λάλος, Λάμιας, Λαμέρης¹⁷, Λαμπιριάνο, Λαφάζανος, Λεβή (εβρ.), Λελ, Λιατchon, Λιάσκος, Λούκας, Λούφκος, Λιάρου.

Μαγιάς, Μαζού, Μακαλής, Μωλακάνης, Μαλαζιά, Μάλτης, Μαι, Μαράμενος, Μαρκάδα, Μάτσα, Μάστορας, Μαζούμ'ς, Μανρογένης, Μεερά (εβρ.), Μέντζος, Μιλέ, Μιγιονί, Μιζάν (Αγτς), Μορένου, (εβρ.), Μπαλωμένος, Μπαρμαλίας, Μπαρματσάκος, Μοχος, Μόσκος, Mouchanή, Μουλάτος, Μούtchuas.

Ναφταλή (εβρ.), Ναχμίας (εβρ.) και Ναχουμίγιας, Νεγρίν, Νεκ, Νοικοκύρης και εβρ. οικοκύρ.

Όσμο (εκ Κερκύρας).

Παλιός, Πάπαρος, Παπής, Παπλωματάς, Παράρος, Παρίτς (εβρ.) Πατάς, Πατέρας, Patich (εβρ.), Patchás, Pitch, Πιτσιρίλο και Πιτσιρίλο¹⁸, Πλάτουνας, Πολίτης, Προματεντής.

Ραβάν (εβρ.), Ραχόνα, Ρόλιας, Ρούσο.

Σαδάλας, Σακάτης, Σαλαώρας,

Σαλή, Σαμαρία¹⁸, Σαμάς (εβρ.), Σαματσούλης, Σαμουηλίδης, Σαβά (Αγτς), Σαμπαστάχα, Σάρδα, Σαρέτας, Σβόλης, Σεζάνα, Chabos, Χακατούρας, Χέβαχ, Chibóλεθ (εβρ.) και Chibóλιας, Σίδης, Σινιάς, Σκίνιος, Chifkός, Chivanός, Σταυρωμένος, Στρωματάς.

Τάμπα, Ταμβέζο, Τεπελένης, Τερλελίδης, Τζακάρ, (εβρ.), Tchikár, Τζιάλας, Τζιανανές, Τιστιτής, Τρικαλινός, Τσαρφατή (εβρ.), Τσίτος, Τσακτσίβα, Τσακλής, Τσανάπας, Τχαπαλάμος, Τσεφ, Τche, Τσιλιπάτ.

Φέγγας, Φεφ'ς, Φιδάν, Ficht, Φόρτη, Φράcht, Φρύδης.

Χαβόλαος, Χακίμ, Χαλάζης, Χαλδούπης, Χαλκωματάς, Χαμέτς (εβρ.), Χέφετς (εβρ.).

Δ' ΑΝΔΡΩΝΥΜΙΚΑ

Αποστίνα, Αχαμίτσα, bakabina, βαχλαβού, βέλοβα¹⁹, βέλινα, βελοπούλα, βεχόρα, βοχορούλα, Βωβού, Γεουδού, Γιαλομίνα, Γιουσλού, Γαμίλοβα, Γόρτζω, Γιγκοβα, Gouliarpina, Ζώνηα, Καμάροβα, Καραρίτοβα, Κέκοβα, κίνα, Κοφίνοβα, Λαδού, Λιάρου, Μαλακάκοβα, Μαρθού και η Μαρθέ, Μαζούμοβα, Μιζάνοβα, Μόσκοβα, Μουλότοβα, Μουτίνα (ο Μουτές), Παπίνα, Φέγγοβα, Χαρλού, Χωλάζοβα, Χανόχουβα.

Ε' ΘΗΛΥΚΑ ΠΑΡΩΝΥΜΙΑ.

Βραχού, Κολαρίστρα, Kouchπεντού, Tugua, Τζιούνουβα, Φαρμακού, Φράγκα.

Υποσημειώσεις:

1. "Κετουμπά" ήταν η χειρόγραφη ληξιαρχική πράξη γάμου, συνταγμένη από τον ραββίνο.

2. Αξιόλογη πηγή μου στάθηκε το χειρόγραφο βιβλίο διαζυγίων του Αρχιεραβίνου Χαχάμ Ραμίτ Χαγίμ από το 1856 ως το 1876.

3. Η παραδοχή αυτή τείνει να εξαληφθεί γιατί έχουν απολεσθεί κατά τα 9/10.

4. Β. Ι. ΜΑΤΣΑ: Γιαννιώτικα εβραϊκά τραγούδια στο περιοδικό "Ηπειρωτική Εστία", έτος Β' (1953) σελ. 588 και σε αυτοτελές ανάτυπο σελ. 6.

5. Το πρώτο αγόρι έπαιρνε το όνομα του προς πατρός, πάππου, το δεύτερό του προς μητρός πάππου και τα κατοπινά τα

ονόματα των θείων. Η πρώτη θυγατέρα έπαιρνε το όνομά της προς μητρός μίμης κ.ο.κ. Πβ Michael Molho, Usos y costumbres de los Sefardies de Salonica, Madrid 1950, σελ. 67.

6. Δεύτερο στη σειρά βάζω τον αντίστοιχο ελληνικό τύπο από τους Ο! Όταν αυτός δεν είναι εν χρήση, σημειώνεται μέσα σε παρένθεση.

7. Π.χ. τα παιδιά του Αβραάμ Μωσέ, ο Ισαάκ ή ο Ιακώβ, φέρονταν ως Ισαάκ Αβραάμ, Ιακώβ Αβραάμ το παιδί του Ισαάκ Αβραάμ θα λεγόταν Αβραάμ Ισαάκ κ.ο.κ.

8. Το Match προήλθε από τον Αβραμάτς, όπως προφέρεται στο τοπικό ιδίωμα το Αβραμάτς.

9. Ο καθηγ. Σ. Κουγέας (Αρχαίον Σταυρου Ιωάννου, Ηπειρ. Χρονικά, τομ. 14, 1934, σελ. 321) το ανέγνωσε Ασαφ.

10. Έτσι εις Σ. Κουγέαν, ενθ. ανωτ.

11. Το Chémo μαρτυρείται από το 1585 και φαίνεται πως απαντά μόνο στην Ήπειρο και την Κέρκυρα, κι έχει ιταλική κατάληξη, όπως το βέβο. Οι παλαιοί Γιαννιώτες Ραβίνοι δεν το σχετίζουν με το Σαμουήλ, όπως το σχετίζει ο Π. Αραβαντινός. Ηπειρωτικών Γλωσσάριον, Αθήναι 1909, σελ. 102.

12. Άξια ιδιαίτερας προσοχής είναι τα παλαιά θηλυκά ονόματα με καθαρώς ελληνική και μάλιστα λαϊκή προέλευση.

13. Στους Εβραίους της Θεσσαλίας απαντά ο τύπος. Διαμάντι.

14. Στο μητρώο του Δήμου Ιωαννιτών βρήκα πολλά νεότερα θηλυκά ονόματα, όπως τα: Αλίκη, Γέτη, Γιαφούλα (εβρ.), Ελπίς, Έλδα, Ζουλί, Ζανέτ, Λιζέτα, Λεοντίνα, Ιερουσαλήμ, Σάντρα, Σύλβια, Στέλλα, Ματθίλδη, Νέλλη, Στέλλα, Σιώνα, Σοφία.

15. Ανιώνιος= παραφθορά του Αιώνιος (Μαρτυρία του 1859).

16. Με πρώτο συνθετικό το Αχάμ (= ραββίνος) απαντούν και άλλα επώνυμα.

17. "Ένας οβριός Ακράτος" σημειώνεται σε παλιό έγγραφο (Σ. Κουγέα, ενθ. ανωτ. σε. 27).

18. Με το προταχτικό bar (= υιός του) εκφέρεται το πατρώνυμο των απογραφισθέντων πριν από τη γέννησή τους. Σ' αυτούς έδιναν το κύριο όνομα του πατέρα.

19. Καπούλιας ήταν το οικογενειακό του ποιητή Γιωσέφ Ελιγιά.

18. Εις Σ. Κουγέαν ε.α. σελ. 89, εσφαλμένα: Πιτζιρίλο.

19. Αναφέρεται μόνον στο β' χρυσόβουλλο του Ανδρονίκου Β' στιχ. 56 (τα τέτατα παιδιά του Λαμέρη, του Δαβίδ και του Σαμαρία) βλ. περ. "Ηπειρωτική Εστία" Α' (1952) σελ. 117.

20. Βλ. προηγούμενη σελ. 101, σημ. 2.

21. Η ανδρωνυμική κατάληξη oba απαντά σποραδικά στην περιφέρεια του κά-

και να αισθανόμαιο όχι απλώς φίλος, αλλά κάτι περισσότερο, οιοιεί ως αδελφός εν τη πίστει περί του Ενός Θεού, του τρισυποστάτου δι' ημάς. Αναμφιβόλως οι θεολόγοι επιστήμονες και μάλιστα οι καθηγηταί των θεολογικών σχολών επιτελούν σπουδαίον έργο συγγραφικόν και διαφωτιστικόν, διεθνούς πολλάκις αναγνωρίσεως.

Σεβασμιώτατε,

Επιτρέψατέ μοι παρεκβατικώς να στρέψω τον λόγον εν συντομία προς τα καθήκοντα του επιστήμονος Θεολόγου έναντι του Ανθρώπου, παντός ανθρώπου, ασχέτως της οιασδήποτε διακρίσεως, χριστιανού ομοδόξου ή ετεροδόξου, αλλογενούς και αλλοθρήσκου της αυτής ή άλλης φυλής της διακρίσεως των κοινωνικών, πολιτικών, πολιτειακών και οιοωνδήποτε άλλων εμφανιζομένων μορφών διαβιώσεως των εν κοινωνία τινί ζώντων συνανθρώπων μας. Ισότης φύλων και φυλών νοείται καλύτερον, αν αναλογισθώμεν τι είναι ο "Ανθρωπος", το πλάσμα τούτο του πανσόφου Θεού· η κορωνίς της φύσεως και της όλης αισθητής δημιουργίας το τελειότατον ον. Αυτό το ον διακρίνεται, εξέχει και προβάλλεται υπέρ πάντα τα ζωικά όντα εκ του ότι "φύσει ορέγεται του ειδέναι", κατά τον Σταγειριτίην φιλόσοφον Αριστοτέλην, και τέρμα ή κορεσμός της προς γνώσιν ορέξεως τούτου δεν υπάρχει. Ποίον δε είναι το στοιχείον, το υπό του Πλάστου δοθέν εις τον 'Ανθρωπον, ώστε να υπερβάλλη πάντα τα όντα της Φύσεως, να πραγματοποιή καταπληκτικά επιτεύγματα, όπως το επικόν μεγαλούργημα της προσεδαφίσεως εις την Σελήνην και της προσπαθείας να φθάση και εις πλέον απομακρυσμένους αστέρας; Ποίον είναι το στοιχείον που τον αναδεικνύει τον ηγεμόνα, τον δαμαστήν και τον κυρίαρχον των τε φυσικών δυνάμεων και των ζωικών όντων απάντων; Το στοιχείον τούτο είναι το του "Νου" κριτήριον, το λογικόν, το και ηγεμονικόν, το πνευματικόν και πράγματι Θεϊόν, το από Θεού εμφυσηθέν εις αυτόν ιδιαίτερον στοιχείον, το διακρίνον και χαρακτηρίζον τον άνθρωπον εν πάσαις ταις εκδηλώσεσιν αυτού, ως ψυχοσωματικού όντος, ζώντος, δρώντος, εξελισσόμενου επί τα πρόσω και προοδεύοντος συνεχώς και ακαταπαύστως, αναζητούντος και ανακαλύπτοντος και δημιουργούντος εν αεικινήτω ορμή αδιαλείπτως το νέον, το πρωτοφανές, το πρωτότυπον και πρωτόγνωρον.

Την προς γνώσιν επομένως φύσει ενυπάρχουσαν εις τον άνθρωπον ικανότητα δημιουργεί ο "Νους" αυτού. Εξ ου και ουδείς δύναται να κατηγορήση του πράγματι υπερτάτου τούτου αγαθού και να αμφισβητήσει ότι ο "Νους" είναι το άριστον των καλών, άτινα εδωρήσατο αυτό ο Πλάστης και Δημιουργός Θεός. 'Αλλωστε εν αυτό έχομεν και το "κατ' εικόνα" του κτίσαντος. Ο Μέγας Βασίλειος εν επιστολή του προς τον Αμφιλόχιον Ικονίου (233, παρά Μ.32, 36 - 48) ομολογεί ότι "καλόν μεν ο Νους", άρα "και καλόν του Νου η ενέργεια" αν και ουχί πάσα τούτου ενέργεια. Διότι, "αεικίνητος ων ούτος πολλάκις μεν φαντασιούται περί των ουκ όντων ως όντων, πολλάκις δ' ευθυβόλως επί την αλήθειαν φέρεται". Η φορά δ' αυτή εντείνεται εκ της έξωθεν αγωγής και μορφώσεως, ιδία των Νέων, διαπλάττεται δε και ο ψυχικός του Νέου κόσμος και ο χαρακτήρ αυτού λαμβάνει την ανάλογον μορφήν και διάπλασιν.

Η δια της αγωγής και μορφώσεως ασκουμένη επίδρασις εις τας ψυχάς ιδία των νέων, εάν μεν είναι αγαθή, διαπλάττει και τον Νέον εις "καλόν καγαθόν", καλλιεργούσα εις αυτόν την προς το αγαθόν έφεσιν και την προς το αληθές ορμήν, τουναντίον δε την αποστροφήν προς το κακόν και το ψεύδος. Όσον δε καλλιεργείται παρ' αυτού η προς την αρετήν και την αλήθειαν έφεσις, επί τοσοούτον ο άνθρωπος ανέρχεται τας βαθμιαίας της αρετής και καταλαμβάνει βαθμιαίως το περιεχόμενον και την ουσίαν της αλήθειας, όσον τούτο είναι δυνατόν και επιτευκτόν εις την ανθρωπίνην φύσιν. Ενταύθα δε έγκειται και η μεγάλη ευθύνη ημών των Θεολόγων.

Οι Θεολόγοι και μάλιστα οι ευρείας μορφώσεως και οι συγγραφείς, αλλά και οι εν τοις σχολείοις εκπαιδευτικοί Θεολόγοι, καθήκον έχομεν, πέραν της επιστημονικής και εκπαιδευτικής μας επιδόσεως, καθήκον έχομεν να μεριμνώμεν και δια την επ' ωφελεία των πολλών δράσιν ημών, συγγραφικήν, ομιλητικήν, διδακτικήν, μορφωτικήν και εκπαιδευτικήν. Οι μη Θεολόγοι επιστήμονες, μάλιστα δε οι των θετικών επιστημών εκπρόσωποι, αποβλέπουν μόνον εις την τεκμηρίωσιν και απόδειξιν της ερεύνης των δι' έργων απευθυνομένων εις τους ευαρίθμους ειδικούς. Οι Θεολόγοι όμως δεν πρέπει να ενδιαφέρονται μόνον δια το ευάριθμον ειδικόν κοινόν, αλλ' οφείλουν να μην παραμελούν και το καθήκον των, όπως ωφελούν όσον πλείστους εκ των ανθρώπων".

עץ חיים היא

Δένδρον ζωής είναι η Τορά...
(Παροιμ. 3:18)